

History of the Observatory

Boesch.

FU 213.1

Opteckeningen betreffende de

Geschiedenis der Leidster

Sterrekunde.

Ten dienste, en naar aanleiding van

Band I der Annalen.

v. h. 1 Maart 1868

Wederdele Grootenre Kone!

Mijne ongeteld kind is vroeger gewoont
en heeft langer geduurd dan ik wenschte. Het
maakte en mijn herstelling is ⁱⁿ Engeland door
de maad & de kerkheid om te arbeiden ⁱⁿ de kerk. Het
mij mogelijk was omvond te zitten. Enk om
ben te see van gisteren. Het de kerk mij
engemmen kan bij goed weder van mijn voring
om het geluk des Hoogmoed te gaarne

In mijn arbeid voor het eerste deel
van de Annalen der ^{Staten} ~~Staten~~ ^{onder}
de weder allen mogelijken tegenspoed. De
teb is mijn rijkte de geschiedenis en de
beschrijving der ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont}
maar de kan geen van beiden vollen.
De ^{geschied} ~~geschied~~ ^{ont} ~~ont~~ ^{ont}
Berksten en voor de beschrijving der ^{Staten}
geen die ik van den ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont}
en meer niet ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont}

Het de ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont} van H. H. ^{Staten}
teb de een daerzocht de ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont} van
1595 tot 1803 met een gaping van 1617 tot 1628
en de ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont} van 1725 tot 1769. Het is mij
deinsten geluk dat zijk vermaadelyk zake
taten opbolden. Daar de ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont}
vkensten die ik mij niet daerzaken kan.
Het ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont} der mij ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont}

De heer H. G. de ^{Staten} ~~Staten~~ ^{ont}

dat vermaandelike getuule dagen, verdoren in
het is tebaer dat die door Wvledyge. daaraan
reint qezeren konnen worden. Plimdelik dat
dank in Wvledyge. my met een woord te wil-
len dan weten of Wvledyge. my Tangung
dat de Afdelingen kon verlossen, opdat ik zelf
kanne konnen zekeren wat ik lekaaf. Alge
dit zoo ~~zijn~~ ~~zoo zand~~ Wvledyge. my dien
Tangung konnen verlossen zoo zante be-
kaaf ik van een zyde niets te wisselen
dan een luttelgeding aan den Partier
om my als ik konne dat de Afdelingen loete
laten. Ik zal Wvledyge. wil niet lekaaf
te verlossen, dat ik niet kon my verlossen
Tangung geen miskenik maken zande.

Hantelike dorekbaar voor de moite.
die Wvledyge. zich voor mynen arbeid heeft
witten getuosten kaaf ik dat Wvledyge.
my met een geestig antwoord op myne
verzoek zal konnen ^{in wille} verlossen. Het zand de
my een stap vaker brengen dat myn doel.
My uwevriende heb ik de er my
in de warste magelich te wisselen

Jan. Franc van Marrewijk	Sij. p. 85	---	1600 (Maars. 11)
Bartholp. Tacellius	Sij. p. 63	Ann.	1581 + 1613
Leendelfen van Leuten	85	"	1600 + 1610 (Maars. 11)
Wilhelm. Smeltius	101	"	1613 + 1626 Feb. 1591
Franc van Schouten Jun.	104	"	1615 + 1646 [Maars. 11]
Jacobus Götius	114	"	1625 + 1667
Franc van Schouten Jun.	126	"	1646 + 1661
Petrus van Schooten	138	"	1661 + 1679
de Valder	144	"	1670 + 1709 (Princ. 1705)
Christiaan Middel	140	"	1668 + 1681 (Middelk.)
Wolffertus Jurgwerdus	151	"	1675 + 1724
			<i>Maars. 11 van Hage, grote meer ontdekkingen ook in de wetenschappen</i>
J. Gravensand	178		
Muskebrus	174		1717 + 1742
Luchofs	199		1740 + 1761
			1742 + 1768 (L. Nov.)

De Valder 1670 benoemd naar Hage bevestigd 1675 op verzoek van de regering om te gaan in natuurkunde. In 1682 benoemd naar Wiskunde.

Jurgwerdus II. 38 De optica is in 1710 aan de bibliotheek geschonken. Het is ook het oog van J. Gravensand door van der Clause onderscheiden in Kunst tot het jaar 1741 p. 2000

Wolffertus Jurgwerdus	Phil. en Hage	1628-1635
Banningius	"	1635-1642
van 1500	"	1636-1643

Jacobus Wittichius
in 1731 aangesteld tot
Matheseos et Astronomiae
Prof. + 1739. In 1718 Phil.
Prof. te Leiden. Jurgwerdus II. 180

Wolffertus als sterrekundige
in Clarissa bl. 69.

J. Gravensand	1717	Lere in Wiskunde
	1730	Astronomie en Cosmologie
	1734	Philosophie
	1724	Mathematische kabinet

Stichting van fysieke kabinet (de Valder) 1674

Apr 1769 v.d. W. gr. f. 100
" 1772 " f 100
Feb 1775 " 2000
Apr " " id.

1782 Tekstboek van v.d. W. gr.

1786 Plan van Directoren
Memorie van v.d. W. gr.

1791 Prood. van Soelha

1794 Ots. van W. gr. van Nieuwland

1794 Memorie van Directoren

1799 Lathen van het am. Ots. f 100

1800 f 500 voor een. x. tek. Keralayie

1803 Kaart van v. S. K. L. K. L.

Nov

1763

Aankomst van het (Tehanen, Noord) + ~~Nov~~ 1817 geb. Aug. 1752

Oct 1784 Teak van het am. f 200 verkocht

Jan 1793 Verandering van Nieuwland

Feb. 1795 Aankomst van v. S. K. L. K.

July 1795 Aankomst van L. K. L. K. f 3000 d' K. K. K. f 1800
Apr 1795 d' K. K. K. f 2000 aankomst. Van L. K. L. K. f 2000
Brest van L. K. L. K. f 2000

Nov. 1795 Aankomst van L. K. L. K. te L. K. K.

Dec. 1795 Ots. van L. K. L. K. K.

Maars 1796 Het K. K. K. K. K.

id. d' K. K. K. K. K. f 2600

id. K. K. K. K. K.

8 Feb. 1797 K. K. K. K. K. f 2400

Apr 1797 Ots. van f 2600 mis

1797 Jan. K. K. K. K. K.

1798 Ots. van L. K. K. K. K. f 2600

1799 v. S. K. L. K. K. f 3000 gebod

1799 " " f 4000 gebod

1799 v. S. K. L. K. K. f 1400

1803 v. S. K. L. K. K. f 1600

Luogo del ritrovamento non è fotografato

8/8/04
11

4

1860

Wadau, professeur agrégé
de l'université de Königsberg.

1864

R. Radau à Paris.

1867

Wadau l'un des rédacteurs
habituels de la Revue des
deux Mondes.

1868

Wadau rédacteur du *Moni-
teur scientifique*.

Stroomwacht te Leiden

Reeds in en voor het jaar 1670 bestond binnen stad gebouwen
den Hooftkerk te Leiden een Stroomwacht. Het bleef niet met
welke werkzaamheden die Stroomwacht aanvaardde was bevestigd.
De eerste die Stroomwacht bleef met afhandelingen by van Leiden
in op de kaart van 1670-1675

In 1685 werd voor $\text{f} 1050$ een scheidende aangesteld

In 1689 werden twee glazen aangesteld voor $\text{f} 80$

In 1689 werd de Stroomwacht vergroot voor $\text{f} 2031$. Het was
bleef werd daarvoor een tweede laatste gebouwd met
men afgebild werd by van den Ha 1712

In 1710 ontving de bibliotheek uit de nalatenschap van
den Admiraal Schepers de sphaera maxima. Het was
beerd in de werktuig van het stad is 1711 voor $\text{f} 2500$ gekocht

In 1724 kocht $\frac{1}{2}$ gravenende op de rivier van Hartstreek
een glas voor $\text{f} 109-6-$

20 April 1736 kende van Meerjansbrack een Nieuwsteunende
klooskap voor $\text{f} 862-15$ (wilden met scheidende)

In 1740 kende van Meerjansbrack een gravenende een
kroonk - klenoep voor $\text{f} 469-0-0$

(In 1742 werd het kabinet van $\frac{1}{2}$ gravenende voor $\text{f} 3963$ gekocht)

Katalogus der instrumenten 27 Oct 1742 bij zijk

Maand 1743 kende van de stad Gravenende

In Aug. 1754 kende Kley van van Meerjansbrack een
Hadley's octant voor $\text{f} 150$

Skizzen - Beobachtungen
1839 -

Letztboden 1839 n=10 +
n=14 +
n=40 +
n=52 +
1840 n=5 +

Skizzen - Beobacht.
Letztboden 1839 n=42

Skizzen
A. N. n=432 +

A. N. Nachr. n=391 +

Prima - Arbeit
Letztb. 1842 n=36 +
A. N. n=499 +

Beobachtungen
A. N. n=463
u. Off. A. N. 467, 472 +

Korn

1840 Letztb. 1840 n=6, 9 +
1842 ~~1842~~ n 1842 n=47, 48 +
Korn Lauge 1842 A. N. 463 +
1843 Letztb. 1843 n=20 +
1844 Tage A. N. 497, 499, 500 +
1845 de Rica ~~Letztb.~~ 502
Leidscha Lauge 1845 n=33 +

Notiz mit
Instruktum 1844 n=2 +
A. N. n=409 +

Skizzen - Beobachtungen

A. N. n=409

Bildung von 12 Sept 1841

Letztboden 1841 n=41 +

Im Institut
Skizzen. Institut 1844
Korn Instr. vol I d. A.
Korn (g. t) Inst 1848

Schönberg Stad. d. d. III. 186 +
V 150 +
V 354 +
VI 283 +

Korn von 1841

Komete

Lehrbuch 1840 n° 6, 9
1842 n° 47, 48
1843 n° 20
1846 n° 11, 14
16

Komete

A. N. 497, 499, 500, 102, 565,
571, 572

Verh. Berl. I. apl. 4

Lehrbuch Com. 1845 n° 33

Verh. II. apl. 3

Planets

Verh. II. apl. 2

Globus peridroma 'S

Verh. III. apl. 2

Program. Bonn
Verh. V. apl. I

Wirk. d. d. d.

Acad. 1857

Intensiv

Acad. ~~1855~~ 1855

Acad. V. 150

V 354

VJ 283

Verh. Hahn 15

Verh. X 194

Quod Obs. Kaidor *Attractus annis* the Nuclei.

Mar. domg. 1832 $n \approx 229$ Moll +
Jah. Bod. Betti 1832 $n \approx 229$ id +

Kornel. 409 + 576 614 +
463 + 610 +
497 + 867 +
499 500 +
502 +
565 +
572 +

Kornel. va. Thallus $n \approx 299$ +

Pl. ad. Bod. $n \approx 391$ +
432 +
463 +

Firmament 499
Glasstein

Kornel 592

Nuclei. 391

Pl. ad. 614 +
610 +
644 +
681 +
867 +

d. st.
Kornel. 409 +
463 +
467 +
472 +

Yam. Med. 463 +

Pl. ad. Durotom. Nig $n \approx 1070$

Enige strobil. Ora P. T. K. Hi. Nuclei

1457 +
Jah. r. 21
1458

Duch. stea. 1840-A
A. N. 1519 +

M. K. Nig.

Streekreeks van Looft.

Haarlemmer Maatschappij
deel I, II, III, V, VI, VII en IX

Tevens

deel IV, VIII, X, XI, XII

Groot
Tydschrift
van
Nijverheid

Waarlijk
Geweet te
Zieke - Vraag.

Waarlijk
Geweet te
Zieke - Vraag

Waarlijk
Geweet te
Vraag

Astronomica

Loopbaar
in
Storingen

T
Tydschrift

1805 Vertrek v. v. Mook latta
1806 Nederland Koninkrijk
Academie gene. wetten
midde 1810 Lodowijk abdicatie
in Leyden
~~Koninkrijk v. Mook
v. Mook~~
1811 Mook v. Mook
Mook v. Mook
Lodowijk v. Mook
1812 Leiden wet van Mook
v. Mook
Leiden - groeninge Mook
1813 afschaffing v. het Mook
wet v. Mook I
2 Aug 1815 wet op Mook v. Mook.

Stemmende te Lieden van van Bouck lalkaen

1810 insyding i Frans. taal

1811

1811 H. C. Ekama van Francken naar Liden

1812 Onderscheid van gebouwen van inkom van Staat
Cassil academiegen. d'effening

1815 Reorganisatie van kage onderwijs.

Nov. 1815 Curator Budget f5000 voorged over 22.000
E. lichte

Apr. 1816 Aanslag van Liden in andere instellingen

1816 door Ekama
Protest van de boeren. Plaatsen

Nov 1816 het mede afschaf van de afgebraten

1817 hervatting vollen

1819 aankomst van school f2200

1818 verbetering van meerid. assentanten

1821 Bericht van de Min. d.o.s de kassing van

teleskoop wil sterke

1822 Aankomst van de teleskoop

1822 Ekama diens ontwerp in voor plechtig

1822 door Min. ontwerp gadering

1823 De teleskoop op zijn plechtig gebruik

1824 Letterbode

1824 de ministerie verhoogt prave te publiceren

1825 de administratie in mid te over

1825 Ekama geeft andere bericht

1825 Schermtelg van Pieter

23 Febr. 1826 Dood van C. Ekama

2 Jan 1824 Bericht van Ekama in Letterbode

Oud-Obs.

Oudemans Apr 1853 - July 1856

Prospina

Jaarboek
maand van
Kaart van

Jaarboek maand van Kaart van	Waarv. v. Kornet	Waarv. v. planet	Maand	Jaarboek maand van Kaart van
885	999	868	838	885
889	1009	869		889
891		885		891
909		889		909
951		891		951
961		909		961
993		912		993
		915		

Planet v. planet

Mar. v. v. v.
868

Order. v. v. v.
v. v. v.
889

Order. v. v. v.
Kornet
~~912~~
891
912
951
964
966

858 919
864 925
879 963
889 968
891 992
901
910

Mar. v. v. v.

940

951

Kivarn op het einde v. 1857 te Batavia

Jaarboek van

Jan. v. v. v.

1009

1015 (nova)

(Resulth.)
2 Talen

926
995
1015

Oud Obs

Kornet July 1856 - July 1859

Broek. v. v. v.	Waarv. v. v. v.	Waarv. v. v. v.	Broeked. v. v.
1264, 975	1070	1097	1070
(1556) 1053, 1060, 1078	1096	1140	1097
1051 III 1035 nog stad.	1097	1186	1457
(2002)	1121	1187	
uitg. 11 July 1856	1122		
	1139		
	1187		
	1206		

Jaarboek van

Broek. v. v. v.

Algal. 1070, 1458

Prospina. 1139

R. v. v. 1097

" 1207

Jan. v. v. v.

1070
1458

Kornet July 1859 - July 1860

Waarv. v. v. v.	Waarv. v. v. v.	Broeked.	Jan. v. v.	Algal v. v.
1860 III	1457	1458	1458	1458
1443 1444 1446				

Pacth. Kaiser 13 mch. noordelijken dan Oudemans

= 0,42 ?

Oud. 52 9 27,40
+ 0,42 ?

of 52 9 27,4
+ 0,5

52 9 27,82
28,16

27,9 Oud
28,2 Kai
0,3

Kaiser

versch 0,34

Uittreksels uit oude boeken
omtrent de geschiedenis
der Stenewacht
te Leiden.

Medaillen

In de maand Dec. 1860 van den Heer Dr. P. N.
de Rive te Looz gekend twee zilveren medaillen
die gestoken by een congres der Leidensche
Hogeschool.

De ene vertoont aan de eenen zijde twee bel,
aan met het opschrift: *Constantia consecutus*
zonder
~~een~~ anderschrift. De andere zijde vertoont een
afbeelding van het gebouw der Hogeschool
met het opschrift ~~in CC anno~~

in CC anno. jub. fund. Acad. Lugd. Bata.
en het anderschrift:

celebrato VI idih. Feb: MDCCCLXXV

De andere medaille vertoont aan de eenen
zijde een buste van Minerva met het opschrift:
Academia Lugduno Batava
en de initialen der vervaardigen ~~J. S. B.~~ J. S. B.

Aan de keerzijde vindt men eenen kroon
en kruis met het opschrift

Hieron. Dav. Garbio Rector III

en het inschrift binnen den kroon
Ludi seculares.

Deze medaille heeft een rijkdom voor
kanen dan de andere.

By de voorstelling van het gebouw
der Hogeschool op de eerste medaille
is in plaats van de twee torentjes die de
sterkwacht van de uitkomsten stelde in
een enkel klein gebouw, dat zich konen het
date verscheft.

Ik heb die voorstelling in latere afgedrukt.

Oude afbeeldingen van den Stroommarkt voor dissertaties

Op den 1 Aug. 1868 tragt my de Heer E. J. Ervins Coester, het Bibliothekaar van in perken van het gebouwen quarto deed de dissertaties versatende die in het jaar 1727 onder den Rector Magn. J. Michielius verdedigd zyn. Het blyft daareen dat het de tusschenlytje gesamen te der kerkvoetsteun van zandten voor de titels te laten versamen en verspreiden te titels te laten drucken. Op sommige die zusschen Kamer, kleine afbeeldingen van het gebouwen der Hoogeschool in den stroommarkt voor. Men vindt die voor de dissertatie van

- J. Neerinx versd. 10 Juny 1727
- + A. D. Sily, " 26 " "
- + P. Coeyze " 30 " "
- + A. van Lifford " 3 July "
- + J. W. Brouwer " 9 Aug "
- + J. P. van der Brande " 4 Oct "
- + J. van Wavering " 27 Dec

Het niet zandizing van de diss. van Neerinx hebben de kerkvoetsteun op vier titels het gebouwen der Hoogeschool waeromt de kerkvoetsteun te Lifford. Der linkerzijde van den veld kerk van een kerk afbeelding van het gebouwen, gelien van de dyke van het Rijnland. De twee torenten verheffen zich een dreidolke kerk het dille. Zy zyn welk. Markt en tusschen een stad een punt voor het afhangen over kerk.

De titel der dissertatie van Neerinx is geheel gecorrigeerd. Van boven is een kleine afbeelding van het gebouwen gelien van het Rijnland. Der linkerzijde van den veld kerk van een kerk afbeelding van het gebouwen. Van onder is een afbeelding van het gebouwen gelien van den thorsen en geheel gecorrigeerd. De titel der afbeelding by van der Sta. Dat hier zyn de torenten achtkant.

Herrn Zacharias Conrad von Uffenbach, merkwürdige
Reise durch Niedersachsen, Holland und England.
Dritter Theil. Mit Kupfern. Utm 1754 auf Kosten der
Gemeinschaften Hasselberg.

In den morgen van den 17 Octaast 1868 langt de
Herr Emis, bestas van de Bibliothek der Leidster
Hoogeschool, het boekingencard boek, dat hoort te vo.
van van de Bibliothek aangekocht en nog niet
getuifield was, anndal by dea in ene boeking.
vrij in afbeelding der Stormwacht te Leiden had
geuonden. In geaetes duukt nam ik het card
aan en het mij, voor eenen dag, ten gebreik
aftekenen.

Het boek is eerst in 1754 uitgegeuen sedar de
reus van Uffenbach was van veel vroegeren tijd.
Uffenbach heeft zich eerst van 12 Januarij tot 29
Januarij 1711 in deauna, 1 Febr. tot 4 Febr. 1711 te
Leiden op. Met een geaete uitvareijheid beschrijft
by den Hertog, het anekdoteisch en Napsische
Kabinet der Hoogeschool en by het een anekd
aentmakingen met Hoogeschoolen van de vo.
aan niet zonder betoekenis zijn.

De Herr von Uffenbach bezocht den 14 Jan.
1711 de Stormwacht en by uitsaerij heeft beschre.
van en afgebeeld dat of hem een merkwaardig
voorkomen. Merkbaar was by een stormwacht
niet bekend.

Op bladzijde 396 leest men: (Uffenbach
spreekt van het gebouwen der Hoogeschool)

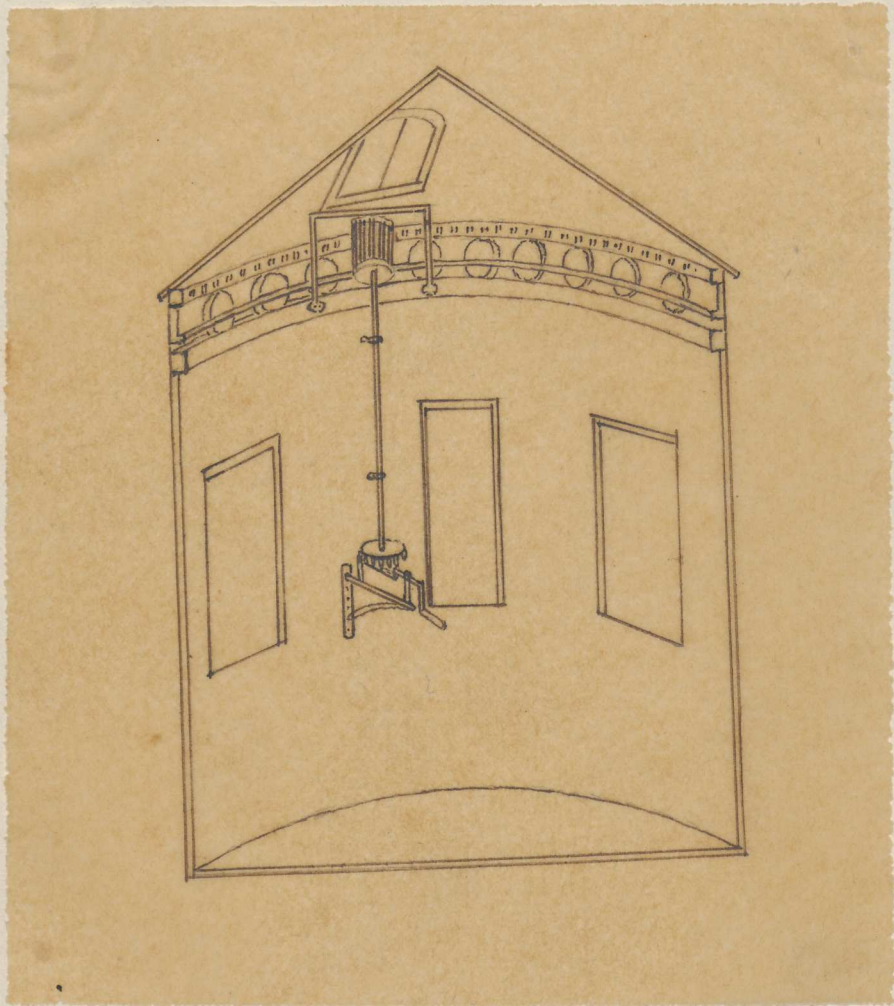
" Das vornehmste und beste ist wohl das
Observatorium, oben auf dem Collegio, als welches
sehr geräumig und gut ist. Man kan sich sehr
wohl auf der Gallerie über die Stadt ansehen.
Auf beyden Seiten sind zwey Hänsgen, in deren
einem ist ein besonders schönes und großes
Tentzen, welches der Mathematikus Mez in
Amsterdam vor hundert und fünfzehn Jahr
dort gemacht. Er sieht sehr wohl aus, und
soll auch gar accurat seyn. In dem andern
Hänsgen gegen über ist noch ein Quackant,

welches derjenige sagt wird, des Cassius de
Scientiis mathematicis C. XXXVI 147 sq. p. 199 sq.
so sehr züchtet, und welchem der berühmte
Blaau gemacht haben soll, wiewohl wir nicht
glaubt keinen Namen darauf finden können,
nur, außer daß auf dem Fuß auf einer
Platte von Messing gestochen war: Antonius
Moorenus fecit Leidae. Wir fragten also,
ob etwan noch im Quadrat sie wäre,
allerin der Pedell, so uns herum führte, wollte
nichts davon wissen. Es scheint also, daß
ihm dieser Mann verfertigt, der berühmte
Blaau aber ihm angegeben, und die Direc-
tion dabey gehabt, daher Cassius ihm sel-
bigen zuschreibt. Es soll aber dieser Moore-
naer ein guter Uhrmacher gewesen seyn.
Das Dach von beyden Häusern war artig
gemacht, daß man es eingestiegen oben
konnte, wie der Abriß Fig XIV und XV
zeigt. Dieser Riß stellt vornehmlich das
in Lidon auf dem Collegio erbaute Observa-
torium vor, welches sehr gut und bequem
angeordnet ist. Es besteht vornehmlich aus
einem oben auf dem Dach stehenden runden
Thürngewölbe, dessen gleichfalls erbautes und
spitzig zugewandtes Dach sich herum drehen
läßt, gleichwie man an dem Schiffkransen
sehen kan. Diese Bewegung war vermittelst
eines Triebes und eines einwärts ziehenden
Rades gar leicht ins Werk zu richten, dem u. s. w.

Hiervon folgt eine Beschreibung von dem
mechanischen Werk, inrichtig sich drehen
kann, hat daffelben mit einem dinstück
von Fig XIV. Fig XV best. in Stücken von
dem mechanischen Werk anders geschrieben.

Von Uffebachs vorsetzt man diese
Beschreibung auf blatt. 397

" In einem andern Zimmer
" stehen noch einige Instrumente, selbst
" etlichen alten Tubis, wie z. E. aus dem Abriß

Ein der torens van de sterrenwacht te Leiden,
in Januarij 1711.

Nach: Herrn Zacharias Corrad von Uffenbach
merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Hol-
land und England. Dritter Theil. Wien 1754.
Seite 396. Figur XIV.

Fig XVI en ersehen. Weiter anders kostbarum und
großere Instrumenten haben wir auch diesen
kleinen Trufs gekannt, darauf man die
Tubas mit dem hintersten Theil legt, und
unvermerkt hin und her bewegen kann.

Hierauf folgt weiter eine Beschreibung
von dem vortzu man die Abbildung in Fig XVI
gegeben. Das zeigt uns auf das vortzu bestehende
Kreis durch eine lange Seitenlinie eine kreisförmige
Kette bewegung. Die vertikale Bewegung wird
verhindert durch eine vertikale Stange mit dem
den die durch ein Radial wird auf in weiter
bewegung.

Opusculum ges.

De Saldor is in het jaar 1705 afgetreden en
Latharicus Herrbach de Laupold heeft in het
jaar 1708 Leiden vertrokken. Van Wfferbach
kwam alzo te Leiden juist in het tyd dat
gedurende hetwelk de stroomvloed zonder
bestemming was en de instrumenten niet
van Wfferbach de vertoefingen onderhield.

Van Wfferbach zegt dat het rentant $\text{fl} 115$
heeft gekost terwijl uit de rekeningen van H. H.
Lusatorius blijkt dat daarvan $\text{fl} 1050$ is betaald.
Wfferbach is het een verwaring met het
groot quadrant dat voor $\text{fl} 125$ gekocht is.

Het blijkt dat het klein quadrant niet
in de stroomvloed aan wege was of in zyne
kast staad, welk laatste niet waarschijnlijk is.

De het noot van een deel van het groot
quadrant gekend in het een museum van H. H.
Lusatorius niet. In de stukken van H. H. Lusatorius
een staad dat Sterius de niet gemaakt
heeft.

De "andere Zimmer" zal de huidige zaal
gewest zyn. Ik begrijp niet hoe van Wfferbach
door groote instrumenten werden kon.

Ik heb den 17 Maart 1868 aan de Bibliothek van
Vassier de scientiis mathematicis verzocht een
aankondig. van dit boekje te maken van Gerardus
Joannis Vassier bevattende in het jaar 1697 bij P. J.
Blaeuw te Amsterdam uitgegeven. Daartoe bekracht.

Gerardi Joannis Vassii de arithmetica et scientiis
eius natura ac constitutione libri quinque,
antiquae diversis titulis editi. Amstelredam
P. J. Blaeuw 1696. De uitgave is van Franciscus
Jennius.

In de voorrede wordt berijpt dat Jannige den
Stuifdrukker en daaraan dan de Scientiis mathe-
maticis door Vassier in het jaar 1650 is uitgegeven.
Dit kanet teve voor andere dan algemeen titel met
het Lat. oors. "sive de Mathesi."

Pag. XXXVII § 47 pag 130 van het derde boek wordt
de top verhandigd van Willem Gersonius Blaeuw in
ten stalle gezegd:

"Non parum etiam gloriae, ac beneficium judicio,
"meritisque Blaeuwianis consistit ingratia, ac post
"durissimo quadrante; qui Lugdunensi Batavorum
"Carispi citius in turri, curde observationes finit
"Astronomicae"

Op dezelfde stadzide § 52 haalt Vassier de kaayn
tafeling aan door B. de Alder van H. de Alder
bevestigd gegeven. Vassier leet daarop volgen:

Magnus amirino vir fuit; sed non suo pretio
restitutus a suis. Namque in fore moribus non
vivit, et nisi aliud laudant, nisi quo ipi valent;
cetera vero studia, ne minus habeantur ab in-
sidiis, per eos pedibus trahuntur licet.

Bladz. 84 § 36 zegt Vassier dat hij als ambtge-
veert in verband met H. de Alder. In thier heeft aangegeven

Van Haffersbach geeft bl. 438 seq. een kritiek
over de stroomingen van Meestersbrack. Hij zegt
dat Johane Meestersbrack, de vader, voor vier jaren
gestoore was. De opvolger, een accidit zeer voort
denkelpden naam. Deze instroomingen zijn minder
goed dan die van Meestersbrack en van de Pijpbeesten.

Willebrordus Snellius Geographicon Batavacum.
1617.

Dit werk anno 1617 te Leyden in 4to.

Contra de dno Snellio geographico instrumentis
his in dno abhervelyt tot volgend. hunc vnde

Liber II. pag 156 Cap VI. Prima Geodesiae staticae,
distans inter Londinum Batavum et Saxon-
vande pagina definita.

daar vintt men:

"et quadratum aereum, in consilium adhiberi,
"cujus radius est pedum Rhynlandicorum aereum
"cum una quinta, limbo etiam in terra sorcupula
"et praeterea per lineas transversas in linea ita
"divisus, ut etiam singula in eo nullo negotio no-
"tari possent."

Cap. VIII Omnia reliquorum locorum ad
instituta geodesiam adhibitorum intervalla
definita.

pag 167

"ulterior itaque progressus occurrit Geoda, in
"cujus terri ad Leidam & Hagum collinearum et
"angularum quantitatem sapienter observari ma-
"jore quadrante aere (cujus supra mentione) aut
"semicirculo (Semi l.c) amplexu diametri pedum
"Rhynlandicorum Trium et semis."

In hactenus de Geodesia pag 177

Snellius vult de personam dii dicit ab
expe vnde dicitur et hactenus aangeboden in leas
daarop volgen:

"Inde igitur iter omni diligentia praesumimus et
"organa ad tantam rem adpromimus; semicircu-
"lari diametri pedum Rhynlandicorum Trium,
"et semis, ad geodesias distantiarum & angularum
"quantitatem e turribus observandam. Quadrantem
"tam etiam amplexissimum ferream, cum instructo-
"rum, amplius quovis et semis pedum, ad posi-
"titudinem explorandam."

Snellius sequit expe tractu aemendatibz getult abherv
anno 1617 expe rigore midscheis volbragt te hebben. Tot
expe hact. geograph pag (pag 157) vnde expe basis-midij
in de dno abhervelyt apertur van Leidam in Saxonvande
vnde hacten by, daer hacten hacten van hacten
in hacten hacten hacten van Leidam tot dno
Hag (pag 161). Vnde hacten by de dno hacten hacten

Leiden, Ganda, Wüschel, Rotterdam Inducatae 176
en hier eerst gemaakt by van luttich die een woord verloorde.

De Heeren Oostindische Barons (Barones
Austriaci) Erasmus en Casparus Störrenbergici
fratres germani, die in de drie haekmetingen en in
konden in het algemeen een goed behaver waren hadden
zich te een ingespannen en wilden "per prius carniculae
res" eerst nemen. De "Vie dactylomus et eorum
aetate ac studio tum praefectus Johannes Philomoni"
vond het later dat zij niet bezig zaten en ging met
hem de drie haekmetingen van Sublius voort zetten
en wist uit te vinden dat Sublius hem verscheid
betogen by Lugo wit en donk deed. Het ethyol dat
die vier Störren in de vacante het gehele werk
beten uitgemaakt.

Van een tijd wanneer in de wijk waerop de
Bredius zijn bepaald heb ik niet gevonden.

Voor het begin van het Liber II kwam een toot
van opdracht met het opschrift:

Illustrationes et Generosi Domini Erasmi et
Caspari Liberi Barones à Störrenberg.

Hierin kwam onder anderen voor:

"Ita vero ista, quae nunc in hunc profere,
" à votis etiam ipsis in operatiore carnicularium
" feriamus ante biennium organis idoneis abrea
" vata, non tantum accuratam, illorum, quae per
" agrariorum, locorum chorographiam exhibuit, verum
" quae longè est illustratissima, omnium itineribus
" terræ masique faciem praefert ad accusationem
" locorum descriptionem consignantem, quam huius
" tumus sibi factitatorum."

metten vermeldt drie instrumenten

- 1° Voor de haekmetingen van koperen quadrant met
een straat van $2\frac{1}{2}$ Rh. vast door transversalen en
middelhijk van 2 tot 2 minuten uithoud.
- 2° Voor de haekmetingen, een halven cirkel met
een middelhijk van $3\frac{1}{2}$ Rh. vast
- 3° Voor de haekmetingen, een quadrant van yser met
koper beheld met een straat van $5\frac{1}{2}$ Rh. vast.

Willibrordi Snellii descriptio cometarum qui anno 1610
super Norumburgi primam effulsit. Huc accipit Christo-
phori Bhatmanni. M. Princ. Willibrordi Thaspar Laet-
gravi Mathematici descriptio accurata cometarum anni
1585. Hunc primam a Will. Sn. R. F. in lucem edita.
Lugduni Batavorum. In officina Elseviriana 1619

Het werk is opgedragen aan Mauritius Thaspar
Laetgravius, Comes in La Fomelbagen, Dicht, Tigon,
Kerck en Nidda, darrinmen deuren chemischis jansen

In de optugt wordd niet van in d'instroomentien
gesproken meer wel seroud del snellius wordd del
de komet in snidte vier meter vorder dand de maan
verwijderd was.

Oec de staer Snellius ghesigde werckesigen
leest men Cap. III p. 77 het volgende:

"Etiã inde ab initio observationi operi intentus
cum per seruitatem mihi liceret, cujus initium
à tricesima Norumburgi Ierusalem et insequentis Norumburgi
Decembris diebus 2, 3, 5 aliisq. continuatorum, quia
hanc instrumenta alia dispendiosa ut ad includere
uocantur, alia et paruos siderum distantias obser-
uandos minus commoda esset, et quadrans acutus
ratio duorum γ semis partium Regularum dicorum, partem
ob cardinam in contradictionem, tum etiam quod à
duobus sicut tractari deberet, hanc negotio minus
aptus mihi esset, ne omnino nihil agerem, initio
radio Astronomico quidam usus sum, sed ita ut ad
graduum distantias fidem meam non interposuerim.
Itaque è suppletibile instrumentaria Illustriss. Prin-
cipis Mauritiæ, Principis Sueruici distantiam Byrgia.
meum petii, qui dum offeratur, dum instrumentum dies
abit, ut hoc ipso distante 11 Decembris, sed tamere
minus accuratè distinguita ab indiciis in motu
impedimenta, à me sic obseruatus. Nihilominus
suppletum nobis obseruationes satis opportunas, quae
et in casu id ipsum quod postulamus."

Geschiedenis der Handbende te Liden.

30 Jan 1868 van de Bibliothek aanteeningen van boeke in quar.
to, met strekking van het jubile' der Hoogschool in 1725. Het
boek is Cat XII. Q. 1760. Het boek is om de andere bladzijde met
de schryfken gepaginerd.

Zeskaand.

- 1° Pag 1 - Een handdriefft besattende een boek vaker al van
het ghevoerde, waarschynlyk van Gerard Wolff.
- 2° Pag 16 Francisci Fabricii Oratio etc. met notae
- 3° Pag 57 Petri Burmanni Carmen Elegiacum. Met een
gedicht van Borchgrave of Bierman.
- 3° Pag 66 Franciscus Fabricius Reducessing van. verstaet
naar Dirk Smoet. " Het gedicht
- 4° Pag 112 Leerde van Adrian van Barchvelden
- 5° Pag 136 Een gedicht van Snotenburg
- 6° Pag 141 Elegia van J. Dosterdyk Schacht
- 7° Ps 144 Carmen Nativum van Corn. Loutmael S. Th. Steed
- 8° Ps 149 Een naamloos gedicht in jebis.
- 9 Ps 150 Een Hallandsch gedicht van Johannes Schorodeu
uitgegeven by Haerl. Lousinus 1725

Fabricii Oratio.

Op pag 14 spreekt Faber van de *Spectula astronomic.*
en zonder daarvan iets te handelen te zeggen.
In zyn taal daarop zegt Fabricius:

"*Spectula astronomic.* Singulare huic Spectro est,
ut hic certe, si velle, serventur omnia genera instrumentorum,
sua, non tantum exactissima, a positivissima architectura
elaborata, verum quibus commodissime etiam observatio
hanc institueretur tempore quocumque opportuno a Col.
& Gravesande aucto, ingenti praesente Spectatorum
frequencia."

Pag 5 der arm. wordt gezegd dat Thier. Coetjens,
sedert 1701 als Lector het *Maurois* professorat vervulde.
Het groote uitvoerigheid handelt Fabricius in zyn
noten van de *Antonomie*, de *Bibliothek*, de *Maurois*,
in den *Horhus*.

De vertaling der oratie van Fabricius door Dirk
Smoet is in 1725 by J. van der La uitgegeven.

Smoet geeft xxiij een aantal portretten en andere
platen die in het oorspronkelyk niet voorkomden. Daarvan
behooren ook de afbeeldingen van het v.w. gebouw, de Bibliothek,
de *antonomie*, de *horhus* (met het omringel van de academie)

By des kamt alleen is n° 9 iets voor het op de geslachten
dein der sterckende betoekening heeft. N° 9 is:

De gedachtenis van het driemaal vyftig jaerig
jubeljaar der Leidster Academie, gevestigd den VIII
van October 1685 door Jansz MDCCXXV door Joannes
Schroder. Te Leiden by Jaak Jansson, Praterer
Koper 1725.

Voor dit stuk is een zamen gesetde titelplaat
waerop twee kleine tekenige kleine vignetten voorko-
men. Het een is een gezicht op het W. gebouw aan
de streeke, waarbij de lengte van het gebouw niet meer
is dan 23,5 m.m. Boven het dak ziet men twee
kleine torens uitsteken zoo als men by van Leens
steekts een ziet. Deze kleine graven behelst aanspreken
lijkt te zijn een gift het gebouw raander tijdperk zoo als
het in 1725 was.

Het tweede kleine vignet is een gezicht op den
binnen naar het W. gebouw toe. Men ziet daar de
twee kleine torens zoo als by van der ha men
twee jaren aan, velds aan te brengen. Het gebouw
heeft daarbij een lengte van slechts 19,5 m.m. Deze kleine
voorstelling kamt een goed met die by van der ha
aan, maar zij is toch geen kopie daarvan want
zij is niet een eenvoudig ander oeffening geweest.
Deze twee kleine figuren stellen dat zekere de
sterckheit van zoo als zij in 1725 was.

De verbaaring van de Thruwacht die naar
de platen van van Meris en van Perdelafse niet
in twiffel kan worden getrokken heeft een zekere
na het jaar 1725 plaats gehad.

In de Bibliotheek der Leidster Hoogschool
worden twee portefeuilles gevonden met oude ge-
drukte stukken die Hoogschool betreffen.

De eene portefeuille bevat een adres van Cura-
torum van de staten van Holland in het jaar
1697 (1697) geschreven aanteekent den Slechten Staat
van de financien der Maagtschap. Dit adres moet
68 Bladzijden folio in. Het werd opgesteld door daarbij
behoorende belyzen welke 114 leden in naam,
brekkende uittreksels met verduidelijkingen en resoluties
van allerlei aard in de uiterste verwarring door
staander.

Een stuyf de vorderen van deze portefeuille
deed mij kennis de volgende uittrekselingen
vinden, die thans worden betrefende.

Het adres:

Bladz. 29 vermeld dat de Postkamer ontvingt f 200
gouden voor de Posten f 40 voor "het waarnemen
van het toerentje tot de Astronomie" en f 50 wegens
het "Theatrum Physicorum experimentale"

Bladz. 25 Onder de optelling der halfpennidelen van
de universiteit komt voor een Theatrum Astronomicum
Bladz. 31 Zonder puntel vermeld "het regesten van
den Versidkap in de optellingen van het Theatrum
"Astronomicum"

Bladz. 40 Bij een opgave van buitengewone uitgaven
komt voor

" Casconnerende het operation van het
" Theatrum Astronomicum over kaart-als 2031-0-0
" yder-werk, in den jaer 1690 - - - -
" Doy en. Slechts twee dijnste van de
Astronomie ingekocht, onder in het ~~boek~~
" Bericht van den Orator Rosenboom op
fol. 120 gemeld - - - - 1050-0-3

(NB. Niet vermeld op het geldens of Ponden etc)

NB. Het zijn de twee hier gemelde stukken welke
by van Missie voorkomen onder de benamingen:
"Extract uit de Resoluties van Curatoren van
Burgemeesters"

" Stukken rakende de Vlaanderen etc "

Inslaggen.

Plaat. 33

In het antwoord op drie vragen betreffende de mechanisme van den Horloges worden de beschaffen en de werking der zwaarten van den Horloges, tamen opgegeven. Daaronder komt voor:

" Ook is bij gewon te declareren wegen het
" proefte schommelen van de Lode Galloijen, het
" Laboratorium Physicum inde het Observatorium
" Astronomicum ook hetzelve daarinne lewaard
" werd int.

Plaat. 51 begint de bylage B. 6. 1 extra ordinaire
aankosten sedert den jaer 1681 int.

daarvan: ^{1685 int}
Plaat 51 in 1686 aankoop van een dertienste
kruiken op de Dalbergracht en niette min van
den Fein (Onder het op. schrift: " Oorkosten tot verpoetsing van den Fein")

Plaat. 52
Verskotten van de Valder wegen instrumenten
voor het Theatrum Physicum in 1681 - 442-19-0
in 1685 252-6-0

verder:

" Oorkosten van het Theatrum Astronomicum "

" Signatur van Februari 1690 aan Jan Mas-

" Licent. Lopic Timmerman, over Fein murek
" aan 't Toornjen van de Academie - - - - - 1796-0-0

" Een en twintigste Mei 1690 aan Adriaan

" Kamer, over getwordt yfwerk aan 't stek
" aan 't Toornjen " - - - - - 235-0-0
" - - - - - 2031-0-0

Plaat. 54

" Van in. Sinter " - - - - - 1050-0-0

(B. De lococatie op de Koningje van groot Puitkamp
1695 hebben half yfwerk 2210-1-12)

Plaat. 108 onder de " Staat in ranninge van de
" jaarlykshen lasten der Universiteit te Leiden " komt

voor:
" Meyer, Dinaar van den Kruisloof, Tractament
" van de Fein, Theatrum Astronomicum als Audito-
" rium Physicum experimentale " - - - 352 "

Plaat. 109 komt voor:

" Klok Kes Lohder " 25-0-0

(B. Na een bewys dat mol 't Toornje niet de klokloof
word bedrueld)

Bladz. 111 Merkwaardig uittreksel uit some resoluties van de Raet van 10 Jan. 1600 aangaende het oetdruygen in wis- en landmeetkunde naar het verlangen van Prins Maurits.

De tweede postfaculle leest een adres van den Curator H. Rosenboom aan de Staten van Holland d.d. 27 Sept. 1696. Dat adres of Proffoot is lang 39 bl. folio en heeft Proffagen van 136 bladz.

Het Proffoot.

Bladz. 15 Hier wordt gezegt dat een Mejer f 50 van het Theatrum Pappicum u f 40 " van het waarmen van het Toerntje tot de Astronomie geaffpropieert" is toegestaan by resolutie van 15 April 1670

Bladz 18 wordt gezegt dat in 1689-1686 de Koninkhof is ingesoot en dat kort daarna gemaakt is een Theatrum Astronomicum hetzelve te zamen geteelt met meyer à timme deidend gelden.

Proffagen

Bladz. 60 "Extract uit de Herenmitte Reckeninge de Anno 1689

aan de Heren en Mr. Jostes Burgermeester, Leeren van de Universiteit eenne somme van tachtig ponden voor het Koopen van twee Globen - - - - - 80-0-0

Bladz 84-89

"Dinaer van een Koninkhof
Eerst in 1671 f 40 onder den naam "voor een geteelt jaer voor de dienst aan een Professor en Studenten Astronomic" NB. Dit post komt voor tot het jaar 1693 maar ook anders den naam "voor het schoonsmaken van den Toorn" of "voor 't Toerntje" ook wel zamen ge. te rekenen aen den naam "Koninkhof, Theat. Papp. & Astron."

Bladz. 89

Extract uit een resolutie van curatoren d. d. 13 Dec 1669 waarbij Hieronimus Mejer, Dinaer van de Koninkhof benaemd wordt tot "Dinaer van den Professor in de Statuten in de Astronomie, in plaats van daer Dinaer. Schouten, die overleden is."

Bladz. 89

Resol. van 9 Nov. 1676 waarbij Mejer wordt aangesteld voor "het schoonsmaken van instrumenten van het Auditorium Philosophiae experimentalis" op f 50. Hy had de vader eeld vragen die dienst bewaeren

Proflezen van Rossumsane verslag.

Blaad. 118 - 120	1688	Extract uit rekeningen over de jaren 1688 tot en met 1693	
Blaad. 120	1685	Over bezameling van een ductaat 1050-0-0	
Blaad. 124	1689	" Aan den tinsman om 't bestek " van 't Faombu op de Academie - - - - - 1796-0-0 " de smit" - - - - - 235-0-0	

Het Rapport van Rossumsane is geschreven op een
taetwijzing der Staten van Holland d.d. 28 July 1696 van
Curatoren om inlichtingen te geven omtrent den Staat
staat der financien van de Hoogstschol, hare bezittingen,
hare uitgaven en voorstellen tot verbetering. De
Proflezen zijn taetwijzingen van het in het Rapport
bevoorde. De woorde van 1575 tot 1695 opgave gedaan van
oetsangst en uitgaven men alleen de hoofdbonnen
Nichts te vinden van Staten omme voo 1690

Het Rapport van Curatoren heeft goede bekriftiging
men als dlykt uit den Tweeden regt del het in 1697
geschreven in.

De oacschryving der Staten van 28 July 1696 was een
groot van een klacht der proflezen dat hun Taet
Tennich sedert maanden seit was niet betaald en dat
hun vele voorzeten waren oetsaomen.

Het Rapport van Curatoren was gestreken aendel eg
men kwaad waren op Rossumsane die beite ten om
ne ghyt alleen aan de Staten had gantwoord en daerby
Curatoren had bekriftigd. Curatoren willen het in het Rapport
van Rossumsane zal word te zoe ghyt.

De Proflezen sinnen alleen tot verbetering van het
bevoorde en geven sommien de di van Rossumsane
om velleidige geschiedend

By de Staten grote stukken is nog een klein Cos
Stad ghyt bekriftigd van extract uit een woorde
der Staten d.d. 6 Febr 1693 betreffende het verbetering
der studien vooral in de reyt.

Beschrijving der stad Leyden van. door Mann van Mevius. Dertien deel betreffende de geestelike gebouwen. Leyden bij de Ned. A. H. Hoogheer en C. van Hoogheer 1762.

p. 116 Het Sinte Barbara klooster werd in 1578 Academi- die vesting in het graafte Sinte Agrieta Beggelhof werd overgebracht. Het klooster kerk is een gebouw dat het jaar 1602 door de kerk kerk en het aranje in wandelende werd veranderd. De kerk is verdund een deel geweest.

p. 129 De Academi moet in Sinte Barbara klooster de naam in Sinte Agrieta Beggelhof in 1581 om- opbrengt van het klooster der Witte Naamen.

p. 130 Op 4 Sept. 1575 naar Beggelhof bleef ten naar Klooster Witte Naamen. Beggelhof bleef ten deinde en Universiteit.

p. 128 Overnutt 1736 de kerk ingevuld en daerin opgenomen het Sinte Katarina klooster, alken de Witte Naamen van de Dactingebest.

Tweede deel. Het kerk overblijven van van Mevius ontworpen door Mr. Daniel van Mevius 1770. Het tweede deel bevat de wereldwijde gebouwen en ambacht- kunstwerken.

p. 405 Het Sinte Barbara klooster in 1578 door de kerkgebouwen verlaten werd in 1578 een woning van den Prins en genoemd het Prinses kerk.

p. 545 In 1616 verbleef het gebouw der kerkgebouwen de kerkgebouwen bleef kerk weder tot 1. Febr. 1658 met het Barbara klooster.

p. 546 van Mevius neemt het kerkgebouwen by het kerk- sticht van den Prins om een kerk van een nieuw kerk.

p. 547 van Mevius spreekt hier in een wijze van den van het Theatrum Astronomicum op het kerk van het Academi-gebouwen. Hy zegt het kerk by het kerk in verschillende verdund en andere kerkwerken werktrijgen kerk. De eerste kerkgebouwen daerom kerk kerk niet zoo bekend en het kerk monument dan jaar 1690 vernieuwd verdund en verdund in genoemd.

p. 548 De kerk gebouwen in 1587

p. 549 De kerk is een in een in een de kerk- oostend het jaar 1685 vernieuwd verdund. In 1735 werd ingevuld. In 1735 was het ingevuld van de kerk kerk kerk afgebroken. De kerk van de Dactingebest kerk de kerk kerk kerk (in 1735) een kerk kerk in den kerk gebouwen van het kerk van Dactingebest. kerk ingevuld kerk.

Pag 551. De begraafplaats opgericht in 1891 in de buurt der Jolinde
Museum. Voltooid in 1894

Pag 553 Men vindt in de begraafplaats een "wonderlijk"
"kruissteek", een zwaargemaakt Sphaera gemaakt door
"den Theophrastus, door de Wed. v. Schepers gebouwd"
Luitken niet in 1711 door Nicolaas Bloede hersteld.
De sphaera steekt in een glazen kast. In die richting vgl
Begravenis van de v. d. ...

Er is bij van Mieris geen byzondere verbieth van de
sterrenwacht geweest hoewel bij een uitwijzen over de andere
in stellingen van Hoogheveland luidde.

Pag 554 Bladz. 48⁺ - 49⁺

Op 11 Dec. 1759 is in Delft een Kunst- en Wertschool
opgericht en ingelyd door Johannes van der Wall N.D.S.
Phil. Doct. Lector in de Wis- en Natuure- en Sterrenw.
en eerste instructeur aan die school. De school is
opgericht uit de "rester van de school van Hoogheveland"
"uitente wille" van Mevrouw Maria Duygh van Hoogheveland
verzoeken van Hoogheveland.
De eedwaerding van van der Wall is ingegeven

Pag 555 Bl. 59⁺

Van Mieris zegt van den Heer van der Wall niets meer dan dat
door de Prof. Prof. van der Wall een woning heeft in Delft van
Kerkmeester Louis Gouda. Daar is een kabinet van sterren-
Luitken te raadplegen onder de naam van Almonard, een Heer van
kanten Theophrastus. Het kabinet is ingelyd door
het huis van de Prof. Mat. Director Almonard. Het kabinet
bestaat uit de Prof. Mat. Director Almonard. Het kabinet is
in de Sterrenw. Delft v. d. Hoogheveland. In den tuin van de
wilt de Sterrenw. onder de naam van Gouda.

Van Mieris geeft ook II bl. 51⁺ een graaf van
Luitken van van der Wall van het gebouw der Hoogheveland aan
de zijkte van het Kapucijnen. Daarvoor bleef dat het plat
zich uitstrekte een van de deelen in 1826 werd. De meen
aan de plaats was er nog niet. Het plat onder daar op
kanten plat die in de geest begaaven. Van de kanten
die bij van der Wall verkopen Ziel een zeer speciaal
heeft het dat steekt een van de kanten begaaven, en dat
geen spits dat heeft. Bovendien het dat g. steeken ook kanten
gelegen van het kanten van van Mieris met
Mieris van Mieris komt niets meer voort van

Pag van Mieris komt niets meer voort van
Mieris van Mieris van 1690 tot 1770.

De Tentoonstelling van 1850 bevat niet.

Geschiedschryvers der stad Leyden

Beschrijvinge der Stadt Leyden etc. door
J. J. Orlers O. B. Tot Leyden Anno 1719 C XLI

Dese uitgave van 1641 is een tweede druk.
Er is nog een aangegeven wanneer de eerste druk
verdanen is, maar dit schijnt in het jaar 1613 te
zijn geweest omdat bl. 185 in versely. een leyl. der
Konglessen in der tofen aan de Hoogsteede
wordt gegeven eerst voor 1613 en daarna voor 1641.
Het eerste schijnt van den eerste druk te zijn
ontleend het tweede voor den tweeden druk
daarvan te zijn aangevuld.

De afbeelding van het gebouw der Hoogsteede
op bladz. 180 zonder enigem toorn, schijnt van
den eersten druk te zijn aangegeven
op bladz. 189 wordt de brand van 11 Nov. 1616 en
het herstel van het gebouw vermeld maar er wordt
niet gezegd dat het gebouw twee eeuwen toorn
verloren is. Bl. 189 de afbeelding staat op de eerste druk 27
juist vóór in 1614 vóór in

Korte beschrijving van het Leydianum Bata.
vorum van Leyden etc. Door Mr. Simon van
Leeuwen, R. G. de Tot Leyden voor Johannes van
Gelder 1672.

Eene afbeelding van het gebouw der Hooge-
schoel (op bladz. 62) van de zijde van het Raam-
brug waartoe de derde deelt blijft dat een kerker
in een plat als stonwacht een weinig warm.

Eene zeer goede kaart van Leyden met tal-
rijke afbeeldingen van gebouwen. Een naame
der uitgevoerd. De kaarten en afbeeldingen moet
altesz gepreerd door C. Haghe. Aan het begin
staat het jaartal 1670 aan het einde het jaar
1675.

Hiervan kan men onderscheiden afbeel-
dingen van het gebouw der Hoogsteede voor
de maal van Leeuwen geheel overeenstemmen.
In de goede kaart is een van d'oiseaen op het
gebouw der Hoogsteede, waartoe een teidlyfde

blafte later in 1670 een stormvloed aanvoering
was, bestaande uit een torentje en een platte

Les delices de Leide m. A Leide chez
Pierre van der Sa MDCCXII

Mit de voorrede blift dat de uitgever de
schryver van het boekje is en dat hij by de zamen-
stelling daarvan gebruik heeft gemaakt van de
geschieden van den Burgemeester Orlers en de
getuise van Leeman. Hij had die schriften met
hemme platen gekocht. Hij zegt dat hij by de be-
staande platen zinnen heeft hem gezeen, voor
hetzelve zinnen was of door zyn voorgangers was
overgelegen.

Bladz. 68 vindt men een plaat van het
gebouw der Hoogeschool die kunstigh beschree-
is als in van bl. 62 by van Leeman en dies ook
den Kloktoren en in torentje als stormvloed

Bladz. 75 geeft by een gezicht op den hofkens
in een eijting van het gebouw der Hoogeschool
afgekeerd en daeromder staat dat alle plaat den
hofkens voortelt zoo als hij nu is. Het is de
plaat voorkomende by Orlers bladz. 203.

Bladz. 76 wordt een zinnere plaat van
den hofkens gegeven zoo als die in 1712 was.
Het gezicht is naar het gebouw der Hoogeschool
toe dat in zyn geheel wordt voorgesteld van
de hofkens zijde. Het blift dat de toren boven
den wenteltrap niet was afgetrokken. Ter weder-
zijde van den wenteltrap was een kleine storen-
toorn die ver boven het dak uitstak. Om een
groot gedeelte van het dak liep een plak. De twee
torentjes stonden boven de lange zaal van Lelofs.
Op het plak zit men een paal voor het aankom-
gen van eenen keyser.

Ingenieurboek Geschiedenis der Dierische Hoogeschool

174. Zy werd ingewijd naar married nadat het besluit tot hare stichting gearamen was.
 William I was eene vroege bepalend geweest op het vestigen van eene Hoogeschool om de hooftzaak te doen dienst te brengen.

175 5. 28 Dec. 1574 brief van William I aan de Staten van Holland.
 De Prins deed Liden aanbevelen.

De Prins wilde Godgeleerdheid, Mystique en Wetenschappen
 Geen Engels en Geneeskunde

175 7. Vroege had Gonda een Hoogeschool bevestigd
 175 8. William I 5 Oct 1574 bevestigde binnen Liden die stad
 te zekeren gedachte

175 8. 3 Jan 1575 werd op voorstel van William I door de Staten
 van Holland het het vestigen van eene Hoogeschool te
 Liden besloten.

175 9. De Staten van Holland had eene vroege eene en
 stichting voor Hoogeschool gevestigd

175 11. Den 6 Jan 1575 het octrooi op naam van Filips
 uitgegeven (betreffende privilege op Filips)

175 14. Dit het octrooi bleef dat William I de lasten
 was toegevoegd Staten van Holland alleen adviseerde.
 In het octrooi zijn ook Hoogeschool met in gemeen
 kennis opgenomen.

175 17. Inwijding 8 Febr. 1575

175 19. Ook in het bevelen der Liden Barbara eene (Stoffen)

175 23. Bij de stichting had de voorloopige Hoogeschool
 de Borch Med. Doct. te Liden op zich gearamen enige
 leden in wis- en Sterrekunde te geven

175 20. Van de voorloopige Hoogeschool werden slechts
 twee opvallende aangesteld namelijk P. Grotius (Recht)
 en G. Bantius (Medicine)

175 30. De Prins maakte bepalingen als volgt behoudt.

175 31	In 1575	2 studenten	1585	80 studenten
	1576	14 "	1595	200 +
	1577	26 "		
	1578	85 "		

175 37. Bantius Doctor was in de 1582 benoemd tot
 Hoogleraar in Geneeskunde en Natuurkunde

175 44. Hier was het vermeld dat Rudolphus Snellius sedert
 het laatst van 1578 de wiskunde met groeten lof onder
 wis- vroege werd. Deze Snellius niet genoemd. In 1570
 175 46. In 1584 stichting der Bibliotheek.

175 50. Scaliger werd in 1593 op een hoop waden aangesteld onder
 voorwaarde dat hij groote openbare lessen zoude ten
 braven te geven.

175 64. Het Staten- College ingewijd 1592 gespoort 1801

175 62. Stichting van de Herten botanica 1592

175 66. In 1600 werden van Mercurius en van Leiden op verzoek
 van Prins Maurice gearangesteld een in het Koninkrijk de
 tekent en het landwerken te onderwijzen. Van het vermen
 van Ingenieur.

175 70. In 1600 waren aangevoerd in de Staten konde Mercurius
 en B. Bantius zamen van G. Bantius

- f 70 In 1585 stichting der Hoogschool te Franeker
 in 1600 600 studenten
- f 102 In 1614 stichting der Hoogschool te Groningen
- f 106 De Leidse Hoogschool was in het St. Barbara klooster
 In 1597 naar het geplande Baggerecht (B. Klooster)
 overgebracht
 In 1581 het Klooster der Witte Vrouwen (nog academi. gebouwd)
 In 1616 15 Nov. - twee brand in ac. gebouwen
- f 130 In 1629 dood van St. Jullius. Tot diens opvolger werd G. J. van
 Linnard die deze theoretische professie behield
- f 139 In 1631 stichting van het Atheneum te Amsterdam
 In 1633 Atheneum te Utrecht, in 1636 Hoogvoetcollege
- f 149 Boordochter van onderwijzer in de Natuurskunde
 die 15 an Professor in Natuurskunde
- f 153 In 1667 + G. J. van Prof. in Medisch- en Wiskunde
 f 184 1668 aanstelt - C. Meijer voor Wiskunde
- f 221 Van Scheuten Mathematisch Prof. Linnard van Ch. Huygens
- f 222 Jacchaccus schreef Institutiones physicae
- f 233 In 1681 bepaling van Curatoren -
 de Senaat zal bestaan uit 15 Professores
 3 Theologie
 3 Recht
 4 Geneeskunde daaronder Kunstkenner
 2 wiskunde daaronder een wiskunde
 2 andere letteren
 1 Hebreeuwsch
 Vermint van het Nederl. Hoogvoetcollege in Wiskunde
 fysica organisatie van physica of astronomie
 jaren spraak
- f 251 In 1697 legaat van Ch. Huygens. In andere zaken
 door de volder te Leiden in Pullerius te Franeker
 Teken voor f 1000
- f 252 In 1701 aanstelt van Moorhous. G. J. van ... Krijdhouder
- f 254 In 1666 Legaat van Warner
- f 257 In 1710 door W. B. Schreijers Luit. Admiral van de Vla.
 domein gevestigd van bewijsbare sphen
- f 258 In 1710 Moorhous onderwijs opdragen in Schiedamsche (+ 1742)
- 260 In 1717 't Gravensande Hoogleraar in de Sterre- en wiskunde
- 266 In 1729 Moorhous ontlog van Krijd- en wiskunde. Oplosser van Hoogen Krijd-
 f 267 " Gombius Schiedamsche
- 271 In 1740 van Moorhousbrecht voor Wiskunde en wiskunde
- 273 In 1742 Leclaf Storm- en Wiskunde - 2 jaar later wiskunde
 " Moorhousbrecht natuurkunde
- In 1742 Het kabinet van 't Gravensande aangekocht. Perste
 begin van het fysisch kabinet. (Niet waar! In de volder)
- In 1743 Eerste naam van het museum van oudheden
 Legaat van G. van Papebroeck
- f 275 In 1749 J. W. S. Albrand Prof. in wiskunde en Wiskunde
- 285 In 1769 D. v. d. Hagense opdragen van Leclaf
- 290 Van Swinthon Krijd- en wiskunde van Leiden.

- h 297 Daan Maackhase werd de Kortere verpocht en de kool
middelen van Schiedamsche vesting
- h 321 In 1706 benoeming van Burgwaans
- h 327 In 1793 + Dussen onderwijzer in Wis- en Natuurkunde (Hoogleraar)
1793 aanstelling van P. Nieuwland
- h 328 1794 11e Nov. + van P. Nieuwland 30 jaar oud.
- h 351 In 1796 Burgwaans voor Schiedamsche in plaats van Veltman
- h 352 In 1796 werd van Traas die eerste Lector was, in de plaats
van Nieuwland met afdeling in de Sterre- en Wiskunde.
Koninklijke hogeschool.
In 1796 spreker v. d. Eerste Lector, 1797 extraord. 1799 ordinar.
In 1799 van Beek lalkoen die in 1805 Leiden vertrok
Nab. Wiskunde en wiskunde
- h 373 In 1773 werd J. J. v. d. Wijkse zynen vader D. toegewezen
- h 384 In 1810 inlijving in Franckryk
- h 391 In 1811 benoeming van C. Kamma te Leiden die verzorgde Franckryk ord.
- h 429 In 1815 + van Traas
- h 430 In 1818 benoeming van Peccovera stichting van het museum
van Leiden.
- h 436 In 1823 Wylmbrack Lector
- h 440 1819 de Gelder ord. 1824 ord.

Lutlops en Steenwaach to Leiden

Maatregel van de Kaaswacht Deel I 1756 Nijmegen den 22 1754

p. 372 Mercurius voor de dan 6 Mei 1753

379 Leidsch. 26 Oct. 1753

382 Besluiting van Vriend 27 July 1753

p. 374 Vermoed de keloop 7 vast. met mitken grond
dan Steenwaach (Steenwaach?) onder opzicht van Heerley

p. 374 Vermoed twee uitspreken van de dan 1753
was. Het onder in letter. was dat van Steenwaach te Pange
gemaakt onder opzicht van Heerley.

p. 374 Vermoed het d'ass. inli. van L. J. J. J.

p. 381 Kleinere van de dan. celij. 26 Oct 1753 te Leiden
was met in dan. Lutops gemaakt Heerleywaach koopting

p. 381 Vermoed van koopting letter van 5 uitspreken

p. 381 Lutops zegt dat by de koopting van Vriend 27 July
koopting van 20 sec. zekere was.

Deel II

Duizen p. 525 koopting een uitspreking over vriends.
waarin geene sprake is van de koopting.
Pracum geene van dan Meester de Vatte van
de koopting.

Deel III 1754

Twee uitspreken

p. 427 Twee uitspreken 14 jaren bepraakt in slecht koopting.

" Het koopting-inli. van L. J. J. J.

" voor de pracum dan koopting van de koopting koopting

438 Gespreken van de koopting van de koopting
observatorium. Een staaf van 100. Inli. van de koopting

Deel V 1759

p. 225 Koopting van Heerley (Wassenaar)

226 Lutops zegt dat by van gade koopting, van

koopting in van geene uitspreken letter dan van
geene van vriends was.

p. 228 Vermoed een zeer slecht acquiescent.

290 Lutops gebuikt dat koopting het koopting
geene. Dat voor de koopting gebuikt onder het
geene kan het gebuikt van dan mitken
ziet taal.

Deel VI B

p. 866 Maan - Celij. 18 Mei 1761 Niets by dan.

p. 869 Voorbijging van Vriend 6 Juny 1761

870 zegt Lutops dat by zynen Meridiaan had geplaatst
meer dan 500 waarneming in dan Meridiaan had geplaatst
Nieuwe de 176 ook door dan. koopting

p. 871 Vermoed twee geene, Nieuwe koopting 7 vast
van koopting van koopting met koopting van 2 vasten in vriends.
dan koopting

873 Vermoed dat Lutops in 1743 Maan voor de dan half geene

Loeloff en Fournier

Maakt. Beschryf. te Haarlem deel VII

n 359. Zan - Polijp 17 Oct 1762

p 356 Verreeld Nieuw. Kisten met microsc. van Bradley

358 Mann. Polijp 1 Nov. 1762

(toeschouwen)

260 Verlagl over beschadiging van den microsc. door een

Deel 18 3 de stek

p 230 Leekheid van den wind

p 233 Zan - Polijp 16 Aug 1769 naar officie

p 227 Zan - Polijp 16 Aug 1768 te Liden

p 229 Verreeld Klemmende - telescoop 7 rh.

p 261 Beschryfde over methode van wind.

Met de vermeldingen van Loeloff heeft de
wel afgedrukt w. de instructies bij het
wel welke de aanschouwing deze instrumenten in de
bij die gebreken of teer zij geplaatst waren.

De vermeldde instrumenten zijn
Het microscoop van Thozot (aangelegd naar de fysieke) te Groot

Een ander microscoop (verduwen)

Het microscoop van de classe gemiddelt in 1757 (aanw.)

Een groot gekanteld (een menigquadraat, aanw.)

Een achromatisch gekanteld (Zander den vast aanw.)

Een 7 soets telescoop van Keame met microscopie
naar Bradley (aanw.)

Een ^{konink} telescoop van 5 voet met poliatraap naar Herulius (aanw.)

Een portable werktuig naar Loeloff (Zander de Kisten
aanw.)

Deelsoep-instrument van Lijfer (aanw.) Tot 1860 in
aan d. H. van van de oude stroomoort

De Luchtel van lengte der sec. slingers (aanw.)

Een Schepstuurderische zaet (aanw.)

Loeloff maakt geen gebruik van het oud contact naar
Sjoko of van het werktuig voor gelijke hoogten.

Handkennende stukken in de vert. der Afdel.
schriften te Amsterdam

Deel I Douws Britenmiddags breedte p. 129

1519 Mr. P. Geberg Meer met Korte og
529 id. zon-eclips 26 Oct 1753 te 3 Kage

Deel II p. 187 Jan Schiers loop van Mercurius.

275 D. Klünkenberg Nadereeds Kommet van Halley

Deel III 147 Klünkenberg ontstak des cirkels

231 " " " " " " " " " " " "

416 " " " " " " " " " " " "

509 " " " " " " " " " " " "

540 " " " " " " " " " " " "

Deel IV 1750 Klünkenberg

250 Klünkenberg Goniom. tegeen

405 Jan Schiers Nadereeds Kommet van Halley

Deel VI A p. 285 D. Klünkenberg Dage van Venus 8 Febr 1761

VI B p. 274 id. uitkomst uit avon. Venus 1761

Deel VII p. 380 J. M. Mohr Venus van de zon te Batavia 1761

Deel VIII 1750 Klünkenberg

Deel IX 1 en 2 niets

IX. 3. Nieuw cirkel Lulofs.

Deel X, XI - XII niet aangevuld

Deel XIII p. 519 Hemerk. Jar. der zon

601 Jan Schiers Luchtvoorspelling

Deel IV p. 490 Jan Schiers Kommet van Halley. Eerste bepaling
des Horingsen

n. 506 Douws Bepaling van Parallaxen

Deel VIII A+B niets

Deel X B p. 88 J. J. Bladise Bepaling van den afstand naar Komet
uit vier observaties 1768

Deel XI A vorder Lulofs 4 Nov 1768 oud 57 j. 3 m.

Stang 15 Mei 1769 oud 82 j. 12 m.

Deel XI vorder niets.

Deel XII p. 123 Mohr Dage van Venus 4 Febr 1769

131 " " " " " " " " " " " "

Hoc deest anni 1815-1816 habet statuta in
recessibusque dei hoc hereditate dei Physicorum deest
feu. Dacum hanc nisi non hoc deest hanc op
de geschiedenis de structurae.

J. van Keersl. Oratio 8 Febr. 1817. pag 36 "Astronomicus
" in primis admodum pretioso eodemque deest deest
" mo rapti ante instrumento non solum auctor, sed
" illustratum est apparatus; novus plane caelo observanda
" paratur locus; et nobis omnino praecipue summas
" ad alias quasque, aequae atque viciniam illam de astro-
" nomia natura matutinae disciplinae, omnia atque
" multiplicanda.

J. Sprengel cum deo Cotto, oratio 8 Febr. 1818 pag. 10
" Tacam tandem? quantum, praecedente anno,
" Physica, quantum, hoc praesertim, Astronomicum
" auctor deest suppletibus? ne tantum suppletibus;
" remanet etiam Observatorium Astronomicum in
" digniori ordine et splendore in statuatum, et id
" observatorium magis aptum ac dispositum
" contemplari atque abiriari nobis contigit."

(W. A. cum Sprengel intra - eodem te Ann.)
" studium deo 8 Febr. 1818.

J. H. von der Palen. Oratio 8 Febr. 1819 pag 22
" Hoc tu mihi praesertim est, am in fine
" Oratione, quae, cum his diebus in Observatorio aucti-
" ficio, cum tandem illustrius Observatorium aucti-
" cius ad Academicam dignitatem attempato, in-
" structissimum apparatus Astronomicum, quae
" alii non facile cedat, tum praesertim, quae
" inquam, his diebus vidi, opibus tuis omnibus aucti-
" tantum, maxime vero praesertim instrumenti illius
" nobilissimi, quod circulus Borda exstructus fuerat,
" aucti illius, summo nitore splendoris, ex omni parte
" perfecti admodum tantopere gaudere, et tu, cui situm
" nobis in hunc maxime solutus est, ipse mihi
" videris sublimi ferre situm solitus."

J. Clarius Oratio 8 Febr. 1822. pag 17-18.
" patet alii, eorumque aucti corporum observare
" gestantibus, Observatorium Astronomicum, hoc ipse
" anno eorum emendatione aucti et nominum."

Observatorium paucos ante annos, sic et nunc
 in notis erat, tribus contiguatis cubibus pulchre
 apteque instructum, Tabulatum unipolissimum,
 quod contigui aedificii summo tecto innixum,
 libero pro quoquoque patet prospectu, convenienter
 habens vicinis ad Astronomiae praesidiis opibus
 se est instructum. — Haec nisi commemorarem ego,
 ego vero me hanc mea navis videri, me in quatuor
 ante animis esima offugiam. Quid? Summam hanc
 in re Mathematicam nostrorum studiorum
 expertum me palam profiteri et agnoscere deest,
 Communi cura, Regisque in primis honorificentia,
 hoc studium meum tot tantisque opibus liberatum
 praesepi civitatis, efficaciter praestatum, quibus
 adiutari, quod quatuordecim vix quinque sperare
 videtur.

Habemus enim et ad secundum et ad ob-
 servandum instrumentis apparetur, quinquem
 abis in hoc genere non facile cedat. Excellent
 accuratissimus ille Circulus Bardae Respetitor,
 in summa observatorie parte aptatus. Excellent
 et variis Tubis achromaticis, et varia duplicis
 et triplicis, qua apparari solent structurae
 Telescopium optima. Prae ceteris vero longi illud
 practantissimum ab artificibus Trisis, quo
 cum alter Bryan Rodolphi alter Lictus Pissinis,
 suo vocantur idioma, missa sollicita constructum,
 Gregorii itidemque Longueroni Theoriae adaptata,
 Tera, quatuor pedum longitudinis, octo pollicum
 diametro, cujus ope quam perspicuum quam
 accurate caelestia curri possit et observari
 feliciter, multas sane vestras habeo
 testes.

Quid igitur expectatis ad A. S. cum pri-
 mum exoritur illud longi majoris momenti
 Telescopium in specula satis apta, cujus ex-
 struenda locatio publica ipso hoc solenni
 die, quod factum est, cum igitur
 in specula ejusmodi ad usum primum collocatum
 Telescopium illud, novissime Regis jussu, ab
 istis artificibus Trisis, Bryan Rodolphi
 jam summo, raro ingenio Mathematici acumen

in primis praestabili et Sicuti Pictos, summa
 praesentium artificii desolentate quam maxime
 malle, ab his igitur, citum hominibus
 rusticis, conditione agricolis, Belarum confe-
 tum, Regiae Municipaliae nunc Damm, quo
 grata reperit Academia Lugduno-Batava.
 Speculum habet quatuordecim Libras,
 Tubum longitudine quatuordecim pedum,
 diametro pollicum trium et viginti, qua quidem me-
 tua mensurae ratione, hactenus nota, uteris omni-
 bus antecessit Telescopis. — Ino inpositum comode
 fulero e ligno clarissimo montium aequo et in pluro
 et ad verticem, aequo accommodatum Newtonianae
 ac Gregorianae inspicendi methodo, apparatus
 quoque Caspigniano instructum.

Opus arduum tanto ingens est labora-
 tum tanta arte, ut, sine accuratissime
 spectis subtilitatis, sine itaque, autem firmitate,
 tam, sine sine credibilem in tanta mole, mo-
 bilitatem, sine nitorem denique splendorem.
 que, miraculi profecto sit instans. — Et reser-
 vati sunt, obstupescunt, quicquidque spe-
 taverint, et nostri homines et veteri.

M. Liegenbeck Oratio 8 Febr. 1825 1926

"Nec committore possum, quia tibi, amantissime
 Ekarna, sublimique, quam maxime, sciuntiae, probo
 tuo studio multum inde incrementum et incrementum
 captivae, quatuordecim constructum novum turris Astro-
 nomicam, qua jam receptum est praestantissimum
 illud ad observanda sidera instrumentum, cupis tu
 laudes, cum his: ac tuas laudibus recte congruas,
 merito annuum hoc ipso loco famulatus esse
 brasti."

L. Luringas Oratio 8 Febr. 1827

Pag 17 seq. in long. beryll. over het land in steen
 van C. Ekarna.

geb. 31 Maart 1773 in Friesland. In 1796 predicaant in
 Dordrecht In Febr. 1805 Lectur van Math. Physica, Astronomie,
 Mechanica, Anatomie en Physiologie te Leiden
 1807 Lech. Professor te Leiden
 1808 Maart " " Transacties (deur van Swiss den)
 1811 overgeplaatet naar Leiden.
 † 23 Febr. 1826 oud 53 jaar.

Op de oratie van L. Turingar volgt een brief der schrijver
van C. Ekama. Het zijde die schrijver is in het geheel g.
Daarander zijn 2 oraties en 2 andere uitgaven van werken
van een bewindhebber. Onder zijn hier genoemd de schrijver
waaraan de myden niets voortkomt dat op eenige wijze
zijn in de toekomst wijst vield men:

"Bericht aanteekend het Observatorium. Nij-Kerst-
in Letterbode; 1824 D. I. Bl. 7.

Letterbode 2 Jan. 1824 n° 1

Bericht van C. Ekama aanteekend den grooten teletoef,
vooreffigen van een uitsaak der Pedaactie van mededeling
van de waarnemingen die met den teletoef verrijt zachten worden.

Ekama berijgt dat de teletoef glukt geweest is.
De Kerst is 30 Nbr. v. 1807 en 19 Nbr. v. 1808
De buis lang meer dan 13 Nbr. v. 1807 en 2 v. De spiegel
weegt 200 kilo.

De beweging is verbeterd. Jg. en jerd. en veel beter
dan by Herschel en Schröter

Ekama zegt dat de 4de teletoef van Herschel door
Engelbom 7 str. door een overtoef. Hij verwacht dat de
13 str. zal kunnen wedqoven met den teletoef (d. v.)
van Herschel en de 27 str. van Schröter overtoef.
Hoe een Koning alleen had men het aanweten
van den teletoef te danken.

Ekama maakt een geweldig ophef van de
wijze waarop de teletoef verbeterd, maar bij
de naam en mededelingen verhaant, maar bij
gaf met de minste bestrijding van het verho-
men van een vooraf der brand door den tele-
toef, waardoor diens waarde zich heeft kon-
nen laten bevestigen.

Het het tijde aanteekend de Pedaactie van
Turingar had zich afscheiden dat bij later
niets aanteekend den teletoef gestroom
heeft.

Illustrationum Hollandicarum et Westphalarum ordinum
Abnae Academiae Leidensis. Lugduni Batavorum apud
Jacobum Marii & Justum à Coltra Bibliopolas. Anno 1614.

Guon naam der stuyvers vermeld. Een opdragt
aan Curatoren van de uitgever.

In het begin van afbeelding van het acciden-
sities gebouwd. Het is niet duidelijk plaats als
by Orben meer de aanvankelijc is volkomen.
Afhankelijk zijn twee Opvaarmonstr op het dek
die by Orben niet voortkomen.

Op pag 228, 230 - 231 afbeeldingen van bibliothek,
Anatomie en herten die zeer succesvol zijn met
die by Orben voortkomen. In van de Anatomie
schijnt de afbeelding te zijn. In twee overige zijn
andere platen.

Zoo wel hier als by Orben zijn op de biblio-
thek twee paarren glazen Spiegel.

Blad. 224 geeft een portret van W. Hebraeus
Jusellius. Hetzelve, doorby auctentisch Jusellius
wordt gezegd, is zonder enige letterkenis.

Illustrationum Academiae Lugd.-Batavae: id est virorum
Clarissimorum icones, elogio ac vitae qui eam
descriptis suis illustraverunt. Lugd.-Bat. apud Anthonium
Cloucquium 1613.

Guon naam der stuyvers. Opdragt aan de staten
van den uitgever

Guon portret van of berigt auctentisch W. L.
Hebraeus Jusellius.

Guon afbeelding van.

Johannis Maurisii Althorae Batavae de Legatione
Batavorum, apud Antonium Clouequium et Elsevirios
Amo 1625.

Day 16 van plaatje van het inderhoud - gebouwd dat
niet het plaatje zelf van Orloos is maar slechts een
kopy daarvan. Op het stuk is er nog een
Torenwachter.

Men vindt plaatje van een...
welke naam krijg met die by Orloos...
bibliothek heeft ook een tweepenn...
glozen.

Day 297 Kort beschrijving? met een portret van
Willebrordus Dredelius.

Om... in de...
meer by had altijd...
Kunde. Reputations...
verloof om te gaan...
met...
bingen...
had by...
toe gegeven.

Circule Febr. 1860 van den...
C. W. H. van...
van...
ontboden, te...
Van deze...
van...
Dat...
meer...
zijn...
Bepaling...

Afbeeldingen van het gebouw der Universiteit te Leiden
ontworpen van den Stedegroot. Door Mr. J. T. Bodol
Nijmegen in January 1868.

De Heer Mr. J. T. Bodol Nijmegen heeft de goedheid
getuigd mij al de afbeeldingen van het gebouw der Hoogschool
te Leiden te kennen, behaarende 't alzake zijner verzameling van
Kaarten en prenten.

Daaronder waren de mij bekende van Oelen, van Loosten,
van der Aa en van Missie.

Daaronder waren ook enige mij niet bekende
afbeeldingen, namelijk:

1° Een zijde van vignet van de titelplaat van boek,
met het onderschrift: *Legationi Batavicae apud Petrum*
van der Aa 1705. Het boek was vermoedelijk een beschry-
ving van den herten van Bawhane. Het vignet vertoont
een getuiste van den herten met het uendruic-gebouw.
Dit gebouw is blykbaar uit het hoofd getekend en geheel
vertoond verrykt. De klokkens is mistekend. Er zijn twee
torens als stervendel zichtbaar, maar die staan op een
keerde plaatsen.

2° De titel van *Effigies Theologiae pacifica*. Een
vignet met het gebouw der Hoogschool voor in 1677. Er
is een toren als stervendel maar de groote toren
ontbreekt.

3° Een vrij groote plaat die goed gegraveerd is en
het gebouw voorstelt. De klokkens is een afwijze dat
niet vermeld is, is waarschijnlijk. De twee torens
zijn verdwenen en in de plaats daarvan zit een nabij
den groeten toren een gebouw, dat van boven vlak is, boven
het dak uitsteken. De naam van dat observatorium is niet
te plaat niet aftezien. De Heer Mr. J. T. Bodol Nijmegen
heeft onder deze plaat geschreven: *Holl. Arc. constructa*
1730 à 1740.

4° Een goed gegraveerde maar geheel mistekend
plaat van het gebouw die vrij groot is. Men ziet buiten
het dak een breed gebouw uitsteken en toren welke van
men 't zonde kunnen afzien als de plaats vertoonden
verdiende. Er verdien geen verhooren want het gebouw
is geheel mistekend en de groote toren staat boven het
mispalen van het dak.

De Heer Bodol Nijmegen verzocht daarom toe een plaat
met afbeeldingen der Kaarten van 1742 en 1744 met het op-
schrift: *Observatio astronomicae pro telescopium Newtonianum*
XVI Febr. 1744 in observatorio Leydeni. Ondersteek:
Effigies constructivae quae apparatus anni 1742 & 1744. J. de Groot
hinc est fecit.

Meddelingen omföredt af
geobiternas försterordförande
var den Herr Dr. W. N. de Rieu.
Juli 1870.

Ein paar historische aantekeningen
betreffende de Scherwacht
aan Professor Keiser
aangeboden door W. N. de Rive
op gewaar af, dat Lw. is rief zal kennen!

BIBLIOTHECA
ACADEMIAE
LUGDUNO-BATAVAE

Aan Professor Kaisers

wordt dit boek vol Godgeleerd twitbyschryf
ter inzage toegonden om het daarin gheech
te portret van professor W. A. A. A. A.,
waerop een afbeelding van de
Leidjke Scherrewacht omstreef 1685,
bijaldien deze afbeelding aan 28. nog onbe-
kend is, door

Leiden 24 Mei
1870.

W. N. du Rieu
Bibl. Conf.

In July 1870 werd my door den
Heer Dr. des Heeren te bevestiging
gekant.

Godgeleerd opvoeringsschool
van Heer Theophrastus Michiels
mit het Sateyn verband van
Akersloot van Pacht. Lijst 1686

Dus in 1870 was een fees-
tek van Heer Michiels met op
een achtergevoerd door de
van het minister. To's - gebouwen
in een toren van de stamwast.
vermaakt de jaartal 1870.

Febr. 1870

Aanteekeningen uit een uittreksel van de
Notulen van Curatoren der
Leidsche Univerf.

1661 - 1663.

beraapende op de Bibl. Catal. XVIII n° 966.

betreffende de Astronomie.

- 17 Nov. 1643 Toegestaan aan Petrus Vincentius Heenskerk voor
een jaar continuatie van 4 tractement van 34 gld.
wegens 4 leijvor ende schoontwaeken van 4 astro-
nomische instrument.
- 20 Mei 1647 voor 2 jaren toegestaan op 20 gld.
- 20 Mei 1649 voor 1 jaar toegestaan op 20 gld. continuatie van dienst van
4 waarnemen van mathematijche instrumenten
- 9 Mei 1650 ibem voor syn dienst van de geometrijche instrumenten
- 1 Dec. .. Prof. Golius verzoekt reparatie wegens vervotte planken
aan de plaetse, waer de mathematijche instrumenten staen.
toegestaan.
- 9 Febr. 1653 Eusebius Mestnerus aangesteld tot dienaar van de Schooren
van de Univerfiteyts-astronomie op een tractement van
20 gld.
- 9 Nov. 1654 Hwan ter tafel het model van een korentje om een kwar-
tier te duen draeijen, waerover Arent van 't Gravezande
stadsfabriek eijcht 36 gld.
Claes Simonsz. Schouten krijgt continuatie van dienst
aan dominus Golius op 20 gld.
- 9 Febr. 1655 Besloten aan te bepleden het korentje enz. op 200 gld. gevraagd.

1655. 8 Mei. Prof. Golius verzocht reparatie van 4 Soentje, wavinne de astronomische instrumenten bewaert werden, na secker model voor desen overgegeven.
- 8 Sept. Prof. Golius verzoekt een gebaende seghdveck ende houten wolommen ende 2 ringen om 4 quadrant daeruan te hangen: toegestaan.
- Besloten aan Golius te vragen of de pedellen ook den dienst van zijn opsjender Schouten konden verrichten.
- 1656 8 Mei Toegestaan continuatie van Schouten.
- Toegestaan aan 4 astronomische instrument aan 4 quadrant een Atumetaille circul.
- 1657 7 Mei. Toegestaan continuatie van Schouten.
- 1659 8 Mei. Ordonnantie van 100 gld. voor 4 instrument off quadrant op de toorn van de universiteit.
- 1661 14 Mei. Continuatie voor 3 jaren aan Schouten.
- 1664 8
- 1666 8 Febr. Toegvoegt 200 gld. jaarl. tractement aan Samuel Keckgehuus van Praegh voor 4 waernemen van 4 abtobarium op de academie, vermits 4 ongemack aan syn arm veroorsaecht door de kneede in 4 waernemen van syn dienst.

Notulen van Curath.

1667. 1 Febr. Jan Pieter Diepenbach benoemd tot knecht in plaats van Jan Ingenger, van den professor Physiceel en lector op het theatrum astronomicum

(In dezelfde
werkzaamheid)

In een *Projet et Mémoire de Mémoires en faveur*
de l'Université de Leide 1807

wordt voorgesteld op de ruïne te bouwen alle gebouwen
voor de Universiteit, en daaronder ook het Observato-
rium met de woning van den professor: wanneer de
horizon van deze plek niet gunstig blijkt te zijn. zou men
dit gedeelte van het plan kunnen wijzigen.

ibid.

In een ontwerp *Secret van de Universiteiten*
van Kon. Lodewijk.

art. 43. Er zal op het ontwerp achter het plan, door
de jongste verwoefing der Stad gevormd, en nieuw
observatorium met een huis des professor in de
stadsrekenen daaraan vastgehecht, gebouwd en van de
noodige instrumenten voorzien worden.

Als Bijlage A. volgt een ontwerp van de Sterrewacht doch
de tekening ontbreekt: een gebouw van 57½ voet breed, 31 v.
lang, 11 v. hoog, met een uitbouw, 4 voortrukken en een plat,
een gehoorigaal, een vertrek voor meridiaan observaties,
en dets voor een quadrant, een vertrek een halve tien-
hoek voor sextanten: deze te zijn gelijkvloers.

Blijkens den Manuscript-Catalogus van de Bibli-
othecaris Paulus Merula, door hem in 1607
vermaakt aan de Universiteit, bezat de
Bibliotheek der Hoogeschool

emt. ^I een globus { coelestis } Gerardi Mercatoris.
^{II} { Terrestris } . . .

don. ab auctore. ^{III} een globus { coelestis } Jodoci Hondii
^{IV} { Terrestris }

emt. ^V sphaerae manuales { communis
^{VI} Copernici

Blijkens een schrijven van Curatoren van 20 Nov.
1603 zijn aan den hoogleraar van Dreeck Lalkoven
ten gebreuke op zijne collegien afgegeven door den
bibliothecaris Wylffenbach de twee globen van
Adams.

Blijkens den gedruckten Catalogus der Bibliotheek (1713
folia) bezat de Bibliotheek pag. 500
2 globe, een hemel- en een aardglobe van 2 voet 4 duim
middellijn, vervaerdigt door Guilielmus Blaeuw. Amstel.
2 dito van 14 duim middellijn van Guilielmus Jans-
sonius Blaeuw. Amstel.
2 dito van 12 duim vervaerdigt door Lotharius Lumbach
de Hoestfeld. Amstel. bij Gerardus Valck. 1700.

Nederlandsche Sterckhoudigen

Nederlandsche encyclopedie nr.

Willem Jansen Blaeu zoon van Johannes Blaeu geb. 1595 te Amsterdam + 1638 te Amsterdam. Leraar? van Tycho. Graadmeting van Naas tot Foul. Cosmographia Blaviana. (Atlasontdekkend)

Dier te Klein Karberg. Gymnag van geb. of oord. Eerst ontdekkend in Hinderland te Haarlem? 1755 klerk aan de secretarie van Holland. 1758 Correspondent van de Acad. des Sciences.

By Acad. te Amsterdam bevestigd zyne nagelaten werken van Bieren.

Jacob Torrey geb. te Dordrecht 1755 + April. 1818. In 1776 warrina. Tot van een officier van de Maas. 1795 examinator-generaal der een-officieren.

Johannes Lubbs Geb. te Zeehaven 1711 + 1768 Leiden. Alomtyd vromde Introductio ad cognitionem atque usum utriusque globi

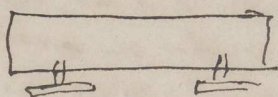
Philips van Lamsbergen of Lamsberghe geb. 1561 te Gent. Predikant te Antwerpen, Amsterdam en Gaer. Ontslagen in 1613 verzogde hy zich te Middelburg waar hy in 1632+. Opera omnia Middelt. 1663. Zie te Staten Proferentia in Nederland bl. 278-287

Gerard Mercator geb. 1512 te Rupelmonde in Vlaanderen. Hinderland te Leuven. Maakte een globe voor Karel V. Hinderland der projectie, Hinderland. Atlas. + te Duisburg 1594

(Duisburg Pruisische Stad by D. Schilder)
(Rupelmonde behoort tot Costumyghen Vlaanderen. Gelyke by Antwerpen)

Geroma Feilich door zijn latere
sterkundige schriften en aandoening
wel bekend stierf in 1858 en altes
voor de stichting der Leidwiler
Hoogeschool. Hij was in Pilsen
getrouwd maar leefde zich vroeg,
tijd van de jaren van 1804,
arts en leeraar der jurisprudentie
tot zijn dood bleef.

x
Ungarn "verloofde" ik mich, later mijn
st. onderzoekten während ^{den langen} ~~enigen~~
Lebenszeit, ^{meines Lebens} ~~enigen~~ ^{besten}
Observator zugebracht habe, und be-
schönkte mich zu der Bemerkung,
daß ich, ^{in dieser Stelle} ~~in dieser Stelle~~ ^{meine} ~~meine~~ ^{Stellung,}
meinen Horoskop und meinen
Wille, für die Astronomie ~~...~~
thätig war.

Album der Naamloozen 1859

1860, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Archives
Hollandaise

By de instelling der Hoogerschool - 1575
beoefde de voortloopende Hoogleraar
de Boekhoud. doch enige beoefde in
de wisk. en Sterrekunde te geven. Het
is een twyfelachtig of lag wil ook
gedaan heeft. Bijz. f. 23

In 1582 werd P. Dodonaeus voor
gemerkte en Sterrekunde aangez.
steld J. 37

In 1581 P. Mellius, leeraar van Pans
Maurits prof. oet. voor Wiskunde. Hij
schreef het eerste vragje te zijn
toegelaten.

In 1613 W. Mellius prof. oet. opvolger
van zijn vader P. Mellius + 35 jaar oud
1626

1629 Golius opvolger van W. Mellius
Aristot. en Meth. 1629

1681 te de reorganisatie der wisk.
wetenschap werd meth. en fysica
sophia verbanden en was van fysica
en astronomie in het geheel gene sprake
(Eerste 18 de eeuw sprake van obs.)

1670 de volder ¹⁶⁷⁵ Natuork. 1682 wisk.
1710 sphaera novus ¹⁷⁰⁹ + 1709

1717 's Gravende Prof. in wisk. en
sterrekunde + 1742

1742 Lubbock wisk. en Sterrekunde

1769 Wuyssens Sterrekunde

1793 Nieuwland + 14 Nov. 1794 30 j.
sterrekunde en wiskunde

1796 Ras in plaats van Nieuwland + 1817
1800 v. Mook Galoon 1804 oet. oet. 1805 dog + 1811

1811 C. Ekama

1826 Hylbrandt

13. 109 Huygens + 1695

103 B. \ Plaanus geb. 1561 + 1630

96 B. \ Zamborg + 1632

96 B. \ Gemma Frisius (1508 + 1551)

Mohr Ras.

Schinn Ras.

Klinkenberg 99 B. Mercator

Struik 105 B. Waddell

P. T. Keyser

101 B. \ Fabricius ? + 1617 oet. frieland

102 B. \ Muller Leuwarden + 1630

101 B. \ Mellius + 1626

13 H. Heel

1 Aug 28 Nov.

21
58 Oct

20
58 Sept

21
119 Aug

1
118 Aug d.

~~10~~
10
10
10

Gerrit Aridius 1508 Doctoren Friesland
+ 1555 Leuven

David Fabricius + 1617 Bartholomund

Willebr. Snellius + 1626 Leiden

Nic. col. Müller + 1630 Leuwarden

Philipp Zarsberg + 1632 Gass

Gottfried Stenobelin Lichterward 1647

Huygens 1629 - 1695

B. de Volder 1670 Prof. in Phil
1675 profoud. natuurwetten
1682 wiskunde
1705 emeritus
1709 doct.

ook in sterrekunde

Liegevoorken

Gemma Frisius (1508 + 1555) B. 101

Nic. Muller (+ 1630) B. 102

Ph. Larsson (+ 1632) B. 103

Fabricius (+ 1617) B. 101

Jacellius (+ 1626) B. 101

Blasius (+ 1638) x

Bruggens (+ 1695) B. 109

Ledofs (+ 1769) x

Mohr

Schinn

Stroock

Klinkenberg x

J. J. Keyser

Guhard Mercator geb. in Vlaanderen + 1594

Gottfried Wendelin + ? Leithenward

Weyle Topfser

Topfker

Topfser x

Bosman

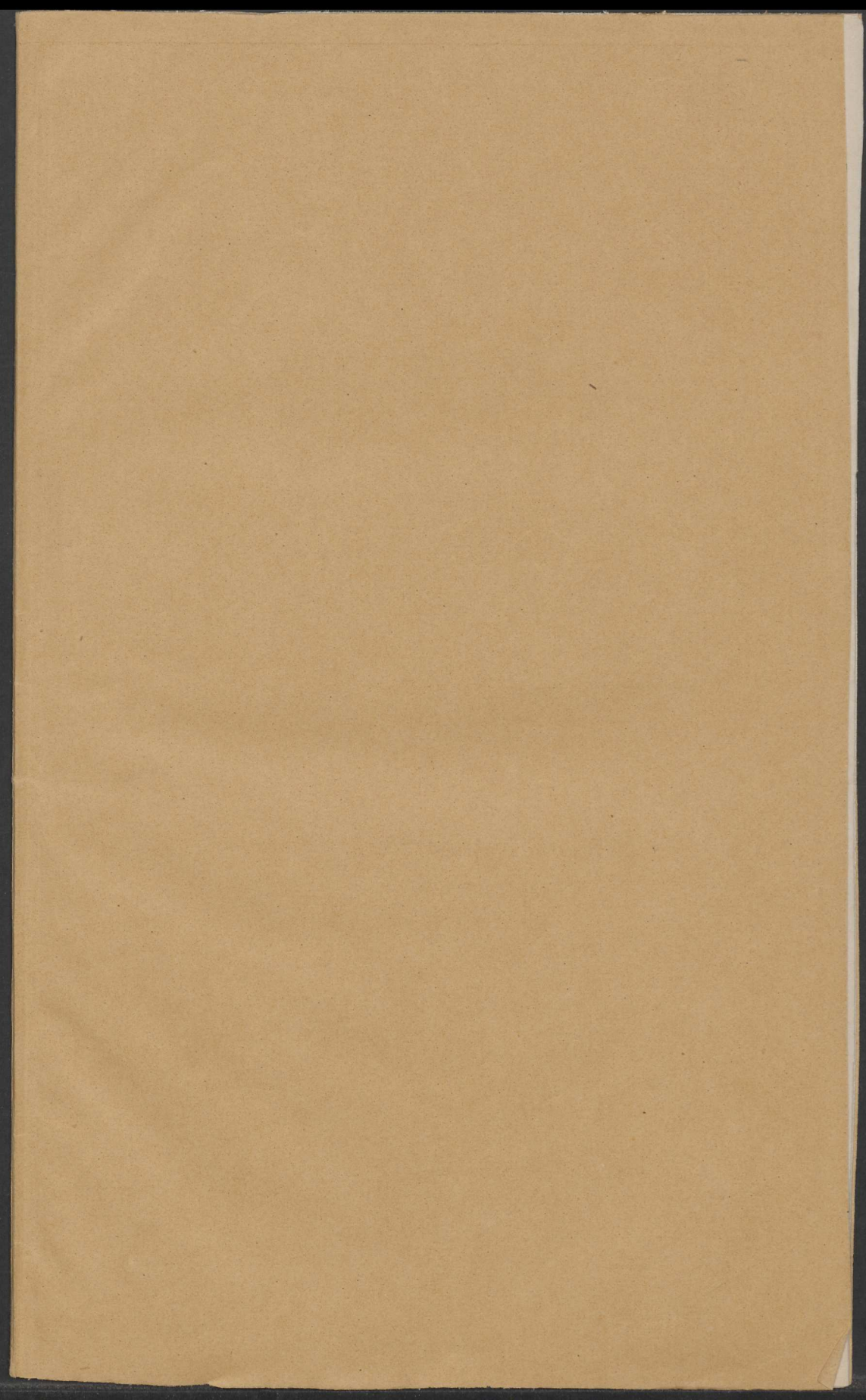
David u. Johannes Fabricius

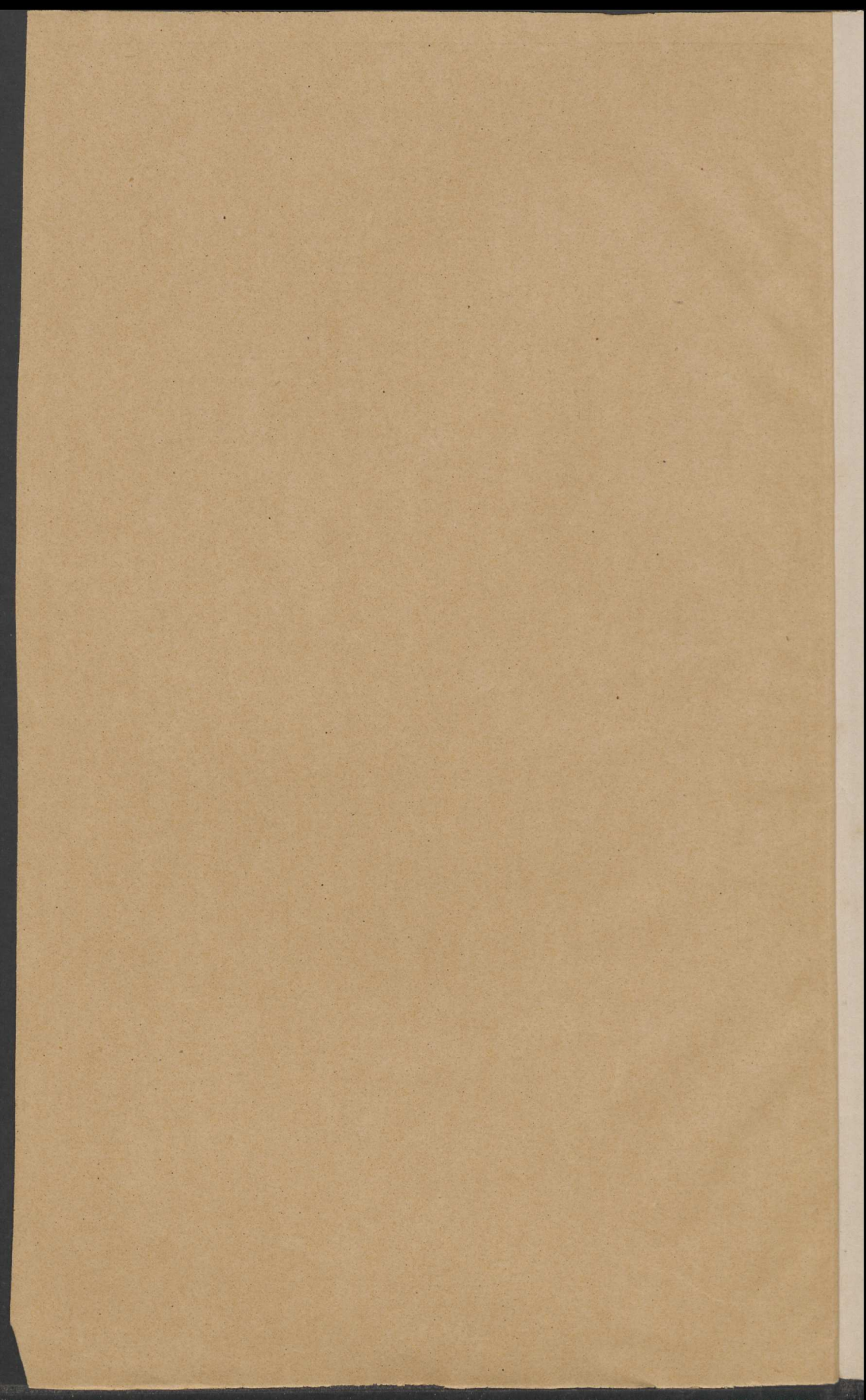
Oliver A. N. 31. 129

Historicus Montecula III. 327

Halwada

Fuchsian

DE LEIDSCHÉ MEDICINAE DOCTOR

CONRADUS ZUMBAG DE KOESVELT,

DOOR

Mr. J. T. BODEL NIJENHUIS.

Am. d. t. Clarif.

Ik refereer mij tot de plaatsjes van den Secretaris,
nog in uw bezit, tenzij ik u daerover de mededeling doen,
niet dat Lotharing Lumbard, maar van D. C. Lumbard de
Cresfeld, hertogplaatse geweest in Lector Astronomie; dat
zijn ~~titel~~ titel in 1707 was „opziender der Astronomische toren“;
iet, dat sluit op't geen ge in reventje brochure, die ik u bij de
aankomst, vanden cult op de S in fine, dat Loth. L. in 1708 Lee,
den verliet. Van en opvolger wordt er niet gesproken. Er was dus
in 1707 iet, dat men noemen kon en Astronomische toren.

Sted. hoogachtend

J. T. Bodde's zijklein

den 31 Jan. '60.

Am-lijfland.

Wat betreft het plaatje,
van *Am-lijfland*, houd ik't daer voor dat tuit, vulligt
geworden wordt met:

Abies Indes plantarum, ges in
horte etc. in ven. 1710, 1710. 8.
of voor zijn Indes plantarum ges in horte
Acad. in ven. 1717, 1720. 4.
De latere jaar, sulle van horduk.

ken zij. Doch ik kan niet oplossen de tegenwoordig die
ge mij make, kult van 7 jaar 1705. Ook zie ik op
dit jaar niets in het optel van in Col. J. C. B.
Sinnig over Boek, als botanie.

Hoopachtend staad

T.

Model Nijenkuis

Wat ik bet mij na au restet, be-
kuntig dat ik en geengelik
wonen hier met het Academie pl
feest, door u voor eenige maanden
gevoerd, en tijding de nering mij onbekend.

Prof. Fr. Kaiser

July.

Proctor's room, 96 State St.
Boston

Hooggeleerdheer!

Nadat ik voor enige weken, door bemiddeling van Dr. van Kaathoven, van uw goedheid de gebruiksin der Sterrewacht had mogen ontwaanen, heb ik eenigen vrijen tijd waargenomen om althans al het geschiedkundige van uw geschrift met aandacht te lezen. Vele kleine ontfandigheden, die ik in de laatste 50 jaren in de nabijheid der Sterrewacht beleefde, kwamen mij mede allen voor den geest, en ik heb daarmede bij vernieuwing al afgeleid en al de moeite mij herinnerd die je het betoond en uitgestaan, al die jaren lang. Ik niet echter dat Dr. Lothar Stumbaef de bespelt ook hierin (bl. 9) eenen ^{niet} eenigen mekranen volgevoerd had. Dit ten mijner kennis komende, herinnerde ik mij dat de uitgave der reventy. boeken te plecht gekad had, nadat Ge voort lidmaatprag van de N. D. D. D. bedant had en zij ^{den} ~~de~~ was pleijtyk onbekend gebleven was. Ge cultet op bl. 6 het over den ouders L. de C. in aantrefsen, (waerby ook een klein vershil in den tyd viner onthijding). Kefen mij te dit boeke als een gering tegenffrenk te mogen aanbiede.

Mag ik certes, ten blyke mijner voortzette bring van uw geschrift, vragen of die betroude lederving van Prof. Lubop (bl. XIII, in fine) wel bij zijne bloedswanten is nageproon? 2. of de in bedrijke men, vren. Ek. Hoovul ^{re. 1847}

was, (bl. XIX) niet was Prof. S. S. Bruynning?

Voorts leken ik nog aan:

bl. XXII. r. 13 - voorubenge, l. voorubenge.

XXVI. r. 5. Tafel II l. - Tafel I.

l. IV. r. 15. S. Schepers. Ge bedoelt hier waar phylis

dezelfde giff, waaronze bl. X. initio, gewaagt Er moet alom,
op bl. IV. geleen worden, W. Schepers. Het was trouwen de historiaal
te bene. Rotterdam, Willem Bastiaan Schepers, die op beide pleaff
bedoelt is? niet waal?

Ik teken mij voort met alle hoogachting

Uw trouwe
D. D.

J. B. de Vries

DE FINESTRE MEDICINE DOCTOR

CONTINENS XIBLAG DE KORSVAELT

1600

M. J. T. HOFFMANN

Wijlen Mr. w. j. c. VAN HASSELT, de Amsterdamsche Raadsheer, opperde bij zekere gelegenheid in 1838 de vraag: wie en wat DE KOESVELT (sic) was. Zoo noemde men hem eigenlijk niet. Uit oude koopmansboeken weet ik, dat men hem steeds bij zijn eersten naam noemde. VAN HASSELT was namelijk destijds ijverig werkzaam om de zaak der droogmaking van het Haarlemmermeer voor te bereiden door het doen herdrukken van een en ander werk, in de 17^e en 18^e eeuw over deze zaak in Holland geschreven. Het laatste, dat hij op nieuw ofschoon omgewerkt uitgaf, was een geschrift van Dr. c. ZUMBAG DE KOESVELT, het *Ontwerp* om tot die droogmaking zonder voorafgaande bedijking over te gaan; een ontwerp in den jare 1742 door genoemden Dr. ZUMBAG met eene kaart in het licht gezonden, en in 1743 herdrukt. In het voorbericht meldt VAN HASSELT (blz. II.) het een en ander over den persoon van dezen Leidenaar; wat zich echter

bepaalt tot diens burgerlijke betrekking en het lidmaatschap der *Berlijnsche Societeit* (of Academie) van *Wetenschappen*; als ook tot 's mans verzekering dat hij zich in de Wiskunde van jongs af geoefend had. Meer, zegt VAN HASSELT, is mij van den man en zijne werken niet bekend.

Door mijne inwoning te dezer stede mogt het mij gebeuren nog verscheiden zaken over Dr. ZUMBAG op te delven; zaken, die ik ook gedeeltelijk mijnen vriend VAN HASSELT mededeelde, doch tot wier bekendmaking aan het publiek hem of de tijd of de gelegenheid, helaas, ontbroken heeft. Want hij is op het tooneel der wereld niet meer. — Wij zijn nu ruim 25 jaren verder dan in 1858. Ik wenschte wat mij sinds nog bekend werd, mijnen letterkundigen landgenooten niet te onthouden en geef daartoe de bijeengebragte feiten naar tijdsorde voor den voet op.

COENRAAD ZUMBAG of ZUMBACH DE KOESFELT — beide spellingen komen voor — had tot vader een' man, die in velerlei vakken zich geoefend had, waarin ook de zoon later zich verdiepte. LOTHARIUS ZUMBACH DE KOESFELD, de vader, was geboren te Trier, den 27 Augustus 1661, en wel uit CARL ZUMBACH, kapitein in keizerlijke dienst, zoon van BAPT. JOH. ZUMBACH, weleer oberpostmeister te Keulen. — Die geboorteplaats staat op LOTHARIUS' dissertatie niet uitgedrukt, maar wel: L. z., *Condictus* KOESFELD. *Condictus* zal hier moeten beteekenen *bijgenaamd*. Misschien dat zijne familie van *Coesfelt* in 't Munstersche afstamde, ofschoon noch vader noch grootvader dien voerden. — Hij werd op eene Jesuïtenschool zijner geboorteplaats opgevoed en had zich zoo dáár als te Keulen in Wijsbe-

geerte en Mathesis, in Geneeskunde en Toonkunst geoeffend. Hij was in 1685 door den Trierschen Keurvorst tot zijn Mathematicus en Musicus benoemd. Doch zijne vrijzinnige gevoelens waren een doorn in het oog der Jesuiten. Toen alzoo de Keurvorst MAXIMILIAAN HEINRICH in 1688 overleden was, meende LOTHAR, dat het tijd werd om zich aan de vervolgingen eener hem vijandelijke geestelijkheid te onttrekken. Hij vertrok in dat jaar naar Leiden, destijds den voornaamsten zetel van vrij onderzoek. Hij wekte derwijze aldaar de belangstelling van den Hoogleeraar in de Kruidkunde Dr. PAULUS HERMAN, dat deze aan hem in 1690 de bezorging opdroeg van de uitgave zijner *Florae Lugduno-Batavae Flores*, L. B., Fr. Haaring, 8°. (een boekdeel met lof aangekondigd te Leipzig in de *Acta Eruditorum Lipsiensia*, 1691. pag. 217—220). In 't laatstgemelde jaar 1688 dus naar Leiden vertrokken, had LOTHAR er den 16 Julij 1693 den Doctorgraad in de Geneeskunde erlangd op eene dissertatie *de sudore et sudoriferis* (over 't zweet en zweetverwekkende middelen). Dit opstel bij Abr. Elzevier, Akademiedrukker, verschenen, was 40 bladz. groot, bevattende XIV uitgewerkte Theses en 4 Corollaria. 't Is opgedragen aan zijnen begunstiger en beschermer PAULUS HERMAN. Hij werd te Leiden Lector Astronomiae en doceerde er privatim Wiskunde en Wijsbegeerte; gelijk hij er tijdelijk in 1697 de betrekking van Organist in de St. Pieterskerk vervulde.

Later vertrok hij, in den jare 1708, naar het Carolinum te Cassel, als Professor in de Wiskunde, eene waardigheid, aan hem bij de oprigting van dat Collegie dadelijk door den Landgraaf van Hessen opgedragen. Den 10den Maart van dat jaar aanvaardde hij die betrekking.

Hij schreef zoo te Leiden als te Cassel onderscheidene geschriften, als over starre- en aardrijkskunde, over de wenteling van verschillende planeten, over de kleuren en den regenboog; hij had het opzicht over de kunstkamer van den Landgraaf van Hessen, gaf er in 1715 zijne *vera methodus inveniendi longitudines marinas* (over 't vinden der lengte op zee) in kwarto uit, en was er reeds kort na zijne aankomst in de maand November 1709 door den Frankforter geleerden reiziger z. c. Baron von UFFENBACH bezocht, die zijne wiskundige lessen bijwoonde en zijne kijkers bewonderde. Zie UFFENBACH's *Reisen*, I. 2, 47, 65. en daaruit *Navorscher*, XVI. 333 en v. Hij overleed te Cassel, den 29sten Julij 1727. (Zie dit meerendeels uitvoeriger in JÖCHER's *Gelehrten-Lexicon*, IV. Th. s. 2258. Zie ook STRIEDER, *Hessische Gelehrten Geschichte*, Th. XVII. s. 371 en vv. alwaar mede het programma funebre over LOTHAR door het Collegium Carolinum uitgegeven gebruikt is).

Geen wonder dat een zoo veelzijdig man zijnen zoon, die zijn eenig overgebleven kind was — de drie anderen toch waren vroegtijdig overleden — insgelijks eene gelijksoortige wetenschappelijke opvoeding trachtte te geven. Uit LOTHARIUS' echt namelijk met THEODORA DAY, dochter van eenen Leidschen wijnkooper, werd COENRAAD te Leiden op het einde der maand Mei 1697 geboren en den 31sten derzelfde maand in de Pieterskerk bij de Hervormde Gemeente aldaar door den doop opgenomen. Peeten en getuigen waren te dier gelegenheid twee personen der aanzienlijkste Leidsche geslachten, te weten 1°. de Burgemeester COENRADUS RUYSCHE, bloedverwant van den Amsterdamschen Hoogleraar van dien naam en 23 Maart 1751 als Burgemeester overleden, alsmede 2°. vrouwe CORNE-

LIA SCHUYL, dochter van den Leidschen Hoogleeraar in de Geneeskunde, FLORENTIUS SCHUYL, en huisvrouw van den Pensionaris RAVEN. Hij was dus van de Hervormde Godsdienst; LOTHARIUS trouwens had geen bezwaar gevonden in de opleiding zijner kinderen bij die gezindte, waartoe de moeder behoorde: zelf is hij tot zijn levenseinde aan het Catholicisme trouw gebleven. Zijne vrouw mogt haren zoon volwassen zien. Zij stierf te Cassel, d. 11^{den} Julij 1719, in den ouderdom van 47 jaren.

De jonge CONRADUS, die in 1708 met zijne ouders van Leiden naar Cassel verhuisd was, werd door zijn vader jong reeds naar 't Leidsch Atheen gezonden, misschien om onder zijner bloedverwanten oog opgevoed te worden. Den 5^{den} Julij 1715 werd hij als Leidsch student in de Wijsbegeerte ingeschreven, als woonachtig bij jufvrouw SMELTZING in het Noordeinde. De opgave, aan die inschrijving toegevoegd, dat hij 20 jaren oud was, schijnt toen door den inschrijvenden Rector VITRIARIUS fautief gedaan te zijn. Hij was pas zestien jaren. Deze dwaling blijkt ten overvloede uit eene tweede inscriptie van hem, waarvan zoo straks. De jonge ZUMBACH studeerde namelijk eerst aldaar in de wis- en natuurkundige Wetenschappen. In 1717 liet zijn vader hem naar Cassel terugkeeren, om onder zijne leiding verder te arbeiden. Zoo heeft hij dan ook in genoemd jaar aan het Collegium Carolinum twee Exercitationes philosophicae van zijnen vader openlijk verdedigd, waarvan de eerste handelde *de scientia et opinione caeterisque cognoscendi et assentiendi modis*, de andere *de cognitione veri*. In 1720, een jaar na den dood zijner moeder, werd hij door zijn vader na Leiden teruggezonden, om ook in de geneeskunde zich te bekwamen. Trouwens hij werd andermaal aldaar on-

der 't rectoraat van T. H. VAN DEN HONERT, den 10 September 1720, op 23jarigen leeftijd, als student in de Geneeskunde, bij RENARDIJN in de Nieuwsteeg woonachtig, ingeschreven.

Hij was daar destijds docent en discent te gelijk. In 1730 toch getuigt hij, dat hij in 1720 te Leiden wederkeerde om Wiskunde te onderwijzen en in de Geneeskunde zich zelf verder te bekwamen. In Wijsbegeerte en Wiskunde heeft hij nu waarschijnlijk onder de Hoogleraren SENGUERDIUS en 's GRAVESANDE gestudeerd, alsmede bij H. COETS, jaren lang Lector Matheseos. In de Geneeskunde heeft hij FREDERIK DEKKERS, den ouderen ALBINUS en vooral den grooten BOERHAVE kunnen hooren. Van eene promotie in de Wijsbegeerte is geene spoor, in weêrwil zijner langdurige studiejaren en zijne later geblekene kennis van de meeste der daaronder destijds gerangschikte vakken.

Den 25 Januarij 1724 werd hij tot medicinae doctor bevorderd, na verdediging eener dissertatie *de vero in medicis inveniêdo* (over het vinden der waarheid in het geneeskundige). Het stuk heette dissertatio medico-mathematica, was 14 bladzijden groot, gedrukt bij Coenr. Wishoff, en voerde als motto deze woorden:

Qui rerum novit causas et tempora servat,
Temperat affectus, ordinat acta, sapit.

Zij was opgedragen aan zijnen vader, aan twee bloedverwanten (cognati), CORNELIUS SCHREVELIUS en JOH. VAN TEYLINGEN, leden van den stedclijken raad en schepe-
nen, aan zijnen peter, Burgemeester CONRADUS RUYSCH en de Hoogleraren GERARDUS NOODT (hoe kwam die er bij?) en aan H. BOERHAVE, zijnen promotor. De G. G., die ach-

ter de diss. een achtregelig lofvers gaf, was zeker Dr. GER. GORIS, die in 1685 *Medicinae* Dr. werd en in 1712 te Leiden in 8vo het belangrijke boekje uitgaf: *Les délices de la campagne à l'entour de la ville de Leide.*

Dit onderwerp liet ZUMBACH zeer wel toe zijne wiskundige kennis in dit geschrift te pas te brengen. Geen wonder dat zich nu bij hem de praktische behandeling kwam voegen van het theoretisch aangeleerde en deze zich bij voorkomende gelegenheid door het uitgeven van 't een en ander begon te openbaren. Het vervolg zal ons zulks toonen.

Drie maanden later (12 April 1724) werd hij in 't Chirurgijns Gild ingeschreven.

Na drie jaren (1727) verloor hij te Cassel zijnen vader. Of hij hem daar de oogen mogt sluiten, blijkt niet. Wel blijkt het, dat hij zijnen vader niet vergat, maar bij elk geschrift, waar hij zijns gedenken kon, hem vermeldde of deszelfs kennis, die hem had voorgelicht, dankbaar indachtig was.

Omstreeks den jare 1724 schijnt hij begonnen te hebben om, even als vroeger zijn vader, als Lector onderwijs te geven. Trouwens in een fransch blad van zijne hand, van tusschen de jaren 1752 en 1759, waarover later, getuigt hij: »les mathématiques, que j'ai eu l'honneur d'enseigner pendant 55 ans à Leiden, à plusieurs gens de guerre et en particulier à un grand nombre de cavalliers autrichiens etc." Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat gaf hij in deze vakken onderwijs; zie de opdracht der *Geometria practica* zijns vaders, 1750. blz. 4, waarover hier onder.

Hij hield zich spoedig ook bezig met sterrekundige waarnemingen. In den nacht van 16 op 17 November

1729 nam hij te Leiden, in 't huis eenes vriends (den Heer *J. U. D. TENTER*, Advokaat voor 't Hof van Holland en Utrecht) een merkwaardig noorderlicht waar, waarvan hij, onder den naam van *de wonderwerken Gods*, kort daarna tweederleij afdruk in het licht gaf (beide bij mij); de eerste, eene ruwe gravure met gedrukte toelichting, uitgegeven bij *C. Wishoff*, Leiden 1729, in folio, de tweede, beter gegraveerd doch zonder toelichting; een half blad. Hij gewaagt in die toelichting van eenen brief door hem over dit natuurverschijnsel geschreven aan zijnen peter Burgemeester *RUYSCH*, hem noemende: »President Burgemeester en President der Burgerheeren (Curatoren) van de Leidsche Akademie.» Voorts wordt dit luchtverschijnsel door hem, uitvoerig, in duur en uiterlijke hoedanigheid beschreven. Het schitterde den ganschen nacht.

In het volgende jaar 1750 gaf hij eene *Beschrijving van weer en wind*, Leiden 4to, ons alleen kenbaar geworden uit *ARRENBURG's naamlijst*, bl. 250.

In hetzelfde jaar gaf hij zijns vaders *Geometria practica*, dusverre door vader en zoon beide in handschrift voor hunne wiskundige lessen gebruikt, nu in druk uit (*L. B. 1750*, prostant apud *Conr. Wishoff*), terwijl hij in het voorberigt aan Curatoren der Hoogeschool, aan wie het geschrift opgedragen is, belooft nog andere *Compendia* hieraan toe te voegen. Eene belofte, waaraan hij in 1748 ook voldeed.

Omstreeks dezen tijd (29 Junij 1750) werd hij tot Stads-Geneesheer benoemd; op eene zijner latere brochures noemt hij zich daarom Armenarts; hij kweet zich van die verplichting tot in hoogen ouderdom. Iets later (1751) werd hij lid en welhaast Assessor van het Collegium Chirurgi-

cum, een blijk van den goeden reuk waarin hij stond. Hij droeg dan ook dit collegie een goed hart toe, blijkens zijnen uitersten wil. De natuurkundige wetenschappen echter schijnen hem toch meer dan de geneeskunde te hebben aangetrokken; getuige het meerendeel zijner geschriften.

Ook nog eene andere kunst beoefende hij soms, de dichtkunst namelijk. Althans zoo als zij in dien rijmeljaarstijd beoefend werd. De Leidsche Predikant LAURENTIUS STEVERSLOOT namelijk, aldaar bij de nederduitsche hervormde gemeente in dienst van 1715 tot 1756, had in den jare 1750 eene berijming van den profet *Jona* met aanteekeningen uitgegeven, die veel opzien baarde. ZUMBACH was het met hem (in zijne overbrenging van des profeten woorden op Nederland?) niet eens. Hij liet dus zekere *Lofrijmen* uitgaan, waarin hij verre is, van in den lof des kerkleeraars uit te weiden. Ds. ST., wiens verzen nu en dan nog wel eens mank gingen, reikte hem daarop in dichtmaat eene *Hand van broederschap*. Een tweede tegenvers verscheen, *Dankrijm aan den Heere* L. S., 48 blzz. groot, met taal- en letterkundige aanteekeningen, waarin ST. nog al sterk gegispit wordt. Doch wij melden zulks hier slechts ter vervollediging van ons bericht en begeven ons in dezen twist verder niet. De kleine letterkundige oorlog, die kort na den jare 1750 gevoerd werd, schijnt na deze laatste repliek geëindigd te zijn. Er bestaan ook nog lofvaersen van ZUMBACH op den Heer ISACK COURTONNE, toen deze meester in de regten werd, en op de promotie van zekeren JOACHIM RAVEN, bloedverwant van den Leidschen Pensionaris van dien naam. Ik zag ze niet, maar de gegevene proefjes doen er mij niet naar verlangen.

Eenige jaren gingen in stilte voorbij. In 1742 teekende hij onder anderen eene dagelijksche berekening af van den loop der zes voornaamste planeten voor het schrikkeljaar 1742 (*Ephemeris geometrica sex planetarum primario-rum ad annum Christi 1742 currentem ad ductum planetolabii in systemate Copernici*). Één folio blad, geteekend bij mij voorhanden.

In hetzelfde jaar spoorde BOLSTRA's kaart van het Haarlemmermeer hem aan tot het nadenken over en het ontwerp van zijn bovenvermeld plan ter droogmaking van dien plas. Of de behandeling, óf het onderwerp, óf het een en ander wekte de opmerkzaamheid van het publiek. Hij gaf althans hiervan in 1745 een tweeden druk in 't licht: *Korte schets, verhandelende van het droogmaken van de groote meeren*, Leiden, G. Potliet, 1745. 4°. (ABKOUDE, *Boekenlijst* II. 115. en ARBENBERG, *Naamlijst*, bl. 250.). De heer VAN HASSELT beijverde zich in 1858 het nut van dit geschrift uit een te zetten, waarheen wij dan ook mogen verwijzen. Ofschoon ZUMBACH zijn ontwerp niet aangenomen zag ('t gevaar was nog niet dringend genoeg!) zal toch ook zijn schrijven het uitzigt op het grootsche doel een stap verder gebragt hebben, waarvan intusschen de verwezenlijking voor onze dagen bewaard bleef.

Zijn vader was, volgens JOECHER, zoo bij den Trierschen Keurvorst MAXIMILIAN HEINRICH, als te Leiden onderwijzer in de Toonkunst geweest. Trouwens hij had te Leiden of te Cassel lessen over de Theorie der Toonkunst in het latijn gegeven. De Koninklijke Haagsche Bibliotheek bezit nog in handschrift een quarto-bandje aldus getiteld: *Tractatus de Compositione musicá, dictatus a D. Lothario Zumbach de Koesfelt*, 145 blzz. in 4°, naar alle waarschijnlijkheid een autograaf of uit des stellers mond

opgeschreven. Het loopt over Kerkelijke muziek. Geen wonder dus, dat in hetzelfde jaar 1743 de zoon, die ook in 't zelfde vak lessen gaf, een geschrift in 't licht zond, getiteld: *Institutiones Musicae, of korte onderwijzingen rakende de praktijk van de Musyk; en inzonderheid van den Generaalen Bas, benevens de daaruitspruitende gronden van de Compositie*, Leiden, G. Potvliet, 8°. 74 blz., met 8 bladen musyk door hem zelven gegraveerd en met latijnschen tekst voorzien, misschien om ze ook met een tekst in vreemde landen te verspreiden. Hij was dus tevens graveur. Ook de titel is gesneden. Het is opgedragen aan Mr. JAN ALENsoon, Ontvanger der verpondingen te Leiden, met hem in wiskunde en toonkunst gewezen leerling van zijn vader LOTHARIUS, aan wien de zoon hier ook weder overheelde hulde toebrenge. Zijn naam plaatste hij alleen onder deze opdracht.

Ten zelfden jare verscheen van zijne hand weder een Compendium, zijnde *De eerste beginselen en praktikale instructie in de Meet-, Krijg- en Bouwkunde* (Leiden, G. Potvliet, 1748, 8°.), ons uit dezelfde bron als boven bekend geworden.

In 't volgend jaar 1749 gaf hij in 't latijn, in 4°. zonder plaats van druk of uitgever, de beschrijving uit van een *Instrumentum novum sive horologium autobarum*, om de lengte zoo ter zee als te land te vinden. Hij zegt er van dat zijn vader, door CHRISTIAAN HUYGENS voorgelicht, het uitvond (zie boven, op den jare 1715) en dat het door hem, den zoon, vervaardigd (fabrefactum) en aan het publiek medegedeeld werd. Het geschrift, 46 blzz. groot, ligt voor mij en is aan Prins WILLEM IV opgedragen. 't Latijn is wat stroef. In den handel schijnt het niet geweest te zijn, evenmin als het volgende. Het is waarschijnlijk

door hem naar de Bibliotheek der sinds kort opgerigte Hoogeschool te Göttingen gezonden. Men vindt er althans in de *Goett. Gel. Anz.* van 1750 n°. 105. p. 822 eene beoordeeling van, die de steller van dit berigt nog zoekende is. Hij noemt zich op den titel van dit blaadje: »Polyater Lugd.-Batavus, Societatis Berolinensis membrum»; sinds wanneer hij dit laatste was, blijkt niet. Hij was er zeer mede vereerd en liet het zelfs op zijne zerk plaatsen. Zijn vader had diezelfde hooge onderscheiding genoten, doch het heeft mij niet mogen gelukken het benoemingsjaar van een van beide op te sporen.

In 1752 kwam hij op zijn laatste geschrift terug en gaf hij van het gebruik van dit *horologium autobarum*, aldus genaamd omdat het door zijne eigene zwaarte naar omlaag daalt, eene nadere verklaring in het neêrduitsch uit. Hij droeg die op »aan de wijze, voorzienige en agtbare vaderen des Vaderlands, H. Edelm. de Heeren der Admiraliteit tot Amsterdam vergaderd,” 8. blzz. groot, in 4to. Hij liet dit verzeld gaan door eene afbeelding van dit horologie, zoo van binnen als van buiten, door hem zelf geteekend, gegraveerd en onderteekend met de letters: C. Z. D. K. fec. 1750. Ik zag dit geschrift, dat mede buiten den handel bleef, op het stedelijk archief alhier. Hierbij verdient nog opmerking dat hij dit geschrift in het engelsch vertolkte. Zijn handschrift hiervan is geveild in den tweeden Catal. van Prof. H. W. TYDEMAN, Maart 1865 n°. 2575, en aangekocht voor de Leidsche Hoogeschool. Het is door hem opgedragen geworden aan de Princesse douairière van Oranje-Nassau, ANNA, Vorstinne van Groot-Brittanje; mogelijk met het dubbel doel om èn hare gunst door een opstel in hare moedertaal èn haar invloed tot verspreiding van de zaak in haar vaderland

te gewinnen. De bovenvermelde afbeelding der machine verzelt ook dit handschrift. Onder de machine heeft hij zelf deze latijnsche toelichting aan zijn handschrift toegevoegd: *Ut obtineatur desideratus hic scopus, tria sequentia absolute ut adsint simul, necesse est. 1°. machinae in cunctis exactitudo. 2°. utentis peritia. 3°. usus fidelis.* Het heeft waarschijnlijk de zaak der thans zoo onmisbare zeehorologiën weder een stap voorwaarts gebracht.

Tusschen de jaren 1752 en 1759 gaf hij, doch zonder jaarsopgave in 't fransch in groot folio, een krijgskundig plan uit, waarvan ik niet weet of het tot rijpheid kwam. Er kwam mij slechts éénmaal een exempl. onder de oogen (in de straks vermelde boekerij mijnes schoonvaders). Zie hier wat er van de zaak was. Een ontwerp ter betere verdediging der vestingen en tot besparing van menschenlevens had hij gemaakt, en wilde dit mede opdragen aan H. K. H. ANNA van Oranje-Nassau, Princesse van Groot-Brittanje, destijds Gouvernante der Vereenigde Nederlanden. 't Is daarom dat hij haar in 't fransch toesprekende, noemt »vraie protectrice des arts et des sciences;» en ten slotte zegt hij: »dédié avec la plus profonde soumission par le très humble, très obéissant et très dévoué serviteur . . .» En over zijn doel laat hij zich dus uit: »Cet écrit et plan sert d'explication générale, d'une méthode à pouvoir donner une défense beaucoup plus sure, tant aux places assiégées, qu'aux troupes qu'on y employe; inventée pour la conservation des hommes, chose la plus précieuse et vraiment digne d'un grand prince et héros.» Hij voegt er verder bij »qu'un grand monarque, vrai connoisseur, reconnu et admiré comme tel par toute l'Europe, me fit la grace de me faire sca-

voir qu'il trouvoit mes inventions dignes de sa curiosité." Ik meen, dat hij hier wel op niemand anders dan op den Grooten FREDERIK van Pruissen zal doelen. Eerst was mij KAREL VAN LOTHARINGEN, broeder van Keizer FRANCISCUS I, in de gedachte gekomen, wyl ZUMBACH in dit blad zegt, 55 jaren aan Oostenrijksche officieren wiskundig onderwijs gegeven te hebben (zie boven). Doch hoezeer een wetenschappelijk Vorst, en in België tijdelijk plaatsvervanger van den Souverein, kon hij toch met den naam van »monarque," niet bestempeld worden. — Op blad. 2 ontwikkelt ZUMBACH nader zijn menschlievend plan, en geeft op bl. 3. »une méthode universelle pour donner aux places plus de défense, pour disputer le terrain pié à pié, selon les maximes de COEHORN, VAUBAN, PAGAN etc."

Heeft Prinses ANNA hare Vorstelijke bescherming door geldelijke ondersteuning betoond of geweigerd? Het bleef ons onbekend.

Welligt is dit werkje hetzelfde, dat in het hoogduitsch opgenomen is in het *Boehmische Magazin für Ingenieure und Artilleristen*, VII. n°. 11. onder den titel van *Allgemeine Methode die Festungen zu verstärken*.

In het boven vermelde n°. 2375 van Prof. TYDEMAN's Catal. pars 2. lag, behalve de lat., de neêrd. en de engelsche beschrijving van 't horologium autobarum, nog één kwart blad, waarvoor ik nog een oogenblik de aandacht verzoek.

Het is gedrukt ten zelfden tijde met een letter niet ongelijk aan die der opgemelde lat. en holl. geschriftjes; gesteld in 't fransch, gelijk ook ZUMBACH in die taal de pen voerde; maar zonder zijnen naam, dien hij schier nimmer verheelde. Al hoewel ik 't nu bij zijne geschriften vond, weet ik niet, of ik 't mede aan CONRAD ZUMBACH mag toe-

schrijven. De inhoud is overigens wel gelijksoortig aan meerdere zijner geschriften: eene zaak, die de zee, eene die verbetering der wegen op zee betreft. *Plan d'un bateau, avec lequel on peut aller au fonds de la mer, en revenir à son gré et même naviguer entre deux eaux.* Een paar verbeteringen in den tekst zijn met de pen daar een vreemde, fransche, hand aangebragt. Het komt neder op een vroegtijdig plan van een *duikerklok*, die in alle bijzonderheden beschreven wordt en waarvan de gevaren vooruit voorzien en weêrlegd worden. 't Is acht bladz. groot. Ik durf niet verzekeren, of men ook dat aan het verstand van onzen ZUMBACH hebbe toe te schrijven. Veel pleit er voor.

Vader en zoon kochten van 1713 tot 1749 toe enkele boeken, meest uit de vakken van wis-, natuur-, zeevaart- en vestingbouwkunde, gelijk mij uit oude koopmansboeken bleek. De zoon plaatste vaak zijne hand in wat hem toebehoorde, waardoor mij zijne handteekening meermalen onder de oogen kwam.

Wijlen de Dordtsche Burgemeester WILLEM SNELLEN, geboren 1727, † 1791, aan de Leidsche Hoogeschool tot een bekwaam werktuigkundige gevormd, stond langen tijd met Dr. C. ZUMBACH à KOESVELT, in geleerden briefwissel, doch waarvan de bewijzen omstreeks den jare 1825 verscheurd en vernietigd werden. Zie Dr. SCHOTEL, *Geschied-, Letter- en Oudheidkundige Uitspanningen*, 1840. bl. 73, 74, 92, 93. en de mondelinge inlichtingen van dezen thans te Leiden woonachtigen geleerde.

In het begin van den jare 1770 voelde hij zijne krachten afnemen. Hij was trouwens in zijn 75ste levensjaar. Hem werd den 4^{den} Januarij van dat jaar op zijn verzoek om zijne praktijk als stads-doctor, na veertigjarige dienst,

te helpen waarnemen, toegevoegd Dr. ABRAHAM HERCULES COPPER; en ruim zeven jaren later, 28 Augustus 1777 werd hij als stads-doctor ontslagen met behoud van zijn tractement en Dr. COPPER in zijne plaats benoemd. Als *Assessor Collegii Chirurgici* verzocht hij zijn ontslag den 9^{den} Januarij 1779, als door hoogen ouderdom niet meer in staat zijn post waar te nemen, en zag zich, op zijn verzoek, ook daarin door Dr. COPPER vervangen.

In den zomer van hetzelfde jaar (18 Julij 1770) maakte hij zijnen uitersten wil. Die was, gelijk meer dan ééne handeling zijnes levens geweest was, opmerkelijk. Onder anderen legateerde hij aan het meergemelde Collegium Chirurgicum der stad Leiden ettelijke papieren, de som van één honderd Gulden, eene grafstede, en zijn portret, in olieverw op paneel geschilderd door zekeren VAN ZANTEN¹⁾. Hij is er voorgesteld als zittende aan eene tafel in zijn boekvertrek. Op de poot eener penanttafel komt, daarin, ook zijn wapen voor. Het is eene witte (zilveren) golvende streep of beek, op een groen (sinopel) veld: dus een sprekend wapen (*zum Bach*). De voorstelling is van eenigzins vroegeren tijd en toont hem op vijftigjarigen ouderdom; het bevindt zich thans op het stedelijk Archief, alwaar ook een afzonderlijk houten wapenbord van hem voorhanden is.

Hij woonde in de Nieuwsteeg, oostzijde, in eene woning, reeds in April van het jaar 1695 door zijnen vader gekocht, en verbleef daarin tot zijnen dood toe. Het

---

1) VAN ZANTEN is een leidsche familienaam. IMMERZEEL noemt slechts eenen PIETER VAN ZANTEN, te Rotterdam tot 1813 gevestigd, en te Leiden in 1746 geboren. Het testament van ZUMBACH noemt J. VAN ZANTEN als schilder. Deze is van elders niet bekend. KRAMM zwijgt van beide.

behoort thans aan Mevr. de Wed. SCHRANT.

Tot bovengemeld legaat behoorde ook, als ik zeide, zijne grafstede in de Pieters Kerk. Zij was in 1759 door hem gekocht en bekend als behoorende aan de erven van BEATRIX ERPENIUS, in de Kruiskerk n°. 11. In genoemd kerkgebouw, waarin hij ook (zie boven) gedoopt was, werd, na zijn dood, een door hem zelf bij uitersten wil voorgeschreven opschrift ingebeteld. Boven aan staat in een rond een palmboom ¹⁾, om wiens stam een lint fladdert, waarop gewis eene spreuk gestaan heeft, doch die door lang tijdsverloop ('t is een zeer betreden deel der kerk) uitgesleten is en slechts ..R PR.. te lezen geeft. Voorts daaronder 't navolgende, deels in 't latijn, deels in 't neêrduitsch: Ad Coll. Chir. | Hier rust en is uyt den tijd | Conr. Zumbag de Coesfelt | Med. Stads Dr. Coll. Med. | et Chir. Assess. lid der | Kon. Soc. te Berlijn. | Hij roept | Vreest God eer gij hier zijt.

Dit alles, zonder eenige verdere vermelding van ouderdom, geboorte of sterftijd. Maar 't slot der inscriptie is door die beknoptheid, des te treffender. De steen heeft dan ook de zoo veel gesloopt hebbende hand van den jare 1795 overleefd en blijft nog altijd *roepen!*

Hij overleed eindelijk in 85jarigen ouderdom, op den 15^{den} April 1780, en werd begraven den 20sten daaraanvolgenden. Hij was, zoo ver wij weten, nimmer gehuwd, maar liet tot zijne erven eenen broeder van halven bedde na, wiens bestaan uit de opgave der collaterale belasting bleek, doch waarvan mij overigens niets bekend is. Tot executeurs van zijnen uitersten wil had hij benoemd Mr. JAN CRUCIUS, Raad en Schepen van Leiden en Notaris JOH. THYSEN.

1) Waarvan de beteekenis op een zark mij onbekend bleef.

Zie hier wat mij over dezen Leidenaar onder de oogen gekomen is, die niet alleen in de Geneeskunde, waarin hij den doctorgraad erlangd had, maar ook en vooral in natuur- en starre- en wiskunde, en vestingbouw, waterstaat, teeken-, graveer- en toonkunst meer dan gewone ervarenis blijkt bezeten te hebben.

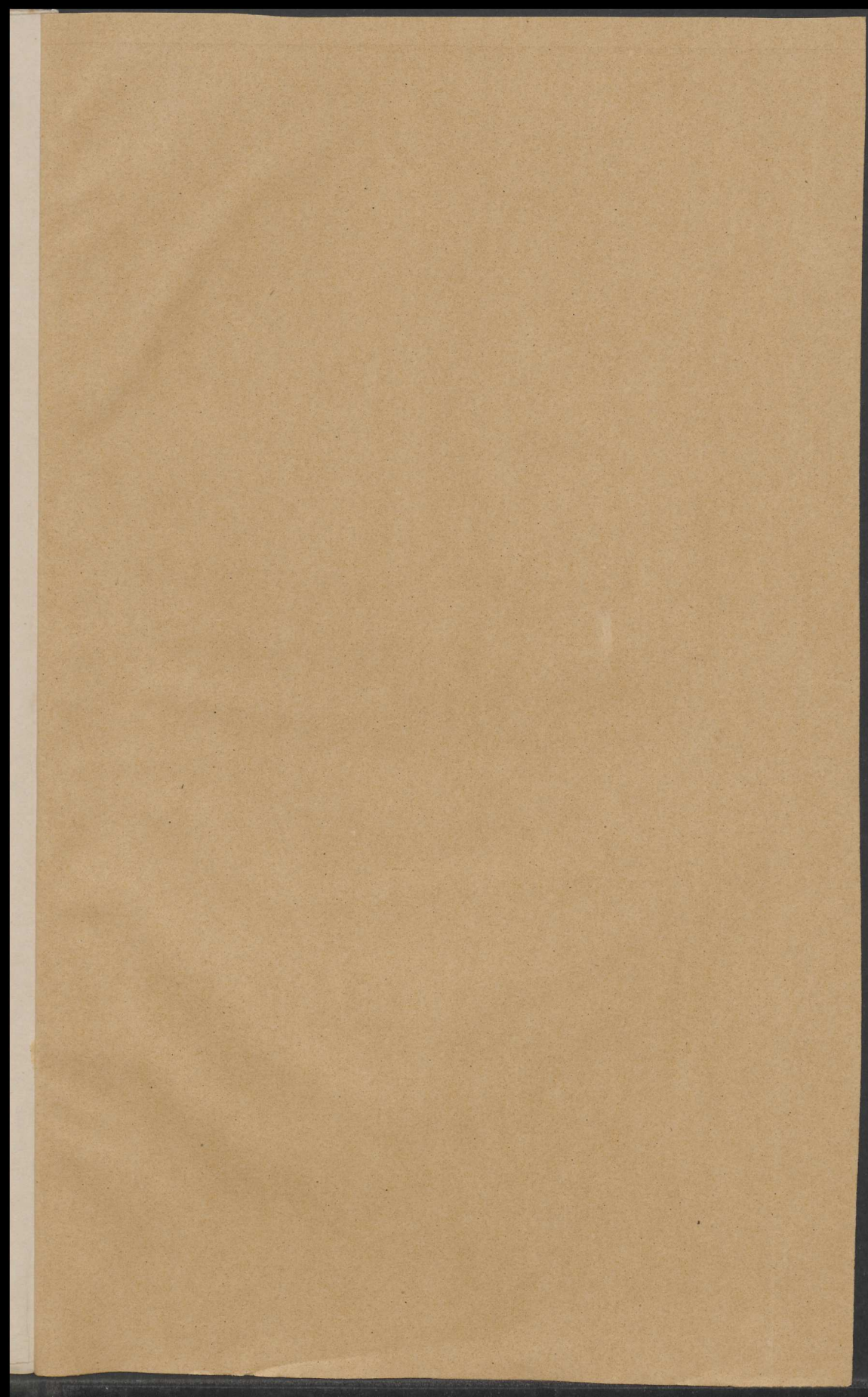
Het zou ons niet vreemd dunken, indien ZUMBACH's naam, van welken overigens zeer zelden gewag gemaakt wordt, in een der talrijke geschriften van Dr. J. LE FRANCO VAN BERKHEIJ vermeld werd. Vraagt men, waarom? Zij hadden onderling zeer veel gelijksoortigs. LE FRANCO was, ja, wel 52 jaren jonger dan ZUMBACH, doch tot den jare 1780 bestendig zijn stadgenoot. Beide waren meest autodidacten, beide in de Geneeskunde, maar meer nog in de praktische wijsbegeerte te huis, en beide mannen, die van alles wat afwisten, die veel schreven, beide aan de stadhoudelijke partij ijverig toegedaan waren, beide wat scherp van pen en juist daardoor soms miskend, beide te Leiden geboren en, na een langgerekt leven, beide aldaar in 85jarigen leeftijd overleden.

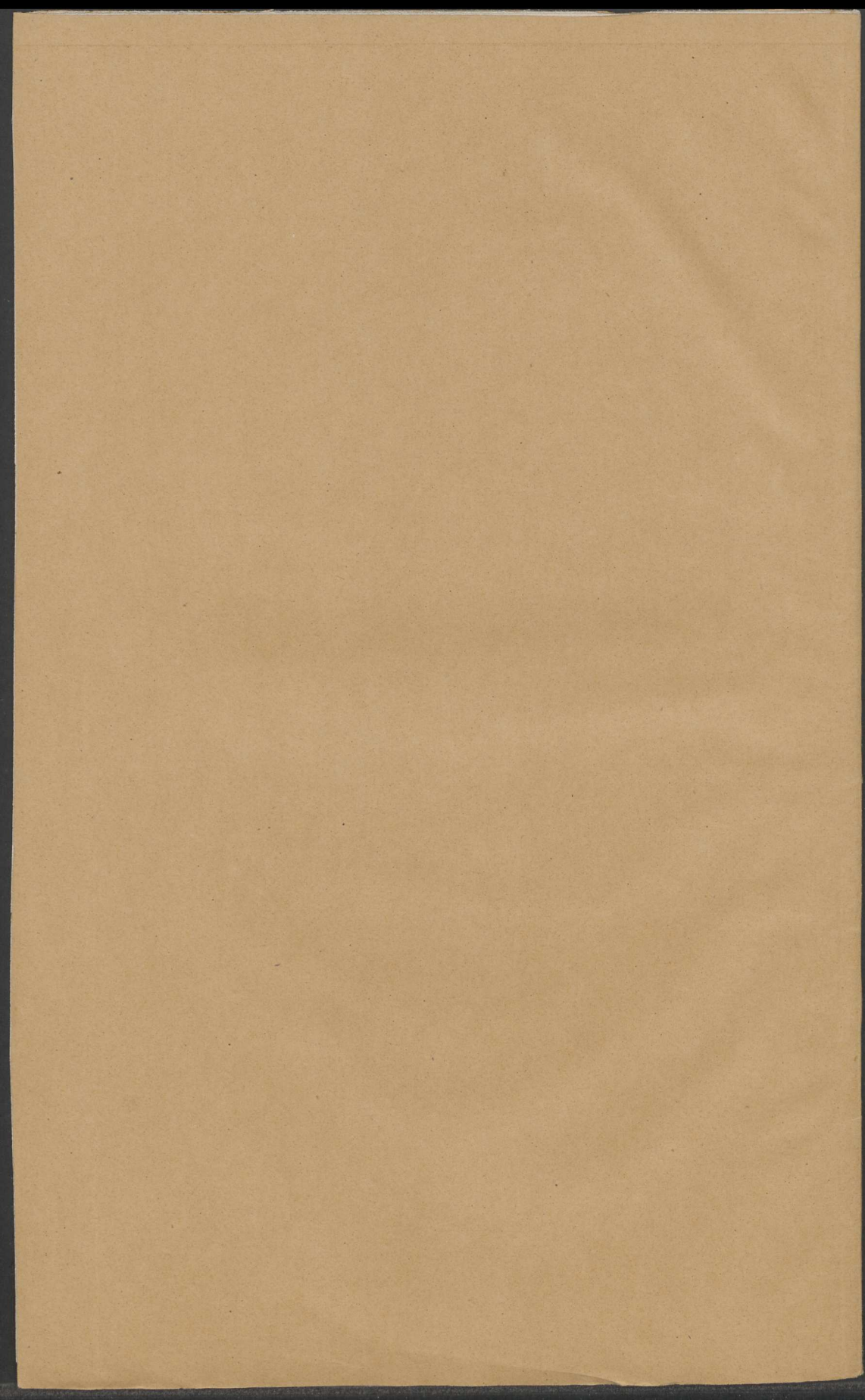
Zoo wij tijdens zijnen dood eenen Kunst- en Letterbode bezeten hadden, zou hij waarschijnlijk niet vergeten zijn en ik mij ontheven gezien hebben van deze mijne werkzaamheid. Voorts mogen ten slotte de bezorgeren der Kon. Haagsche Bibliotheek, de Leidsche Gemeente-Archivaris ELSEVIER, zoo wel als Dr. VAN KAATHOVEN en Prof. DE WAL, die allen mij met hunne inlichtingen ten dienste stonden, hierbij mijn opregten dank ontvangen.

Leiden, April 1865.

(Overgedrukt uit de *Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde van 1865*).

Planetolabium

hoc est

Novum instrumentum Astronomicum
hucusque desideratum

Quo
Loca et Motus planetarium
atque

Stellarum fixarum proprii
in longitudinem, & latitudinem Zodiaci

Eclipses Solis, & Lunae

Occlusiones Stellarum

Aliaque plurima inde derivata
pro multis post ae retro saeculis, absque Calculo
Inventore

Lothario Lum Bach de Koesfeld
Med. Doct.

Maas cum instrumento De Tri praeparato
manibus Gerardi Palk, calcographi;
penis quem prostat, Amstelodami.
Anno MDCC.

Wijgerisse Clarisse f. 69

Fabricius Frostrade 1725

gedrukt.
Inellen in Bodal p. 15

Ortsoforn griskindorn

lang 2 $\frac{1}{2}$ cell

8 $\sqrt{96}$ Mad

12 tellen Arukt

Latharia Lumbach in Kaeppfeld

1701 f. 350 vore 2yr Klammstak

1706 20000 trakt. af titel vindst. storn.

1706 Gred gromog vore verb. storn.

Corvidos Lumbach in Kaul

1780. They had sat upon dead an

portion of f. 300 vore 2 Hoogstak

No 20000 dead worden die an

Le Francq van Burchey 1790

Baron van Wierckow

Nl. Tijds. 1800 180
1801 217

Van Breuck Calkon

N. J. 1810. 186 Lucht Op.
1812. 175
1813. 161

V. Breuck Calkon Publicus
Nl. Tijds. Ede. I 625

Publicus N. J. E. I. 604

Publicus N. J. E. 470

Es was mij zeer lief en schoon
dat Sie door van Breuck Calkon
die Steen keride in Amsterdam
veelal zonne Aestheton gebruikt
haben, in het lange penning gesloten.
meest.

Van Breuck Calkon over de Steen-
wacht te Amsterdam N. J. E. I. 363

Wiederstand in v. d. Ede. van
Nieuwland N. J. E. I. 149

- Guernica* Krieger p. 56. 159
Methuen p. 60 v. K. I. 323
Mullerius p. 63
Jacobicus p. 81
Hueder p. 108 v. K. II. 73
Thurston 120 v. K. III. 271
Klopp 125
Pompeius 173 v. K. I. 328 III. 116
Mica Tor 177 v. K. I. 91
Hocsem 180
Wolam 183 v. K. I. 332 III. 136, 139
Larsberg 194 v. K. III. 117
Holmsda 197
Hoggeus 206 v. K. III. 111. 292
Hastacka 217 v. K. II. 70
Julefs 244 v. K. II. 355 III. 176. 197
Klein Kumbig 246 v. K. III. 274
Stroyek 255 v. K. III. 274
J. J. Keijser 257
J. v. d. B. 141 262
Nieuwland 265 v. K. II. 557. 628. 398 III. 199
v. Bueckelton 275 v. K. II. 632 III. 252
Solom 287. 248
Maderius 118

v. K. bestekken van Kaaspen

- Deel I 1821
II 1822
III 1826

In deel II p. 632 gewildege optocht
van Ekerra en van den grooten
Leinkoop als twee geplaatst

Briefwisseling van Klein Kumbig
by Academie d'Ecoury 125

En backdeck in Amstede, aan de Bibliothek der
Leidsche Hoogschool VIII. Q. 193 beset van
Willebrordus Snellius:

Appothecarius Batavus Lugduni 1608

Cyclometrius Lugduni 1621

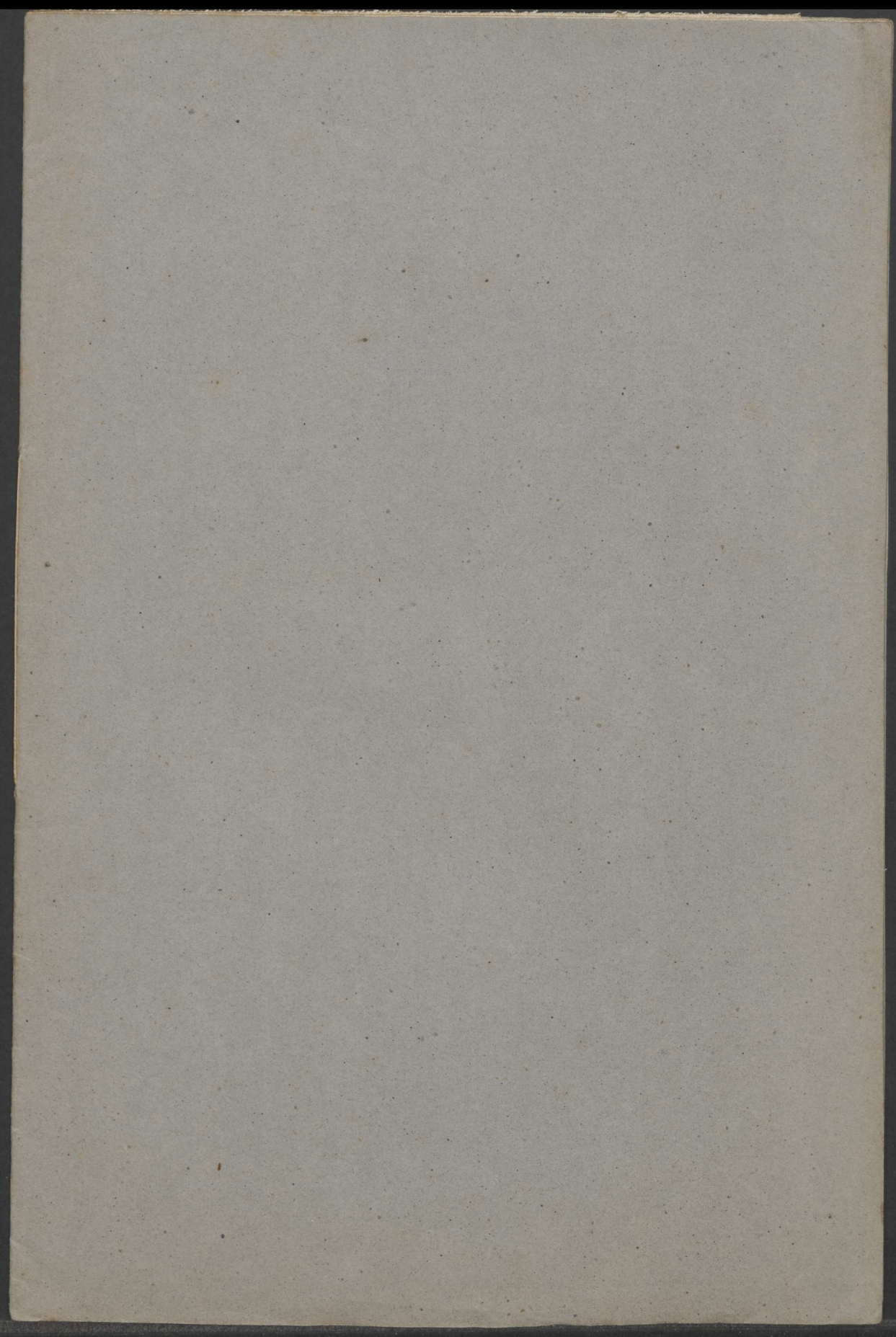
Eractostomus Batavus 1637

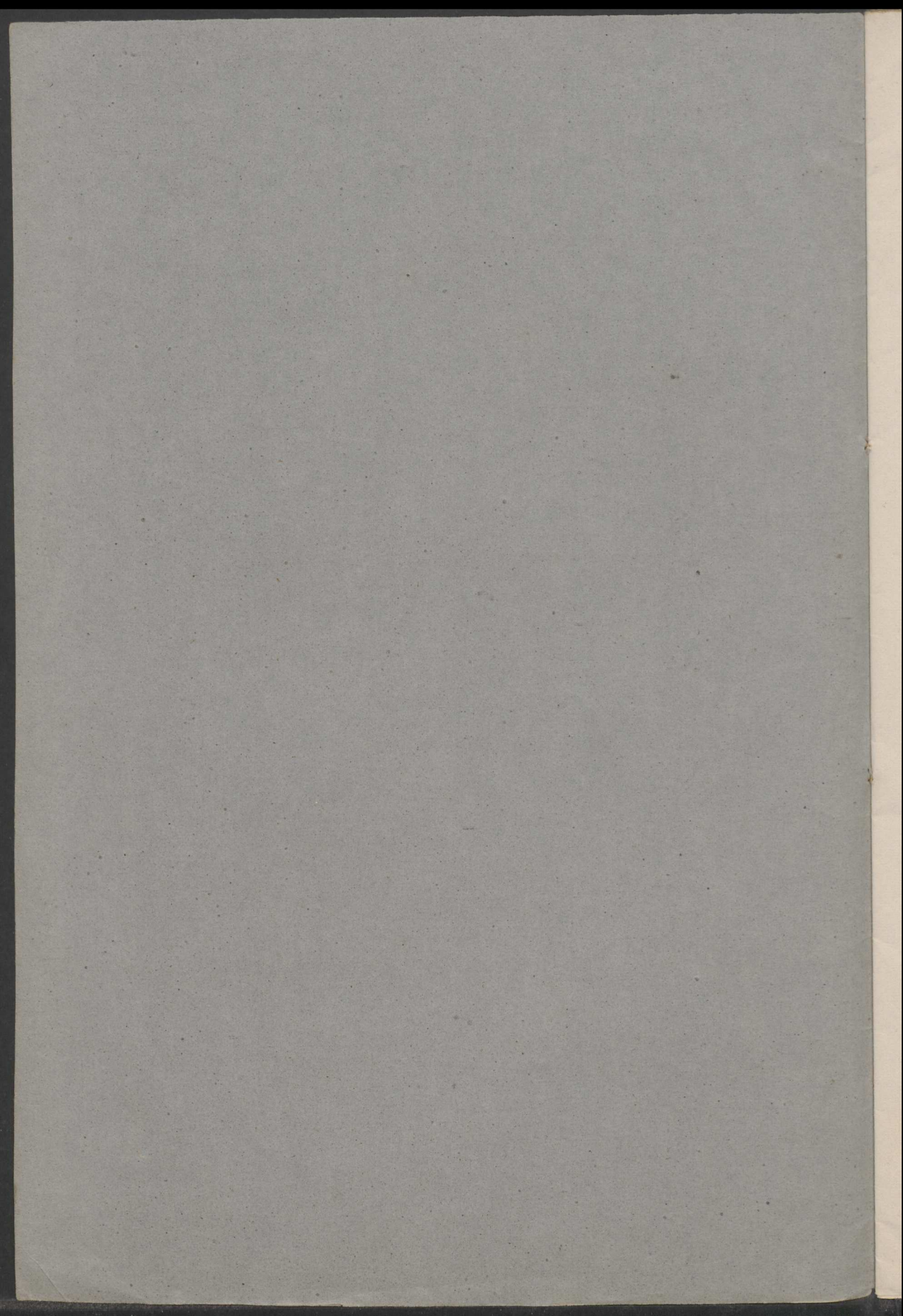
Siphon Batavus 1624

Observationes Principis Wilhelmi Hassiae
et Jacobi legum bionade et observationes
Bohemici. Johannis Thome, quibus acces-
serunt Regiamantani et Watterii observatio-
nes Hariborgicae publicante W. Theodoro
Snellio Lugduni 1618

En onder backdeck 181 Pat VIII beset met
andere statuten

Willebrordus Snellius descriptio comitatus
qui anno 1618 summi Hassiae principis effectus,
accepit Albatinnii descriptio comitatus anni
1585 Lugduni 1619.

IETS OVER

DEN

NEDERLANDSCHEN STERREKUNDIGE

JOHAN MAURITS MOHR,

TE BATAVIA.

Overgedrukt uit de *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië*, Nieuwe Volgreeks, 7e. Deel, bl. 160.

Onder bovenstaanden titel plaatste wijlen de verdienstelijke Kapitein-Luitenant ter zee en hydrograaf Jhr. Pieter Melvill van Carnbée in het Tijdschrift van Neêrlandsch Indië ¹ eenige belangrijke bijzonderheden betreffende den bovengenoemden predikant en sterrekundige te Batavia, Johan Maurits Mohr, terwijl hij het in het belang der wetenschappen wenschelijk achtte, dat ieder, wien eenige meerdere bijzonderheden dan de aldaar medegedeelde mogten bekend zijn, betreffende het leven en de verrigtingen van dien verdienstelijken sterrekundige, dezelve door middel van genoemd Tijdschrift, of wel op eene andere wijze aan het algemeen geliefde bekend te maken.

Een geruimen tijd waren mijne nasporingen te vergeefs, om iets meerder dan in genoemd Tijdschrift over dezen sterrekundige gevonden wordt, te kunnen mededeelen; wel vond ik dat er bij herhaling boeken en instrumenten aan hem werden gezonden, onder anderen in 1750, 1758 en 1767, waarbij op den 17 October van dat jaar aan Johannes Zuloofs, A. L. M. Phil. en J. U. D. Astronomicae en Matheseos Professor aan 's Lands Universiteit te Leiden toegestaan werd, aan den in de Portugesche kerk te Batavia bescheiden Predikant Johan Maurits Mohr, te mogen afzenden vier kisten, gevuld met diverse mathematische en astronomische instrumenten.

In 1770 werd dit ook toegestaan aan J. Paauw Jr, die hem toezond een paar globes, benevens een astronomisch uurwerk;

¹ 1844, Zesde Jaargang, 11 Afl. bl. 172—179, Batavia.

hij bekwam tevens de vergunning hem het volgende jaar te zenden een astronomisch quadrant van twee voeten radius, benevens deszelfs voet; een instrument voor de aequales altitudines, eene machine parallatique en een zee-octant.

In het jaar 1773 zond genoemde Paauw hem nog een astronomischen verrekijker van elf voeten lang, in drie stukken; een heliometer, een instrument om de kwantiteit van het vallend regenwater waar te nemen (pluviometer); een windmeter en een peilcompas ¹.

Onlangs echter werd ik bekend met een hoogst belangrijken brief — door dezen verdienstelijken geleerde aan een hooggeplaatst persoon en bewindhebber der Oost-Indische Compagnie in het vaderland geschreven — en waarin bijzonderheden vermeld werden, die tot aanvulling kunnen strekken van hetgene door Melvill omtrent hem wordt medegedeeld.

Men ziet er onder anderen uit dat, ofschoon hij zijne onderzoeken op sterrekundig gebied slechts noemt zijne meest begunstigde liefhebberij onder de wetenschappen, hij die tracht dienstbaar te maken tot nut zijner medemenschen, als meest bekwaam zijnde om de onkunde en het bijgeloof in goddelijke zaken tegen te gaan en de harten der menschen te vervullen met redelijker en verhevener denkbeelden van Gods werken. Hij toont er in aan den invloed, dien de sterrekunde op onderscheiden andere wetenschappen uitoefent, en de verbetering, die de land- en zeekaarten aan haar te danken heeft.

Hij herinnert er aan, dat vóór hem nog niemand er aan gedacht had de ware lengte van Batavia te bepalen, dat door hem in het jaar 1761 is gedaan, wanneer ik — zoo schrijft hij — de bekende passage van Venus over de zonneschijf heb waargenomen.

Van deze bepaling der lengte van Batavia door Mohr spreekt de bekende zeekapitein en hydrograaf James Horsburgh, in

---

¹ Dat er onder deze instrumenten, die voor den tijd, waarin ze vervaardigd werden, zeer goede, ja zelfs uitmuntende waren, moge dienen, dat volgens het Natuurkundig Tijdschrift, 5de Deel, blz. 27 Batavia, 1853, door den Heer S. H. de Lange, in Indië, gebruikt werd, een kijker van Dollond, behoorende aan het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, die reeds in de laatste helft der voorgaande eeuw door den Predikant Mohr gebruikt is; die dikwijls jaren achtereen niet werd geopend of nagezien, en waarvan het objectief evenwel minder verweerd was, dan een zijner glazen van de andere kijkers.

zijne "India Directory," als hij zegt: "de lengte van de sterrewacht te Batavia is gelegen, volgens de sterrekundige waarnemingen van Johan Maurits Mohr, op 6° 9' zuiderbreedte en 106° 51 $\frac{3}{4}$ ' oosterlengte van Greenwich" — terwijl hij er bijvoegt dat deze lengte voor zeer naauwkeurig wordt gehouden.

De beroemde Engelsche kapitein James Cook, die Batavia in het jaar 1770 bezocht, geeft een vleijend getuigenis van Mohr, als hij van hem zegt, dat hij een sierlijke sterreschouwplaats heeft gebouwd, welke zoo wel van werktuigen voorzien is als de meeste schouwplaatsen in Europa, en de lengte van Batavia, door de waarnemingen door den Heer Mohr op de plaats zelve gedaan, opgeeft te zijn 106° 50' oosterlengte van den meridiaan Greenwich ¹.

Ook de Fransche Kapitein Bougainville gewaagt met lof van Mohr: "De Heer Mohr, eerste leeraar van Batavia, een man van onmetelijke rijkdommen, maar veel achtingswaardiger door zijne kundigheden en geneigdheid tot de wetenschappen, heeft aldaar (Batavia), in een tuin van een zijner lusthuizen, een sterreschouwplaats, die ieder koninklijk geslacht eer zoude aandoen, laten oprigten. Dit gesticht, dat nog naauwelijks voltooid is, heeft hem een onnoemelijk geld gekost. Doch het lofwaardigste is, dat hij er zelf waarnemingen doet. Hij heeft allerlei soorten van de beste werktuigen, tot de naauwkeurigste waarnemingen noodig, uit Europa doen komen en is in staat om er zich van te bedienen. Deze sterrekundige, die buiten kijf de rijkste der kinderen van Urania is, was verrukt den Heer Verron te zien. Hij begeerde dat dezelve de nachten in zijne schouwplaats zoude doorbrengen, doch ongelukkiglijk was er geen één nacht, die hunne oogmerken begunstigde. De Heer Mohr heeft den laatsten voorbijgang van Venus gadeslagen en zijne waarnemingen aan de Haarlemsche Maatschappij gezonden: dezelve zullen strekken om naauwkeurig de lengte der ligging van Batavia te bepalen ²."

¹ Melvill, t. a. p.

² Reis rond de wereld enz. door den Heer Louis de Bougainville in de jaren 1766 tot 1769, vertaald door Pieter Leuter, te Dordrecht 1793, blz. 298. Ook aangehaald door J. C. van Doeveren, in zijn Nog iets over den Nederlandschen Sterrekundige Johan Maurits Mohr (Tijdschrift van *Neêrlandsch Indië*, 1845, 8 Afl. blz. 270). Hij heeft daarbij gevolgd de uitgave van Blussé en Zoon, 1772, bl. 333, terwijl de uitgave van 1793 bij de Leena en Krap is geschied.

Blussé

Melvill schrijft dat het schijnt dat Mohr de stichter is geweest van dezen sterretoren; en door den hierbij gevoegden brief wordt dit bevestigd, waarin hij zegt: “nu mijn nieuw observatorium tot stand gebragt en voltooid is, hoop ik in het vervolg mijn bijzonder werk te maken van zoodanige waarnemingen, die van nut en dienst zijn kunnen tot deze en andere eindens in de sterrekunde enz., om de ware situatie van Java in zijne lengte en breedte met meer andere vereischten en bijzonderheden nader en naauwkeuriger te bepalen, als tot nog toe geschied is, en waarvan men zeggen mag, zoo vele kaarten, zoo veel verschillen in lengte en somtijds ook in breedte.”

Hij biedt daarin verder zijne geringe vermogens aan ten dienste van het algemeen, en in het bijzonder van zijne Heeren en Meesters, van wie hij een voorschrijven verzoekt aan de Hooge Regering te Batavia, om hem door hun voorbeeld en gezag aan te moedigen in zijne voornemens, enz.

Van den toestand van Batavia, bij het schrijven van den brief, hangt hij geen gunstig tafereel op; voor de bijzonderheden verwijzen wij den lezer daarheen.

Het is wel te bevreemden, dat men van een man gelijk Mohr was, zoo weinig in de papieren der voormalige Oost-Indische Compagnie vindt vermeld.

Mohr werd te Essingen geboren en op den 10^{den} December 1736 tot Predikant in Indië aangenomen.

In de resolutiën van de Kamer Amsterdam vond ik omtrent het laatste het volgende: ¹

“Door de gedeputeerden van 't Classis alhier voorgedragen zijnde den persoon van Johannes Mauritius Mohr, om als Predikant ten dienste van de kerken van Indië aangenomen te worden, bij zoo verre deze Vergadering in zijne predikgaven genoegten mogten komen te nemen, is goedgevonden de Heeren van het pakhuijs te verzoeken en committeren, om den voornoemden Mohr te hooren prediken en van haar Ed. bovendien ter Vergadering rapport doen.”

In den loop der volgende maand werd ² op het gedaan rapport en getuijgenisse van de Heeren van het pakhuijs, hebbende ingevolge de resolutie van den 15^{den} November laatstleden hooren prediken den proponent Johannes Mauritius Mohr,

¹ 15 November 1736.

² 10 December 1736.

“goedgevonden en verstaan, denzelven tot predikant naar Indiën
“aan te stellen op een tractement van negentig gulden ter maands.”

In de maand April van het volgende jaar 1737 vertrok Mohr met het schip *Oostrust* van de Kamer Amsterdam naar Indië, waar hij op den 8sten September van dat jaar aankwam.

Aanvankelijk deed hij te Batavia dienst bij de Hollandsche gemeente, maar al spoedig werd hij geroepen om bij de Portugesche gemeente zijne gaven te laten hooren, en daarbij als permanent Leeraar aangesteld; de volgende resolutie ¹ heeft hierop betrekking: “Ten aanvank dezer Vergadering werd op “het gedaan verzoek van den Predikant Johannes Maurits Mohr, “als permanent Leeraar in de Portugesche gemeente, goedge- “vonden, onaan gezien de helft van zijn Eerwaarde tienjarig ver- “band nog niet is geëxpireert, bij wijze van inschikkelijkheid “om deszelfs verzwaarde dienst, door gebrek aan Leeraren in “de Portugesche taal, na het voorbeeld van den Eerw. Wagardus “ter sessie van den achtsten Julij jongstleden toe te leggen, de “gagie als ordinair Leeraar tot honderd en dertig guldens ter “maand van heden af.”

Mohr overleed te Batavia, op den 9^{den} October 1775 ², na aldaar bijna acht en dertig jaren werkzaam te zijn geweest.

De volgende brief strekte eensdeels ter bedanking aan den Bewindhebber Hope, voor de benoeming van zijn' aanbehuwd zoon, Mr. Johannes Gabriël van Gehren, tot Extra ordinair Lid in den Achtbaren Raad van Justitie van het kasteel te Batavia, hem door den Bewindhebber, bij zijn brief van den 22sten September 1767, kenbaar gemaakt.

Wij hebben dit gedeelte achterwege gelaten.

LEUPE.

*Uit een brief van den Predikant Johannes Maurits
Mohr aan den Bewindhebber Thomas Hope, te
Amsterdam.*

Wat nu wijders mij zelfs belangt, ik hoop mij onder Gods genadigen zegen in het kerkelijke zoo wel als in het burgerlijke steeds zoodanig te gedragen, dat ik het goede getuigenisse van mijne Heeren en Meesters in 't algemeen, en dat van

¹ 23 Aug. 1740, Resol. Gouvern.-Gener. en Raden van Indië.

² Hij werd den 28sten van die maand begraven.

Uw Hoog Edel Groot Agtbare in het bijzonder, waarmede ik bij desselfs veel gerespecteerde letteren ben vereerd geworden, meer en meer mag meriteeren en wegdragen.

Het zal mij eerder aan krachten en vermogens als aan lust en ijver ontbreken, om een nuttig meedelid van kerk en burgerstaat te zijn in deze gewesten, of te voldoen aan de bijzondere betrekking en verpligting, waarin ik mij (na mijne manier van denken) als een Evangeliedienaar bevinde, om niet alleen het ware heil en welzijn mijner toevertrouwde gemeentens en de belangen van den Christelijken Godsdienst, in de eerste plaats bovenal te behartigen; maar ook in de tweede plaats verdagt te zijn op de bevordering van den welstand mijns naasten in 't algemeen, met betrekking tot zijn natuurlijk en zedelijk bestaan, zoo veel in mijn vermogen is.

Ik heb mij zedert eenige jaren herwaards onder andere nuttige wetenschappen inzonderheid toegelegd op de natuur- en sterrekunde, mijne oude en meest begunstigde liefhebberij, met een voornemen om dezelve onder ons in eenig aanzien te brengen en te bevorderen, als meest bekwaam zijnde om de onkunde en 't bijgeloof in Goddelijke en menschelijke zaken, die onder ons in 't algemeen zeer groot zijn, tegen te gaan, en de harten der menschen te vervullen met redelijker en verhevener denkbeelden van Gods werken, die de Godheid waardig en geschikt zijn een redelijk schepsel verder op te leiden en vatbaarder te maken voor de godsdienst zelve.

Hoe groot en heilzaam de invloed dezer wetenschappen en inzonderheid der sterrekunde al verder zij op de zaken en belangen der menschen, zoo in het natuurlijke als burgerlijke leven, kan voor Uw H. Ed. Gr. Agtb. (schoon juist geen Astronomist zijnde) in deze verlichte eeuw niet onbekend zijn.

De voornaamste en voor het menschedom allernoodzakelijkste wetenschappen, de geographie, navigatie, chronologie en de historiën zelfs, zonder andere kunsten en handwerken te noemen, zijn uit haar of geboren en gesproten, of worden door haar verlicht en opgehelderd; zoodanig dat dezelve zonder hare hulp en bijstand genoegzaam geen de minste zekerheid hebben of een merkelijke graad van volkomenheid bereiken kunnen.

De land- en zeekaarten inzonderheid zijn door haar grootelijks verbeterd, en ondergaan zulks nog jaarlijks door nieuwe en herhaalde waarnemingen van die natuur, die men echter ontwaard, dat alhier op deze Hoofdplaatse van Neêrlands-Indiën,

ter bepaling van desselvs ware lengte, nog nooit vóór het jaar 1761 gedaan zijn, wanneer ik de bekende passage van Venus over de zonneshijf heb waargenomen.

Nu mijn nieuw observatorium tot stand gebragt en voltooid is, hoop ik in 't vervolg onder Gods zegen, wanneer mijne gezondheid, die sedert eenige maanden door aanhoudende slape-loosheid merkelijk gekrenkt was, zulks zal toelaten, mijn bijzonder werk te maken van zoodanige waarnemingen, die van nut en dienst zijn kunnen tot deeze en andere eindens in de sterrekunde, al was het ook dat dezelve op andere plaatsen van dit eiland aan zijnen oostelijken of westelijken uithoek, langs zijne stranden ten noorden of ten zuiden, dan wel landwaarts in, moesten gedaan worden om de ware situatie van Java in zijne lengte en breedte, met meer andere vereischtens en bijzonderheden, nader en naauwkeuriger te bepalen, als tot nog toe geschied is, en waarvan men zeggen mag, zoo veele kaarten, zoo veele verschillen in lengte en somtijds ook in breedte.

Ik offereere ten dien einde mijne geringe vermogens om dezelve te employeren ten dienste van het algemeen, en in specie van mijne Heeren en Meesters, zoodra zulks van mij mogte gerequireerd worden. Alleenlijk is mijn zeer eerbiedig verzoek aan UwHED Gr. Agtb., dat er bij occagie Comp^{es} wegen een lettertje van recommandatie na herwaards aan deze regering mag afgaan, om mij in deze functie, waarmede ik mij zelve ter liefde van de weetenschappen en van 't algemeen welzijn vrijwillig gechargeerd hebbe, door Haar voorbeeld en gezag behoorlijk aan te moedigen en te maintineren tegen den haat en de veragting van zulke lieden, die het zoo min aan malitie als vermogen ontbreekt, om de beste inzigten en onderneemingen van anderen, die niet van hunnen smaak en goedkeuring zijn, te dwarsboomen en hatelijk te maken.

Wij leven hier in een tijd, waarin de haat en nijd regeerd in den hoogsten graad, en men weet onder ons bijna van geen andere kunst of wetenschap als van die om geld te winnen en schielijk rijk te worden; waardoor zulke menschen dan ook natuurlijk in veelerleij verzoeking vallen, om ter bereiking van hunne baatzugtige en snoode inzichten de allersnoodste middelen zelfs in het werk te stellen, die te bedenken zijn.

De armoede en het verval van dit eertijds zoo florisante Batavia is zoo groot en algemeen, dat men voor de gevolgen wel mag bedugt zijn.

Edoch dit in parenthesi: vergeef mij Hoog Edel Groot Agtbare Heer, dat ik als een Theologant deeze politieke reflexie gemaakt hebbe; ik keere weder tot mijn gedane verzoek, om met eenige weinige regelen van voorschrijving aan de Hooge Regering dezer landen door Haar Edel Groot Agtbare uit Patria te mogen gemunificeerd worden, tot mijne gerustheid in het toekomende.

Indien het loffelijk voorbeeld van zijne Hoog Edelheid onzen Heer Gouverneur-Generaal van der Parra ¹, en van zijne roemwaardige gemalinne, die het aanzien en welzijn van den publiquen Godsdienst en van zijne dienaren boven anderen behertigen en voorstaan, van anderen altijd wierde nagevolgt, dan zoude men dies aangaande niet behoeven te klagen; edoch de beste voorbeelden werden doorgaans het allerminsten, de kwade het allermeeste gevolgd.

Gods kerk en Hare dienaren, wier getal zeer verzwakt is, hebben de hulp en de ondersteuning van UwHEdel Groot Agtb. en van andere Voedster Heeren thans meer van nooden als ooit voorheen, gelijk UwHEdel Agtb. uit onze afgegane kerkelijke missive en bijgevoegde kerkstaat aan Haar Eds Groot Agtb. onze Heeren en Meesters zal gelieven te beoogen.

Wij imploreeren in deze UwHoogEdel Groot Agtb. bijzondere protectie en gunstige dispositie nopens het eene en andere, gelijk ik zulks met alle de mijne zeer eerbiedig ben doende ten onzen behoefte, blijvende onder toewensching van Gods beste zegeningen en alle wenschelijk heil over UwHoogEdel Groot Agtb. persoon, aanzienelijke familie en gewichtig bestier van zaken, ten beste van land en kerk, met schuldig respect en veneratie, HoogEdele Groot Agtbare Heer, UwH.Ed. Groot Agtbare onderdanigste en zeer gehoorzame Dienaar

(*Eigenh. get.*) J. M. MOHR.

Batavia, den 2^{den} November 1768.

Tot nadere toelichting wordt hierbij gevoegd, dat Mohr was Lid der Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem, sedert den 24sten Mei 1763.

¹ Overleden den 28sten December 1775, dus slechts twee maanden na het overlijden van den Predikant Mohr.

Hij plaatste in hare werken

“Waarneming over den schijnbaren loop van Venus over den “Zonneschijf in zijn begin, midden en einde, op den 6^{den} Junij “1761.”

Deze waarneming geschiedde op zijn buitenplaats *Kliphof*, omtrent een uur gaans oostwaart buiten de stad Batavia, niet ver van het strand, in tegenwoordigheid van den Kapitein Luitenant en Baas der Kaartenmakers Gerrit de Haan en den Schipper, in dienst der Oost-Indische Comp^e Pieter Jan Soele.

Verhandel. uitgegeven door de Holl. Maatschappij van Wetenschappen, VII^{de} Deel, 1ste Stuk, 1763, blz. 380—390.

“Waarneming van Venus bij haren uitgang van de Zonneschijf, gedaan den 4^{den} Junij 1769, te Batavia, op het Observatorium, leggende op 6 graden 12 minuten zuider breedte.”

Alsvoren, XII deel, bl. 123—130.

“Waarneming van Mercurius bij zijne uitgang van de Zonneschijf, gedaan den 10^{den} November 1769, te Batavia, op het Observatorium.

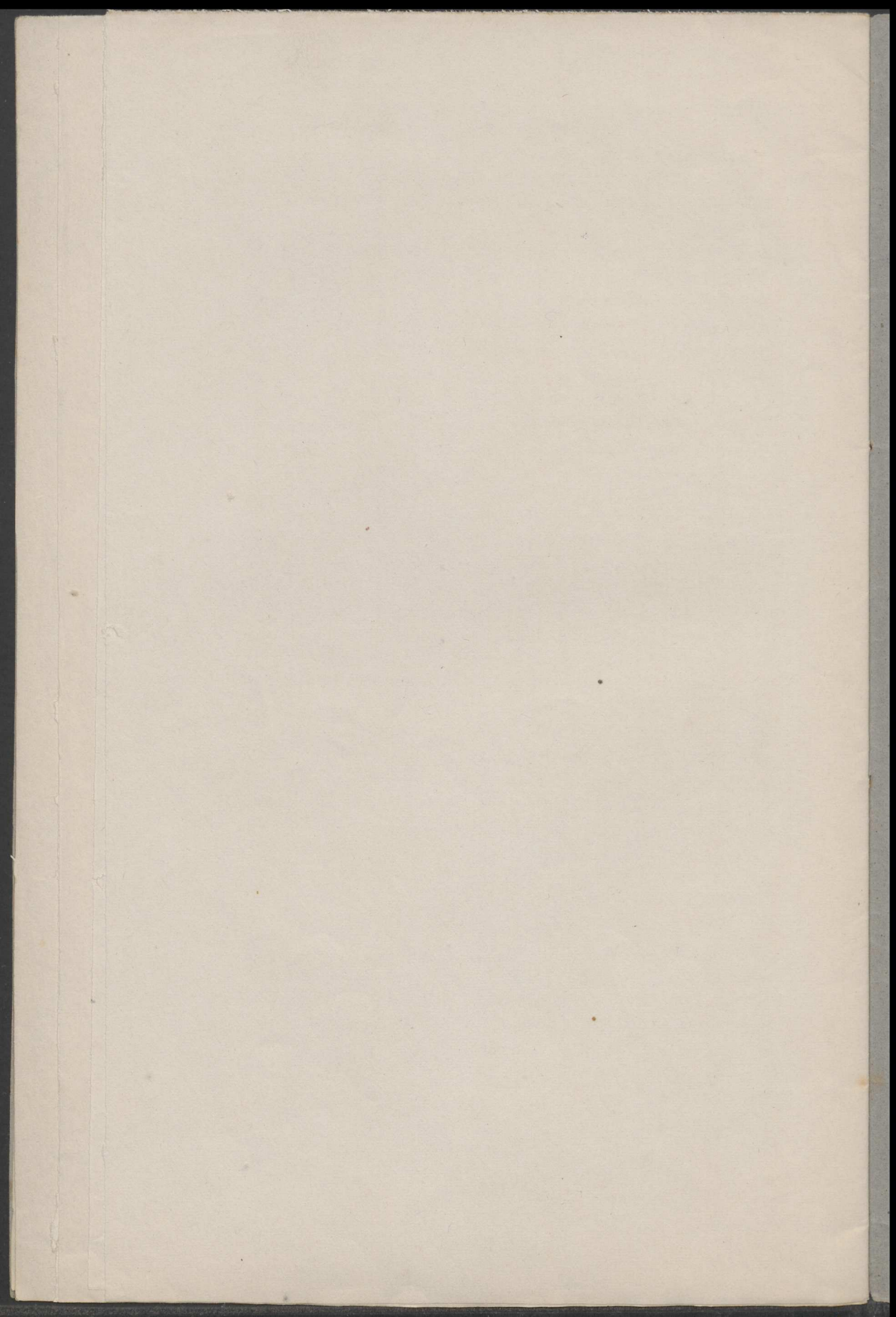
Als voren; XII deel, blz. 131—134.

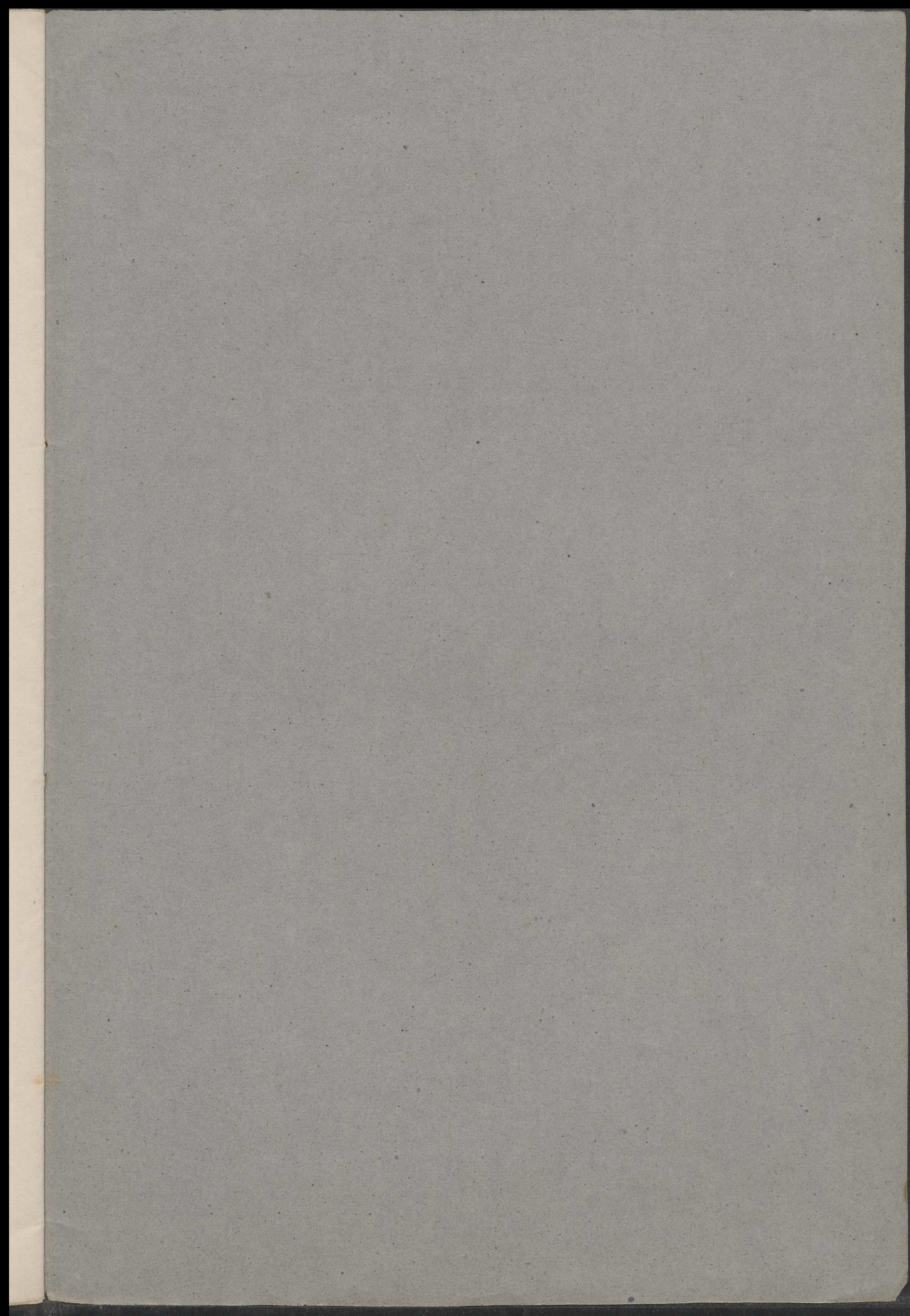
“Berigt nopens het springen en instorten van den brandenden Zwavelberg, met het droevige gevolg van dien op het Eiland Java, in de maand Augustus 1772, voorgevallen, met bijgevoegde aanmerkingen nopens dit verschijnsel, aan de Hollandsche Maatschappij gezonden door haar medelid, J. M. M.”

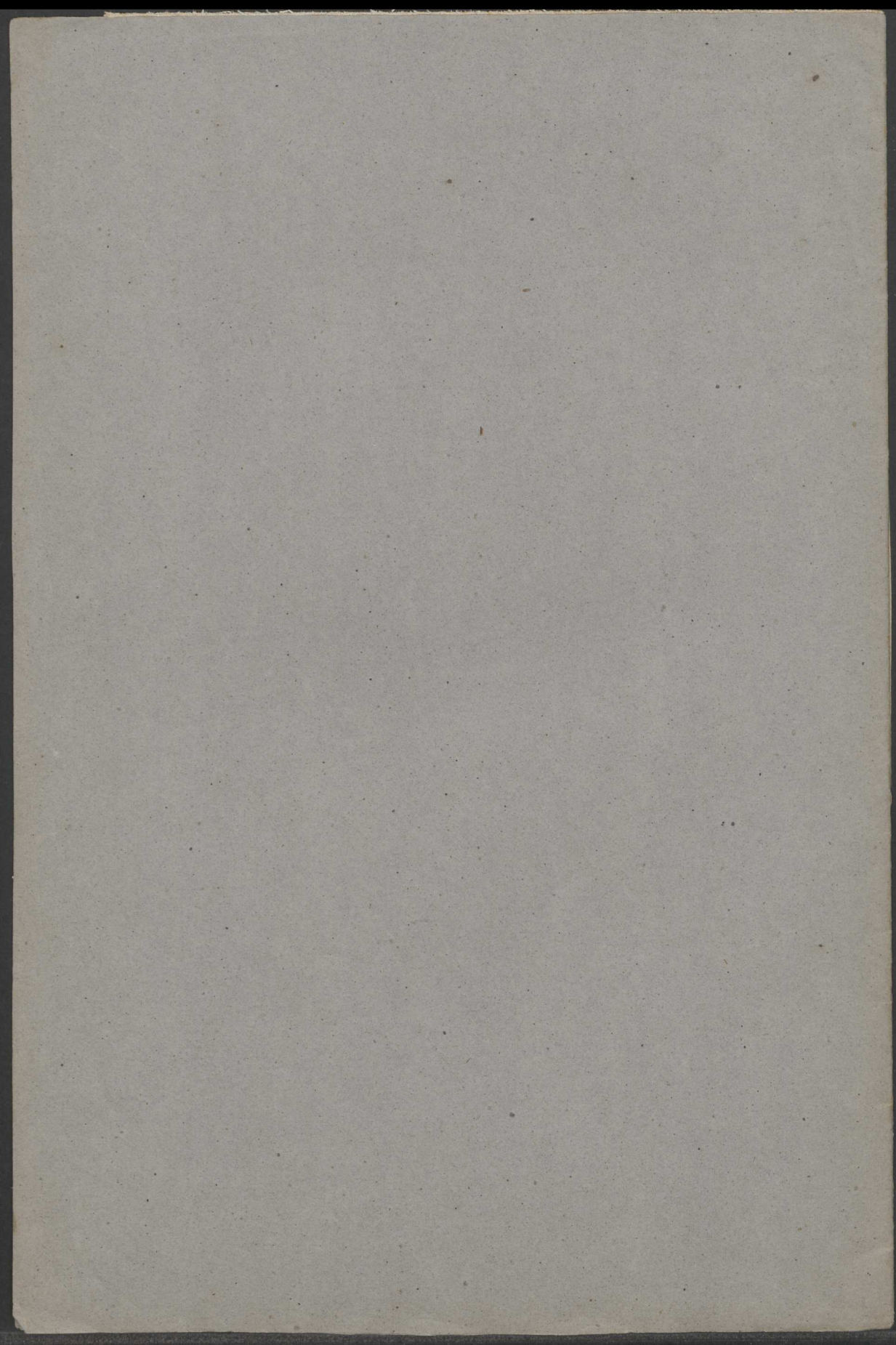
Als voren, XIV deel, blz. 82—96, 1773.

Dit had plaats met den berg Papandaijang op den 11^{den} Augustus. Zie ook de verhandelingen van het Bataviasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, II deel, blz. 58, 1784, waar over het berigt door Mohr ingezonden gesproken wordt.

1) Waze 19 februari 1868

Hooftgeleerde heer

Ik verzoek u als Hooftgeleerde
 het mij niet ten kwade zal vinden dat ik
 de vrijheid name eenige regels tot W.G. te richten.
 In het eerstvolgende Nummer van den Monitor
 de Indo en artikel met Discussions sur la Longitude
 de Batavia wenschende te geven, konde het mij vooraf
 ter veel weand zijn het oordeel van een deskundige,
 in wiens kennis ik het grootste vertrouwen stel, over
 deze zaak te vernemen, en daarom heb ik mijner kant
 niet kunnen bedwingen mij tot W.G. te wenden, in
 de overtuiging dat het W.G. zeer weinig moeite en
 tijd zal kosten mij te resp. te wijzen, en bleef ik mij
 waarschijnlijk dat W.G. de driifver der Waze
 demarke met zal bevesten, namelijk dat dezelve
 geen andere is dan mijne kucht om, vooral in mijn
 vermag en bestedragen tot de meerdere geografische
 kennis onze kolonien.

1. De sterrekundige Mohr heeft in 1769 de passage van
 Venus over de koninkryk waargenomen te Batavia, en
 zijn observaten zijn zoo als W.G. bekend is te vinden in
 het XIIe deel der Verhandelingen der Haarlemse Maatschappij,
 in het deel 1769 de l'histoire de l'Academie, en het deel 1772
 des Philosophical transactions.
2. La Lande heeft uit de waarneming van Mohr, de breedte
 van Batavia berekend en medegedeeld in het deel 1772
 der Histoire de l'Academie: zijn resultaat is $104^{\circ}28'15''$ ^{van de Loo}
 of $106^{\circ}48'39''$ ^{van de Gra.}

Den Hooftgeleerde heer
 de Heere P. Kaiser
 Hooftleeraar der Wis- en Natuurkunde,
 1771. te Leiden

3. Dierelfde waarneming is overgerekend door den Streckandijer
 Ferrer en het resultaat medegedeeld in de
Connaissance des temps pour 1817, het is $104^{\circ} 34' 51''$ O.L.P.
 of $106^{\circ} 55' 150''$ G.W.
4. In de table des positions géométriques van Coulter worden de
 lengten van Batavia geteld $104^{\circ} 36' 30''$ O.L.P. of
 $106^{\circ} 56' 14''$ en er wordt bygevoerd volgens Encke.
5. Het is mij bekend dat Encke een grootwerk heeft gekruwd
 over de passages van Venus; doch daar ik hetzelve
 niet berischt konde by mij de vraag op die lengte
 ook berekend is uit de waarneming van Maer van
 1769. en anders was van daandie lengte afkomstig is.
 Hieromtrent zoude ik W.H.G. zeer verzoekt zijn mij
 eenige inlichting te geven -
6. In het artikel van Maer inde Philosophical transactions
 deel 1772, p. 433, eindigt Maer met de reden dat
 hy de lengte van Batavia heeft berekend door twee
 eclipsen van de maan, door in- en uitgangen van de
 1^e satelliet van Jupiter, en eene occultatie van een
 vaste ster, waarvan het resultaat was $104^{\circ} 30'$ O.L.P. of
 $106^{\circ} 50' 24''$ G.W. Hy deelt echter de waarneming
 zelve niet mede, maar zekr dat hy de zelve
 zal zenden vande Mantchappij te Haerlem,
 thans echter in geene der volgende deelen van
 de Haerl. Mantch. iets hieromtrent gevonden, en
 de Heer vande Meda die ik dan ook gekruwd heb
 heeft mij berischt, dat er geene andere stukken
 van Maer inde archieven aldaar te vinden zijn -
 Dit geloof ik doet zeer te betrouwen is!!
7. Door verschillende immersies en emersies van de
 satellieten van Jupiter heb ik niet de luit, Euhajis
 en Gregory voor Batavia gevonden $106^{\circ} 50'$
 die waarneming zijn medegedeeld in het 1^e deel
 vanden Mantchappij de Indes
8. De Heeren Grall & Smitz eindelijk hebben in 1784
 de uitgang der zon eclips te Batavia geobserveerd
 vermeld in het Tydschrift van N. J. en inde Verhandeling
 van Tindal en Swart deel VIII, p. 733, naam verbruikt

is verkies in de Longy waarmede de waarneming
 in geakie, geloofek sekter niet dat deplue het resultaat
 onvoorwaardelyk, met vermerping van bruezere
 waarnemings, mag aangewone worden. Zy geves
 gene Corresponderende waarneming te Greenwich of
 van eenig ander observatorium, doch hebben de tydstip
 der Conjunctie te Greenwich uit de tafels Maeter
 berekenen, waaruit Zy de eerste hebben afgeleid -
 Nu vermen ik dat daar zij ook gene meridiaan waarneming
 vermelden om de tafels te verbeteren, de onzekerheid of
 juist inde eerste der Maeter viel tot 12" kan bebragen
 dewelke een onzekerheid van 20 of 26" tyd kan geuen
 inde geografische lengte. Om mogelyke waarden
 te hebben zoudde de die observ. overzekerend Maeter
 worden met de verbeterde elementen. Ook amtraut
 dit punt zoudde ik my vereend gevoelen W.H.G.
 derlooping te vernemen. Daor het Marsdyk is W.H.G.
 de waarneming in quartie niet ley it leuakit deplue
 hier volgen.

Aanwysing op den tydmeter tydens de
 uitzending 3^u 24^m 44^s
 tydmeter na' op den middellb. tyd 3 30 25,92
 Midd. tyd der waarn. plaats 7 7 12
 geogr. lengte (106^u 46^m) in tyd 20^m 23^s 14^s
 geg. tyd te Gru. 14^e april 1847.

uit de Nautical Almanac zyn de volgende gegevens:

☉ ware R. opkl. 24 ^u 15 ^m 45 ^s 13	☉ ware R. O. 1 ^u 31 ^m 38 ^s 03
☉ " deel. + 9 24 0,14	☉ " deel + 9 ^u 35 ^m 17 ^s 7
☉ verbev. in rechte opkl. 36 18,6	☉ verbev. in rechte opkl. 36 10,6
☉ Equat. Horiz. versch. 60 40,27	☉ Horiz. versch 0,5
☉ 1/2 middl 16 31,98	☉ 1/2 middell 15 57,45
	Straling 5 ^u 5

waardoor berekend zijn:

geogratrische breedte - 6 ^u 4 ^m 35 ^s 7	verloopen tyd sedert de Conjunctie 2 23 22
verschil, verschilz. 60 31,63	mid. tyd der Conjunctie te Batavia 25 7 22,94
versch. in rechte opkl. + 48 5,2	idem id. te Greenwich 18 0 10,0
verschil & deel. + 9 36 44,5	Overtoer lengte in tyd 7 7 4,94
" ☉ 1/2 middl. 16 42,41	" in looag 106 46 14,0
verschil der verschil. & ☉ R. O. 32 58,3	door dezelfde observatie het verschil in tyd vande Conjunctie in rechte berekend 7 ^u 4 ^m 6 ^s 64 of 106 ^u 46 ^m 40 ^s 04g.

het gemiddelde der twee resultaten $106^{\circ} 46' 27''$
 de waarnemings plaats bel. der tydbaal $0 \quad 0 \quad 40$
 dus de lange wanden tydbaal $106 \quad 45 \quad 47$

de waarnemen naeg. orby dat de fout inden tijd nuor
 een vordel kwartier kan bedragen $0,5$
 en de onzekerheid inde waarneming zelue kwartier $1,0$
 dus de fout inde ganse waarneming kwartier $1,5$ seconde
 tijt.

Ik zal my hier verheugen zoo W.G. my nu verluken
 vordel uilde mededeel ontrent de punten 5 en 8
 en of W.G. ook iets meerder bekendis van de
 waarneming van Mohr voorin sprake was in N:6.
 Wougelende nog meerder verheuging
 verougende voor myne very maedigheid myn
 W.G. gewend te hebben, heb ik de eer met
 de meeste hoogahting te zijn

Uw ghelende Heer
 W. G. de W. Dienaar
 Melville van Canbee

Waarneming en gedaan door
Johann Maurits Mohr.

Waarneming van Venus by haren uitgang
van de Loone - Schip, gedaan den 4 Junij
1767 te Batavia, op het Observatorium
lezzende op $6^{\circ} 12' S.$ Breedte.

Gebruikte instrumenten:

En Kewig uurwerk van den beroemden
Steltan met slinger van Graham

En excellente Gregoriaansche Teleskoop
van $3\frac{1}{2}$ vacten brandspunt lengte, vergrootende
de uitzienbare diamers der voorwerpen $16\frac{1}{2}$ Malen
en voorzien met Micrometer objectief of heliometer.

En Astronomisch Quadrant van Dollond.

De eerste of binnste aarsaking
der wederzydige randen, op het
begin van Venus uitgang is voor
gevallen, naar den waren tyd ...

$8^{\text{u}} 30^{\text{m}} 13^{\text{s}}$

De middelste uitgang is voorge-
vallen ten ...

$8^{\text{u}} 39^{\text{m}} 22^{\text{s}}$

De buitenste en laatste aarsaking der
beide randen, af haar gantste
uitgang, is voorgevallen ten

$8^{\text{u}} 48^{\text{m}} 31^{\text{s}}$

Landat Venus, bij haaren uitgang op den
Loneand, heeft de omgheer 0° W ^m 10° 5'

De goede instrumenten, de heldere lucht, een
overvloedig licht, en alle mogelijke voorzichtig-
heid, nam (leest Mahr) my vertrouwen dat
deze waarneming Zeer nauwkeurig is

Nederdeeld in Verhandelingen der
Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen
te Haarlem. XII Deel, bladz. 123.

Waarneming van Mercurius bij zynen
uitgang van de Lonne schijf gedaan den
10 Nov: 1769. te Batavia op het zelfde Observatorium
& met dezelfde instrumenten.

De eerste of binnste ausraking der
wederyzidicheit vanden bij zynen van
vanhelyken uitgang, is voorgevallen
naar den waren tijd 's morgens te 7 ^{u. m.} 33 32

De Tweede of buitste en laatste
raking bij zynen geheel en uitgang
is voorgevallen naar denzelfden
tijd 7 35 11

Mahr handt deze waarneming voor
even

een naamgeving als die van Venus,
en zegt dat door deze waarnemingen
het Ware Meridiaan kenmerk of de
Geographische Loopt van zijn Observatorium
en van Batavia zelfs, zeer juist be-
paald zal zijn —

Medegedeeld in de Verhand. der Kall.
Mantich: der Wetensk. te Haarlem XII deel p. 131.

In het VII deel der Verhandelingen
van dezelfde Maatschappij komt
nu voor een waarneming van den loop
van Venus over de Louwenhijf (bezig-
middelen einde) den 6 Juny 1761.
door dezelfde Maatschappij te Batavia

Sturzwacht.

Rapport over groote teletoefen van Riondelste
Leiden 3 April 1839

Rapport over diens te Haarlem

2 Aug 1839

17 Nov. 1845 verslakt deel het
tractaatsont van Biondel van de stonewal
moet komen

Door my te liden over Nd.
Trenton de geyen curies 1844-5

Opmerking van den grooten
teletoefen en verandering van het locaal
is 1845

In 1845 liden de het liden de

het Raperding

Ondermaars aangevuld 1 April 1853

Hack

Aug 1856

1860
1632

228

Teleskoop van Messieurs Leuck

In zijne Natuurkunde pag 630 geeft van Mess.
Leuck een beschrijving en afbeelding van
eene zeer achtsaamden Teleskoop, gemaakt
door Leuck te Leiden. Die Teleskoop gelijkt
zeer vermaakt op dien welke ik in 1838 voor £30
op een auctie heb gekocht dat ik geen oogenblik
kan twyfelan dat het dezelfde is.

Aanmerkingen van Leuck.

Leuck beschrijft ook een natuur- en wiskundige
beschrijvinge des aardglobe Leiden in Leiden 1750.

By 476 Beschrijving van den Meridiaan met het groot
Aanwint.

By 485 Beschrijvingen van de Sterren der Noordster

Onder Steenwacht.

Brieven van W. W. Cusackton

- 25 Juny 1841 Taogutka f 400 op verzoek van 15 Juny 41
- 26 Aug 1843 taogutka f 400 op verzoek van 28 Juny 43
- 28 Dec 1844 Stuurde van W. W. Cusackton dat ik de Physica en myn naam
- Mai 1845 ging ik waarn op het Observatorium
- 13 Febr 1845 Taogutka f 600 met f 75
- In 1845 oeffening met fysicische kabinetten en het Physk f 700
- 1 Febr 1846 Inruimedde van den Custer gebouft op f 400
- 18 Maart 1846 Magteijing van den Telektoop van Binnert te verhoop
- 26 Febr. 1846 f 300 van het zyte van f 600 met f 100
- Mai 1846 Propositiesen aanteekent declaratie
- 9 Juny 1846 Telektoop opgehoop f 392,20 daaronder f 300 voor steenwacht
- 27 April 1847 Physk f 300 Ac. Land f 480
- Maart 1850 Physk f 210 (Verminstrij door Hoek)
- Nov. 1850 Meetingen van subsidie - f 400
- Maart 1851 Physk f 240 Land f 480
- 5 Maart 1853 Taogutka f 800 voor Observato
- + 21 Maart 1853 Physk f 240 Land f 480
- Maart 1853 Physk f 240 Land f 480
- 31 Mei 1851 Propalij dat de subsidie van f 480 voor de jan 1849, 1850
in 1851 magte gebruikt worde voor den aankoop van het
versnel-instrument en Reprod in den f 1440 met grouw van
door W. W. Cusackton met meetingen van subsidie van f 600 Taogutka.
- 29 Maart 1852 Taogutka met het credit van f 2000 in 1852 werd overgehoop
- 1 Mei 1854 Physk f 300 Land f 480
- 10 Mei 1854 Magteijing van subsidie in 1853 overlebring. in 1854
- 21 Maart 1853 Kantselling van W. W. Cusackton op f 800
- 10 Aug. 1856 Kantselling van M. Hoek op f 1200
- 4 Juny 1859 Kantselling van N. M. Kam
- 21 Juny 1859 (integran met 1 Sept.) aantselling in den Kame van Kantselling

Oudemans 21 Maart 1853 - 10 Aug 1856
Hoek 10 Aug 1856 - 4 Juny 1859
Kam 4 Juny 1859 -

A. N. n° 053 Band 36. p. 212 25 Maart 1853
A. N. n° 1032 Band 43 p. 384 20 Juny 1856

n° 1039 Band 44 p. 112 16 Aug 1856
1201 Band 51 p. 16 11 Juny 1859
1273 " 54 p. 16 6 Sept 1860

Dul 49 Hoek mag niet
44 Oudemans niet meer
50 Kam mag niet
51, 52 Kam niet
53 Kam niet

Storrewachtten in Europa (Salvador)

De eerste storrewachtten in Europa waren
die van Willem IV Landgraaf van Hessen,
te Caspel geticht in die van Tycho Brahe op
het eiland Hvenen.

Storrewacht van Willem IV geticht voor 1567
Storrewacht van Tycho geticht voor 1582

Danzig 1641

Kopenhagen 1656

Parijs begaannen 1667

Genève 1675

Nürnberg 1678

Berlin 1711

Altoos Koenigsbaad 1713

Kaas II Landgraaf van Hessen nieuw storrewacht
gebouwd in 1714 naar Zumbach tot 1720 werkte

Gießen 1740

Munich 1755

Tyranaw

Cratz

Potsdam

Genève 1711

Genève

Schwezing

Wusteburg

Petersburg 1725

Versal 1739

Stokholm 1746

Griffwald 1746

Leiden 1690

Wien 1726

Prague 1734

Pisa 1730

Utrecht 1765

Padua 1750

Florence

Lisabon 1728

Latin

Seville

Oude werktuigen den 7 en 8
April 1868 naar de nieuwe
Stuwadelt overgebracht.

Van den Heer Dr. W. N. den
Pruin vernam ik dat op een zolder
van de Bibliothek enige oude Stuur-
kundige werktuigen bewaard worden
die daar in den weg stonden en die
ik naar de Stuwadelt kon gaan om-
brengen. Ik ging die stukken zien
en liet hen den 7 April 1868 naar de
Stuwadelt overbrengen. Zij bestonden
uit:

Twee glazen van 15 dm.
middelhogen. Aan een der glazen ontbrak
een voet en wijders waren zij niet stevig.
Zij werden geweldig door de vorkel glazen
en de figuren op de oppervlakten waren
naamselofte verscheurde meer. Ik liet
die glazen op den zolder brengen.

En klein very aardig
planetarium waarbij de aardkroon als
een Felberium ingrijpt is. Dit ding
behoorde een zwaar voet en was een
zwaar vorkelkasten kast die voor
loopen met een laatsen schakel gesteld
is. Dit moet het planetarium zijn
in 1748 door Isaac d. Vierge gesticht.
Van waarvoor Coratoren een kast
lieten maken en dat op de Biblio-
theek werd geplaatst.

En goed bordpapier van
hemelplein met koperen Meridianen,
in een vergulde leest. Dit hemel-
plein had uit een vorkel glazen.

En een oud koperen
hemelplein of zoogenaamde rechte
wyser. Het was met een sterke leest

ongede bedekt en toen die was weggesmeerd
kwamen zeer goede letters en figuren
te voorschyn.

En zamenstel van Loosdrecht
de kappers zingen in een houten steen.
Zeer beschaafd en verheven. Het deel
van dit werkstukken kon ik nog niet.

De. Dit werkstuk is een ring zoom - in steen - van
vrij. De ringen zijn vol vindingen die vóór het
opkomen geheel onbekend waren. Den 21 April 1868
heb ik de geheel verheven zingen van Loosdrecht in Loosdrecht
zegen bezocht. Na het gedrukt opstellen werd ik op 1

In het jaar 1860 had ik
in de lange zaal van de oude steen
markt het plantarium van den heer
michael Schepers in de toelooch
van van de Wet afdelingaten omdat
in geme middelen had om die te ver-
varen en toonbaar te maken. Daar-
toe werd door mij in het begin der maand
April bezocht.

De zaal is gebruikt voor
het begin van boeken der St. Michielskerk
toen die verbreed werd. Den 6 den April
ging ik die stukken opmerken. Ik
voerd de zaal vol papieren die op stapels
op den grond lagen. Ik vernam dat
de papieren niet aan de St. Michielskerk
maar aan den heer Brill behoorden.

Ik voerd het plantarium
zinn naar een anderen hoek der
zaal overgebracht en zag veel meer
verminkt dan te voren. Het werd
begeltye en vele andere stukken ont-
braken. Van den toelooch en ook
van het plantarium waren de
stukken weggenomen die zich
wel de hand veld. De zegen listos.
De stukken aan de boegen zinnen

Dezen dezer zingen
bed opschrift:
G. A. nepos Gemmae
Frisii Louanii
fecit anno 1572

te schenken ontbreken etc.

Den 7 en 8 April 1860

heeft de Financier Lozier, getals
pen door een aantal kunstenaars
zware stukken van de aard naar
de nieuwe Stroomacht overgebracht.
De teleskoop werd intusschen gesloopt
en de stukken werden de trappen af
en over de straat gedragen. Dit ge-
schiedde ook met den zwaren yzeren
driewiel

Het koper van den Teles-
koop is met een merkwaardigen
oefje-kruid bedekt. Wordt bij schoon
gevegd en met wat olie ingesmeerd,
zoo heeft hij het voorkomen van
getruind te zijn. Men zal er ook niet
meer den duit naar laten doen. De
yzeren voet moet worden gewasch
geveerd.

De val van het Plane-
tarium moet worden opgeveerd,
waartoe Engels de renner is ontboden.
Het koper moet worden opgeschermd
en aan de Renner valt en
de Lorange die is lang verrekken.

Kaiser.

Prind. Ketsen 17 A. N. 1502 Tydsk. No. 2 Books XVII

Moss Tydskrift No. XVI.

Mrs. Jekke Tydskrift No. XVII.

Norriund Tydsk. No. 2 Books Bous II

Norj's vitter. Mest. M. Vol XXVI no 5

29 dubl. sta " " XXVI no 9

Norke. s. kronen Tydsk. No. 2 Books Bous I

Prima - inkel Lettische de 1842 no 36 A. N. 499

Glasen prisman's Tydsk. III

Boqvist Norria Tydsk. XV

Moss Tydsk. No. XV A. N. 1468-1469

Prind. Ketsen " " XVII A. N. 1502

Nbs. Jekke " " XVII

Norriund Nbs. Jekke " 2 Books II

Norke. s. kronen " 2 Books I

Passage - inkel. Stronstebach Lettische de 1844 no 49

Kykeris v. Hougqvist Tydskrift 1846

Norriund v. Hougqvist Tydskrift del I

Vershandelingen der
eerste Klasse 6 de del 1823

J. P. Keyser *Stroommeting*
naamloos 297

10. Over de Lengte van
Amsterdam 307

Resultaten uit den - Eder 1820
4 de del 191

J. P. Keyser. *Middelste de
van gronden met een
buisvorm*

Over Tusschen de Leden
1806 n: 38

Lengte in duimen

Tusschen 10 9,5

Oltma 9,35

Wass 10,0

Keyser 11,09

Tusschen de